

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"א
מקושרים
גיליון שבועי בעניני חתונות ונישואין ודברת הפילה
מ"ר אברהם יצחק הכהן קאניאבסקי

עמ' כ"ה
ובחרת בחיים
גיליון שבועי בחשבת מור ואור החיים דת"ר זיכר
מ"ר אברהם יצחק הכהן קאניאבסקי

עמ' כ"ט
מכתלי בית ההוראה
גיליון שבועי בחשבת מור ואור החיים דת"ר זיכר
מ"ר אברהם יצחק הכהן קאניאבסקי

חדש בהיכל <<<

'בני יששכר' המבואר

עם ביאור משולב א שבת ור"ח

'בני יששכר' לרבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, במהדורה חדשה ומפוארת. עם ביאור משולב בתוך דברי רבינו המחבר, כדי להועיל להבנת הדברים, ובתוספת הערות וצייונים. כל הספר הוגה עפ"י דפוסים ישנים, עם הוספות ותיקונים רבים. נסדר מחדש, בכתב רש"י ללא ניקוד, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, כותרות לכל קטע, ועם מפתחות ומקורות רבים. וכל אלו נסדרו בכלי מפואר, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה' עוז והדר.

חתיבתא שינון כחול הוריות - עדיות

מהדורה חדשה וייחודית של הגמרא 'מתיבתא', עם מדור ביאורי הגמרא והמדור הייחודי 'שינון התלמוד' המסכם בצורה ייחודית ומעניינת את הדף, ומועילה לסיכום הנלמד. הסדרה עתידה לכלול בע"ה כ-70 כרכים.

חילתא חדתא אבות - אנגלית (3 כר')

מאמרי קודש ודברי חכמה וחיוק בעניני עבודת ה' והליכות חיים מסודרים על מסכת אבות, מתורגמים לאנגלית, שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א ונכתבו ונערכו בשפה שוה לכל נפש ע"י השומעים.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

חשיפה: בזכות קבלה טובה: ה'מכונות כביסה' האריכה ימים טו"ב שנים | עמ' ד'

האור החיים הק': נח הפועל בנפול | עמ' ב'

אקטואליה: חתן שלא נטל ידיו לסעודה | עמ' ט'

גליון רמ"ג
פרשת שלח
תשפ"ה

פנינים ואמרות

פנינים תכנים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

אם תחפש את האמת באמת, אז תמצאנו גם כאן

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על פנפי בגדיהם לזכרם ונתנו על ציצת הפנף פתיל תכלת (טו, לח).

סיפר הרה"ג רבי דוד הערש מאיער זצ"ל ראש ישיבת בית בנימין (סטעמפארד) שכשהיה ילד קטן, מצא פעם מזוזה בגניזה, וממעשה ילדות לקחו כדי לקרות בו קריאת שמע בעת התפלה, כשהגיע לפרשת ויאמר חפשי ולא מצא... וחשב הלא אין ראוי לגמור הקר"ש בסידור פשוט... לקח חומש ופתחו בפרשת שלח ואמר מתוכו פרשת 'ויאמר'. אמנם כשהגיע לסוף הפרשה ראה שאין כתוב שם תיבת אמת, והתחיל לחפש אנה ואנה...

והנה באמצע חיפוש נכנס הגה"צ רבי מיכאל בער ווייסמאנדל זצ"ל ר"י נייטרא, ושאלו 'דוד הערש' מה אתה מחפש הראה לו ברמיוה שמחפש במה יאמר תיבת 'אמת', ענה רבינו: אה, דעם אמת וזכסטו? דאם איז שוין לאנג פארביי! אבער אויב דו וועסט עם מיט א אמת זוכען - וועסטו עס דא אויך געפונען (=אח, את האמת אתה מחפש? זה כבר מזמן עבר! אבל אם תחפש אותה באמת - תמצא אותה גם כאן!).

איש חמודות (עמ' שכב)

מנין שסימן מסר להם?

וַיֵּאֱמָרְךָ אֶת הָאָרֶץ מִה הוּא וְאֵת הָעָם הַיֵּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֵק הוּא הַרְפָּה הַמַּעֲט הוּא אִם רַב (יג, יח). וברש"י סימן מסר להם אם בפרשים יושבין חזקים הם, שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין, חלשים הם.

וקשה מנא ליה לרש"י לומר כן?

וי"ל, שקשה לרש"י, שהיה לו ליכנס בכי טוב ולמה התחיל בקללה, כי הקדוש ברוך הוא כבר אמר כי טובה היא וראוי להתחיל בכל פרט כדבר ה' כמו שכתוב בכל הפרטים הטובה היא אם רעה, השמינה היא אם רזה, היש בה עץ אם אין, בכולם התחיל בשבח וכאן התחיל בגנות כי החזק הוא היינו רעה לישראל וגורם להם לקלוקל.

על כן פירש שסימן מסר להם וכל אחד קל מצד אחד וקשה מצד אחר, כי מאמר החזק הוא קשה לישראל מצד כי עז העם, ואך טוב הוא לישראל כי מסתמא יושבים בערי הפרזות ובנקל לבוא אליהם, ומאמר הרפה אם טוב הוא מצד רפיונם מכל מקום לא טוב הדבר מצד שהם יושבים בערי המבצר, ואם כן שקולים

המה, וכן הפמחנים אם במבצרים כל אחד קל מצד אחד וכבר מצד אחר, ושקולים המה.

בענין המנהג להניח ציציות שנפסקו בתוך ספרים

ועשו להם ציצית על פנפי בגדיהם לזכרם וגו' (טו, לח). וכתבו האחרונים (ראה ד"מ ס"ק א', ט"ז ס"ק ב', ומג"א ס"ק א') בשם מהרי"ל שציציות שנפסקו יניחם בתוך ספר, והיינו להשתמש בהן לסימן שידע על ידיהן באיזה מקום הוא עומד, דבכה"ג חזר ומעלה אותן לתשמיש מצוה, אבל המניח אותן בספרים להצניען בהן, שטות הוא, דכיון דקיי"ל נורקין, אסור להניחן בספר שלא לצורך, שנעשה הספר משמש להן כחנם.

ספר מור וקציעה (א"ח סי' כ"א ד"ה וכתבו) להגאון היעב"ץ

ביאור נפלא אם עבירת מקושש עצים היה משום תולש - מותר לגלות מי היה

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת (טו, לב).

במדרש פליאה (מובא בחוט המשולש ובדמשק אליעזר ובקהלת משה) מקושש מי היה, אמר ליה מה עשה, אמר ליה שאני אומר תולש היה, אמר ליה אם כן צלפחד היה עי"ש.

וצ"ע בביאור הדברים, ומבאר הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל: ובאמת במסכת שבת (צו, ב) אמרינן אמר רב יהודה אמר שמואל מקושש מעביר ארבע אמות ברשות הרבים הוה, במתניתא תנא תולש הוה.

הנה, בתוס' במסכת בבא בתרא (קט, ב ד"ה אפילו) הביאו בשם המדרש, שהמקושש לשם שמים נתכוין, "שהיו אומרים ישראל כיון שגזר עליהם שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחויבין במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים." ועי' במהרש"א שם (בחידישי אגדות) שעשה מלאכה שאין צריך לגופה.

והנה הדברי חיים בפרשת ויצא מחד, ש דכיון שכל הפטור של מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא משום מלאכת מחשבת, וכמו שכתב רש"י במסכת חגיגה (י, ב ד"ה מלאכת): "ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת", א"כ היינו דווקא ברוב מלאכת שבת שילפינן ממה שכתב בפר' ויקהל, אבל העברת ארבע אמות

פניני אביר יעקב עמ' ה'

ווארט מהאור החיים הק'

כח הפועל בנפעל

מסופר על הרה"ק החוזה מלובלין זצ"ל, שדרכו היתה להקפיד כל ימיו שלא לישן על מיטה שאדם זר ישן עליה פעם, ואם קרה שעלה על מיטה שישנו כבר עליה, היה נרתע וקופץ מיד מהמיטה, כי מיד היה חש במחשבותיו של האדם שישן על מיטה זו אשר השפיעו על המיטה, והפריעו לגודל עדינות נפשו וקדושתו של החוזה.

ובכל מקום בואו ונסיעותיו היתה לו מיטה מיוחדת שנשמרה בזירות יתירה עבורו. באחד הימים הגיע החוזה למעונו של הרה"ק רבי יוסף זצ"ל בנו של הרה"ק רבי מרדכי מנשכין זצ"ל בעיר אוסטילא, שבה כיהן כרב, המארח כבר ידע מקודם על דבר בואו של החוזה מלובלין אליו, על כן דאג להשיג לו מיטה חדשה שנוצרה על ידי יהודי ירא וחרד. והנה לגודל הפלא, מיד כשהחוזה עלה על המיטה, התחיל לצעוק: "געוואלד, עס שטעכט מיר!" (אוי, דוקר לי!).

רבי יוסף ביקש מחילה מהחוזה, והזמינו לשכב במיטתו, ואכן זו השביעה את רצונו ויכול היה לנוח לאחר טלטול דרך גדול, שנסע בדרך וטלטל עצמו.

המארח תמה ושאל: והרי מיטה זו נעשתה מתחילתה עד סופה על ידי יהודי ירא שמים מופלג, ושום נברא עדיין לא ישן עליה, ומדוע ממאן רבינו להינפש עליה. והשיב החוזה: ח"ו, המיטה היא כשרה, רק היא מלאה מרה שחורה....

לאחר מכן התברר שהאומן שיצר את המיטה, ירא שמים הוא, אך המיטה נעשתה על ידו בימי בין המצרים, והלה היה שקוע בעצבות בהשפעת הימים הללו, ועצבות זו נתפסה במיטה מ"כח הפועל בנפעל", והיא דקרה בצדיק כמדורות חרב (ראה באריכות בספר נפלאות הרבי עמ' 10).

בהקדמת סיפור זה זו יובן מה שהקב"ה ציוה למשה רבינו ע"ה בפרשתנו שלח לך אנשים וגו' (יג, ב) ואיתא ברש"י (להלן פסוק ג) "ואותה שעה כשרים היו", המפרשים רובם ככולם, ראו כן תמחה, מהיכן יצא זה - שהתהפכו המרגלים מטוב למוטב, לדבר רעות רבות על ארץ ישראל, מה גרם להם ככה? הרבה תירוצים ומהלכים נסללו לבאר ענין פליאה זו, אף רבינו האור החיים הק' סלל מסילה בדרך משלו, ונעתיק לשונו הקדוש:

"או אפשר לצד שכוונת המרגלים היתה רעה, תפעיל פועל הרע בשליח ויחזור להיות שלוחו של אדם כמותו, ויולד בו תכונה רעה מה שלא היתה בו קודם כדרך שתיוולד בחינת הקדושה בשלוחי מצוה לטובה אות. ולזה הגם שהיו צדיקים, בהתחלתם עשות ההליכה לרגל נולד בהם תכונה רעה מכח המשלחים ויעצו להדיח" עכ"ל.

רעיון זה ביאר - הגה"ק החתם סופר זצ"ל מדייליה - והוסיף בזה נופך, שזהו מה שהזהיר הקב"ה את משה רבינו "שלח לך" - לדעתך דייקא, ששליחת המרגלים יהיו לדעתך בלבד - שמחשבתך הטובה תפעיל בהם מחשבות טהורות וקדושות, וזהו היה חטאם, שקבלו על עצמם שליחותם של בני ישראל ולא של משה, ונהפכו להיות כמשלחם, דשלוחו של אדם כמותו כנ"ל - וזה גרם להם לחטוא עכ"ל.

יסוד זה - הכלול תחת מטבע הלשון החסידית 'כח הפועל בנפעל' יסודתו בהררי קודש במסכת ברכות (לד, ב):

המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו מפני ששלוחו של אדם כמותו אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואמר זה חי וזה מת אמרו לו מניין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפילתי בפי (אם סדורה תפילתי בפי במרוצה ואיני כשול ותחנתי נובעת מלבי - אל פי, כל מה שאני חפץ להאריך בתחנונים-רש"י), יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף (מלשון טורפין לו תפלתו בפניו, כלומר התפלה שהתפללו עליו מטורפת וטורדה ממנו ואינה מקובלת-רש"י).

מדברי רבי חנינא מבואר להדיא יסוד זה שיכוח הפועל בנפעל' עד כדי כך, שעל פי זה ידע להבחין, אם פעל בתפלתו ישועה לשולחיו או לאו.

ברשות הרבים דאיתא בגמ' (שבת צו, ב) דגמרא גמירי לן ולא ממשכן ילפינן להו, א"כ במלאכת העברה חייבים אפילו במלאכה שאינה צריכה לגופה. (ועי' גם בכפות תמרים סוכה מג, ב שמפרש כעין דבריו, לענין פרט אחר, שבהעברה מייחבב אע"ג שהגביהה על מנת להצניעו, משא"כ בהוצאה כשחישב ללכת מזוית לזוית מטעם הנ"ל, עי"ש).

עוד יש להקדים מה שאמרינן שם בגמ' (שבת צו, ב) "ת"ר מקושש זה צלפחד וכו' דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' יהודה בן בתירא וכו' ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק" עי"ש.

ולפום ריהטא נראה, דאם באנו לומר דמקושש זה צלפחד, א"כ צריכים אנו לומר דהתכוון לשם שמים שאז לא הוי בכלל מוציא לעז, וכמו שהביאו התוס' ולפי דברי המהרש"א שעשה מלאכה שאינה צריכה לגופה ולכן רצה ליפטר, יל"ע מה עשה, שלפי הדברי חיים אם היה מעביר ד' אמות אפי' היה מלאכה שאין צריך לגופה כיון דלא מיפטר בזה הרי אתה מוציא לעז עליו, שכן העברת ד' אמות לא ילפינן ממלאכת המשכן, וחייבים בזה אף באופן שהיו אינה צריכה לגופה.

משא"כ אם אומרים שהיה תולש, שפיר שייך ליפטר משום משאצ"ל, ושייך ג"כ לומר שכיוון לשם שמים, וממילא ידעינן מי המקושש ואינו מוציא לעז. ולפי"ז כששאלו מי הוא המקושש לא רצה לענותו משום מוציא לעז, ורק שאלו מה עשה, שבזה תלוי אם יוכל לפרסם מי הוא המקושש, ולכן כשענהו שהיה תולש וא"כ שייך לפוטרו מטעם משאצ"ל, א"כ יכול לגלות לו שזה היה צלפחד.

מאסף תורני ישרון - קובץ כו

שלא ליתן פתח לרשעים

פי לא פרש מה יעשה לו (טו, לב-לד). וברש"י לא היו יודעים באיזה מיתה יומת, אבל יודעים היו שמחלל שבת במיתה.

שח חכם אחד: יתכן שידעו גם באיזו מיתה להמיתו, אלא מכיוון שלדעה אחת התכוון המקושש לשם שמים, היו מסופקים אם צריך להמיתו, אלא שבכל זאת ציוה ה' להמיתו - אף שהתכוון לשם שמים, כי אם נאמר שהמתכוון לשם שמים פטור מכל, יעשו אנשים כל מיני חטאים ותועבות "לשם שמים". [וכמאמר העולם "אנשי סדום רעים וחטאים" - "לה" כל מה שעשו תלו זאת לה" - לשם שמים].

במשנת רש"י - בפרשתנו

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע
איתא השבוע	איתא השבוע	איתא השבוע	איתא השבוע	איתא השבוע
רבע חם	רבע חם	רבע חם	רבע חם	רבע חם
19:12	20:30	21:03	21:21	22:37
21:05	19:28	20:33	21:42	22:46

מחברים
אתר האינטרנט
newsletter.mechubarim@gmail.com
להצטרפות:

קו 'מחברים'
שע"י ממלכת התורה עוז והדר
02-803-9999
לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8
או למייל: rav@abiryaakov.com

מחברים
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיני
"ספרי אור החיים"

ספרי אור החיים
מרכז הספר והיהודי הגדול בעולם
ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות
האמוראים 63 | נחל יצחקים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68
הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ
חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר
עילית: 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרבנים 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ונסלח כי שגגה הוא:

סיפור מרתק על יהודי שעלה מרוסיה, רדף עוון ישן, וכיצד מאמציו הכנים למצוא פתרון הובילו אותו בדרך השגחה פלאית אל צאצאי מי שנפגע על ידו, והשיב להם את כספם. הסכיתו ושמועו:

שנינו יודעים, כי אינני לא חוקר ולא בלש. מה אעשה לך, סיים בעצבות. נכון, השבתי, כבוד הרב אינו בלש, אבל איני רוצה לשוב לכור מחצבתי כאשר קופה של שרצים על כתפי. כבוד הרב, אני מבקש, מתחנן... אתה דיין, בבקשה, תמצא פתרון...

אפנה לרב העיר, השיב טרוביץ, אל הרב וולפא שליט"א ואל תלמיד חכם נוסף, נשב במושב בית דין ונדון בעניינך. אנא שוב אלי בעוד שבועיים. נפרדתי ממנו שמח וטוב לב. איש יקר זה הבין לרוחי, והתאמץ עבורי ככל הניתן.

כעבור שלושה עשר יום השכמתי כדרכי לתפילת וותיקין, וכפי שסיפרתי, פניתי לסניף קופת החולים.

שם, על הספסל, התיישב לידי אדם נחמד, ותוך זמן קצר פתחנו בשיחה קולחת בשפת אימי, רוסית. גם הוא היה עולה חדש.

שוחחנו על הא ועל דא. על השנים הקשות, על תחבולות שונות שהערימו יהודים כדי לשמור על מצוות התורה, על אנשים שהשלטון הציק להם ללא הרף ומירר את חייהם וכן הלאה.

תוך כדי שיחתנו התברר לי כי איש שיחי התגורר ברוסיה בסביבות מחוז מגורי. מיד נדרכתי. חושי התעוררו. בשנים האחרונות הפכתי לי למנהג לברר אצל עולי רוסיה בני מחוזי אם חלפה באזניהם שמועה כל שהיא על שותפי לשעבר.

אולי אתה מכיר, שאלתי אותו. לפני הרבה שנים היה מפעל במרכז האזור התעשייתי אשר נוהל על ידי שני שותפים. לאחד מהם קראו...

לא הספקתי לסיים את המשפט והוא פלט מיד, בוודאי, השיב, אני חתנו! לא היה קץ להתרגשותי. בדמעות שליש סיפרתי לו את דבר המעשה אשר אירע, אך הוא לא ידע מאומה והציע לי להתלוות לביתו ולשאול את פי רעייתו בתו של שותפי לשעבר, אם זכור לה מעשה זה.

לא אלאה אתכם בדברים. נכנסתי לביתם מעט לאחר זריחת השמש ויצאתי הימנו לפני שקיעתה. שעות ארוכות היא גוללה בפנינו את דבר המאורעות אשר התגוללו על משפחתה מאז ועד היום הזה, וכן, היא זכרה את הסכום המדויק של הקנס אשר הושט על אביה.

ההזמנה למושב בית הדין בוטלה מיידית, ר' ירוחם השיב את הכסף לצאצאי שותפו לשעבר ולנשמתו היתה הרווחה.

כי יעזור ה' לשבים, כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו.

כך כתב רבינו יונה בן רבי אברהם גירונדי בספרו "שערי תשובה". כאשר יהודי מתאמץ בכל מאוודו לקיים את מצוות ה' והדרך חסומה בפניו, אזי, מאותו שלב בו אין ביד אנוש להושיע, נפתחים לפניו שערי שמים. רבון העולמים מושיט את ידו הפרוסה לקבל שבים ומנחה אותו יהודי בדרך העולה בית א-ל.

מעשה פלאי זה, המובא בהקדמה לספר מעדני שמואל להגאון רבי שמואל טרוביץ זצ"ל מלמדנו, כי המשפט 'אני לא יכול', צריך להמחק מהלקסיקון כאשר מדובר בעניינים רוחניים. אתה יכול, הוא יכול, כולנו יכולים.

(גליון מאורות הדף היומי)

ר' ירוחם התרווח על הספסל, שאף מלא ריאותיו מאוויר הבוקר הצח שטרם נעכר בעשן כלי הרכב, ונמנם קלות לקול ציצי ציפורים עירניות. זבוב טורדני שחג סחרחורות סביב אוזנו הקיצו מתנומתו. הוא הסיר את משקפי הקריאה, הרכיב תחתם את משקפי הראייה וסקר ממושכות את הבניין שבו ממוקם סניף קופת החולים.

ב"ה שנים רבות מאחוריו, ומעולם לא נזקק לשירותיהם של מומחי הרפואה. הבוקר, משום מה, הוא חש כי עליו לזמן את עצמו בדחיפות לסניף המקומי של קופת החולים.

מיד לאחר שסיים את תפילת וותיקין, החיש את פעמיו לסניף קופת החולים. ידעתי, סיפר לאחר מכן, כי דלתות הסניף אינן נפתחות בשעת בוקר כה מוקדמת, אך דחף פנימי הריץ אותי להמתין בתחנת האוטובוס שליד קופת החולים, עד אשר ייפתחו שעריה.

מה הריץ את ר' ירוחם? לשם כך, משחזר ר' ירוחם מאורע שהתרחש לפני שנים רבות. נולדתי ברוסיה, הוא פותח את סיפורו, ומבטאו הכבד מעיד על מוצאו. עם זאת, שפתו הקולחת והתנסחותו העסיסית מוסיפים נופך לסיפור המדהים שבפיו.

מרבית שנותי גדלתי תחת צלו של המגף הרוסי. רבים מחברי נעלמו באישון ליל, אחרים הוגלו, נעצרו, נענשו ונקנסו, ובהם יהודי אשר היה שותפי בניהול מפעל קטן.

עיניו מצטנפות בדוק של דמעות. הוא נענש בעטיי!!! אני הלשנתי עליו!!! אדם צעיר הייתי, מעט פוחז, וביום מן הימים, כאשר יחסי עם שותפי עלו על שרטון, ולבסוף אף נותקו קשרינו לחלוטין, החלטתי לנקום בו.

פניתי לאן שהיה צריך לפנות, וסיפרתי כי שותפי למפעל אינו נאמן למדינה ויש לחשוש מפניו. תגובת אנשי הק.ג.ב. היתה מיידית. שותפי נקנס בסכום עצום כתגובה על חוסר נאמנותו לאמא רוסיה.

מאותו יום לא ראיתי את שותפי למפעל, לא ידעתי מה אירע לו, לא שמעתי ממנו, או ממי מבני משפחתו מאומה. נעלם. איננו.

שנים רבות חלפו להן. כאשר נפתח מסך הברזל קמתי ועליתי לארץ אבותינו, חמדת לבבנו.

ב"ה התקרבותי אל היהדות, התחלתי להשתתף בשיעורי תורה, בזמני הפנוי אני מסייע לארגונים העוסקים בצרכי ציבור, וניתן לומר כי אני גם רווה נחת מצאצאי.

אולם ככל שהתקרבותי אל בוראי, החלה מחשבה נוראה מנקרת בליבי. מה אענה ליום פקודה.

ביקשתי בכל מאודי לאתר את שותפי, כדי לשלם לו את שווי הקנס שהתגולל עליו בעטיי, אך כל מאמציי עלו בתוהו.

ניסיתי לברר איה בניו, היכן בנותיו, נכדיו או צאצאיו, אך הדבר לא עלה בידי. כאילו נבלעו הוא וכל משפחתו באדמה, לבלי שוב.

שבור ורצוף פניתי אל הגאון רבי שמואל טרוביץ זצ"ל, מייסד ישיבת "כנסת מאיר" בעיר ראשון לציון, ואשר גם כיהן כרב במקום, ושטחתי בפניו את מצוקתי.

הרב הביט בי בעיניו הרחיקאות. ר' ירוחם, אמר לי, אולי אני רב. אבל

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת וּרְאִיתָם אֹתוֹ:

מהר" לוריא מרבני אשכנז (לפני כ-550 שנים) מה דבידיה הוי עובדא בענין הטלאי הצהוב ולהבדיל מצוות ציצית...

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת וּרְאִיתָם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וגו' (טו, טז).

רבינו יוחנן לוריא, מרבני אשכנז שחי לפני כחמש מאות וחמישים שנה, סיפר בספרו "משיבת נפש" (אשר נדפס בשנים האחרונות מכתב יד) וזה לשונו: "ובדידי הוה עובדא שעמדתי לפני אדון ההגמון בטרורספורק (=שטרסבורג) והיינו מצווים לסמן בבגדינו בצבע גָּעַל (=צהוב), כמנהג ביש מקומות באשכנז, ובא כומר אחד ואמר לי: יהודי! מה זה הסימן שיש לך בבגדיך בצבע גָּעַל, לאיזה עניין מורה? אמרתי לו: איני יודע! מאי איעבד? הורמנא דמלכא הוא! ואם יצווה עלי לשאת משא משקל גדול הייתי צריך גם כן לעשות! והאמת, הילכתא בל טעם שאתם גוזרים עלינו כיוצא בזה!".

"השיב לי ואמר: אם אינך יודע - אגיד לך! משפט אמת וחוקי צדק הגיעך מאת האדון ההגמון, כי הוא מאת אדון כל הארץ שבחר אתכם מכל האומות ולשון, ואמר לכם (ויקרא כ, כו) וְאָבְדַל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי, והנה אין המצוות בכל עת להורות היכר והבדל, כי אין אתם מתעסקים בכל עת במצוות, ולכן שם לכם אות בנסתר ובנגלה. המילה - ניכרת כשהוא ערום, הציצית - ניכר כשהוא לבוש, הבית - ניכר במזוזה, ובכל אלו ההבדלות יש לכם כבוד שמורה הוראה נכבדת, שאם יאמר לך אדם: מה זה הציון בציצית, תשיב לו: אדון העולם ציוני בו, ובטעם נכבד - לזכור בו המצוות. ואם אתם באים לשקר ומתביישים מאותו סימן, ולא עוד אלא שתכונו לילך במלבושי האומות, גזר עליכם אלקים להיות מסומן בסימני גנאי שאין בו טעם וסברא, כי אם כמו שמסמנים השוטים במלבושיהם שיוודע לכל כי סכל הוא עד כאן היו דבריו אלי".

"ומאת הש"י שהיה לי ארבע כנפות תחת מלבושי - והראיתיו, אמר: בזה לא אתפייס, היה לך ללבושו על כל הבגדים מבחוץ כדי שיהי ניכר לכל. אמרתי לו אם לא שמעתי ממך שאתה יודע לא הייתי משיב לך... הלא ידוע לך שאמר דוד ע"ה (ש"א כו, יט) כִּי גִרְשֵׁנִי הַיּוֹם מִהַסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֹךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וזהו פירושו: כשאנחנו שרויים בין האומות, אין אנו יכולים לקיים מצות בוראינו על הכוונה שלימה, ומה שאנחנו בו במצות ציצית אמת כדבריו, שנאמר וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' ובמה נזכור את כל המצוות במצות ציצית? הגיענו הקבלה: בח' חוטי' וה' קשרין - הרי י"ג, וציצית בגמטריא ת"ר, הרי תרי"ג מצות נרמזים בציצית, ובה אנו נזכרים כל המצוות תמיד. ואם יחסר ציצית אחד או אפילו חוט אחד, הרי האות מזוייף וחסר, ובנפשנו הוא לזייף סימנו של הקדוש ברוך הוא. ומזה צריכין אנחנו כל יום לבדוק הציצית אם שלימים. וכן עוד היום בנהג כל מי שיש לו שר ונושא סימנו שלא כהוגן הרי הוא מזוייף ובנפשו הוא אם יודע למלכות".

"ולכן מאז אנחנו שרויים ביניכם, ונבזים בעיניכם, וצריכין אנחנו ללבוש הציצית בד' כנפות שתיים לפניו ושתיים לאחוריו, בכל יום ובכל עת ימצאו ביניכם כאלו שיחטפו אחד מן הציציות, ויהיה האות פגום ויצא שכרו בהפסדו. ולזה אנחנו צריכין לישא בהסתר, שלכל הפחות יהי לנוי לאות בבתינו, ובבית המדרש ובבית הכנסת, וזקנים ואנשי מעשה שאין צריכין להתערב בההמון בכל זמן מתכסין בציצית בגלוי. עד כאן דברינו. ונתפייס ונתפייס כל השומעים".

ומסיים שם מהר"י לוריא: "והנה ראוי לספר זאת לדור השפל הלו שמתכווין ללבוש במלבושיהם של האומות, ובכל עת שמשתנין האומות במלבושיהן אפילו לגרועותא תיכף יעשו כמוהם (=וישימו על לבם שכאשר ירצו להתדמות וליילך במלבושי הגויים, יגזר עליהם מן השמים לילך במלבושים המסומנים בסימני גנאי רח"ל). והשם יכפר בעדינו כן יהי רצון אמר".

(משיבת נפש - פרשת שמות ב, יט)

שַׁבַּת וַיִּנָּפֶשׁ:

על מכות כביסה שעבדה 17 שנה בניגוד לכל ציפיה, וחשפה את סוד אריכות ימיה דווקא ברגע שהופרה הקבלה האישית שלא לעבוד ביום שישי.

"אם בעוד עשר שנים תצטרך להחליף את מכונת הכביסה", אמר לי המוכר בחנות למוצרי חשמל, "שלא תחשוב שחייבים לבדוק מזוזות. אני אומר לך, שמכונת כביסה שמחזיקה שמונה שנים זה יפה מאוד. ואם היא מחזיקה עשר - תגיד 'נשמת' באמצע השבוע".

על יותר מזה הוא לא העז לדבר. אלו החיים. מכונה באה ומכונה הולכת, ותגידו תודה שאתם מאריכים ימים יותר ממנה, ברוך ה'.

אבל אצלי, תקשיבו טוב, המכונה עבדה שבע עשרה שנה! אני לא אומר 'בלי עין הרע', כי כבר אי אפשר להזיק לה, אבל היום שבו היא סיימה את חייה, הוא אירוע ששווה פרסום.

מאז החתונה, ברוך ה' הקפדנו לא לכבס ביום שישי. כך בכל הזמנים, גם בחורף וגם בקיץ, גם כשהיינו זוג צעיר וגם כאשר הלכה המשפחה והתברכה עוד ועוד בחסדי ה'. אני לא אומר שחובה לנהוג כך, אולם אצלנו זו הייתה הקפדה שהשתרשה בבית. ביום שישי המכונה שובתת, ויהי מה. ואיך הסתדרנו? - הסתדרנו. נוות ביתי, הצופייה הליכות ביתה, מסדרת את הכביסות כך שכל בגדי השבת מכובסים מיד בתחילת השבוע, ואם ביום שישי מתגלה פריט שלא כובס, תמיד נמצא לו תחליף.

היו פעמים שהמכונה הרעישה, היו אי-אילו תקלות שבגינן הגיעו טכנאים לבקר אותה. אמנם הללו הוזערו שנראה כי המכונה היא כבר לא מה שהייתה - חלקם טענו שזקנה קפצה עליה, וחלקם החמימו באומרם שהיא כבר גוססת - אבל, מאז אותה אבחנה עברו עוד כמה שנים, והיא המשיכה לכבס את בגדינו חמישה ימים בשבוע.

לפני כמה שבועות, ביום שישי התלכלך לי בגד. חששתי שאם אחכה עם הכיבוס שלו עד אחרי שבת, הכתם לא ירד. אמרתי לעצמי שביום שישי קיצי ארוך, לא כל כך נורא שאפעיל מכונה. למרבה הצער הפרתי את הקבלה שקיבלנו על עצמנו, והבגד התכבס בערב שבת.

במוצאי שבת המכונה כבר לא עבדה. התברר שהפעם הראשונה בה הפעלתי את המכונה ביום שישי, הייתה גם הפעם האחרונה בה היא כיבסה משהו. היא סיימה טו"ב שנים, והמסר מהדהד...

(גליון השגחה פרטית)

פיניים על הפרשה:

תתורו אחרי לבכם ואחרי עיניכם, דהמביט בציצית וזוכר מצות ה' בזה לא יבוא לידי ראייה רעה. וזהו שאמר, זה הצדיק שומר עיניו בשביל ששומע לדבר ה' שאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', וזהו בן זכור, דהיגו זוכר תמיד לזה הדבר ואינו פוגם עיניו:

ישמור אזניו

למטה שמעון שפט בן חורי, שמעון הוא כנגד האזניים שבהם תלוייה השמיעה, דהיגו זה הצדיק תקן אזניו כראוי, לדברי ה' מטה אזניו לשמע, ולדברים בטלים וכיוצא עושה עצמו כחרש לא ישמע ואוטם אזניו משמע רע. והנה מצונו כל מצות התורה תלויים כי אם בשמיעה, 'שמע ישראל' (דברים י ט), 'אם שמע תשמעו' (שם יא ט), 'ואם לא תשמעו' (ויקרא כו יד), כל דיני התורה תלויים בשמיעת האזן, וזהו שפט בן חורי, דהיגו כל דיני התורה הנקראת 'חרות' בשמיעה תלויים, וזה הצדיק קים זה הדבר ותקן אזניו:

ישמור פיו מדיבורים אסורים

למטה יהודה כלב בן יפנה, כאן בא לרמז על הפה, דיהודה לשון הודאה, וההודאה היא בפה. ובא לרמז כאן, דהצדיק הזה שומר פיו עם בני אדם, הן שלו צדק ולאן שלו צדק, משאו ומתנו באמונה, אינו דובר שקרים ואינו מתלוצץ. וזהו שאמר למטה יהודה, הינו הפה שבו תלוייה ההודאה, כלב בן יפנה, כלב ראשי תבות כחש ליצנות בדאות, דהיגו, זה הצדיק, הכחש והליצנות והבדאות, יפנה, דהיגו מפנה ומרחיק:

תמיד יעסוק בפיו בתורה ויוסיף בלימודו

למטה יששכר יגאל בן יוסף, גם זה בא לרמז על השפתים, וזה בא לרמז על עסק השפתים בתורה. וידוע דהעוסק בתורה צריך להוסיף מדי יום ביומו, וכמאמר התנא (אבות פ"א מ"ג) ודלא מוסיף יסף, ועוד צריך העוסק בתורה לומר דבר בשם אומרו, שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם (שם פ"ו מ"ו). וזהו למטה יששכר, יששכר גימטריא 'שפתים', ויששכר נמי תמיד היה עוסק בשפתיו בתורה, ובא לרמז דזה הצדיק עוסק תמיד בשפתיו בתורה, ובכל יום מוסיף, ועוד אומר דבר בשם אומרו שבזה מביא גאולה לעולם, וזהו יגאל בן יוסף, ואף על גב דכבר רמזנו הפה ב'למטה יהודה' (לעיל פסוק ו), שם רמזנו בעניני העולם שהוא שומר פיו ולשונו, והכא בענין עסק התורה שהוא עוסק בה לשמה עד שראוי להביא גאולה לעולם:

ישמור בריות וזכה בזה לאור חמישים שערי בינה

למטה אפרים הושע בן נון, בא לרמז כאן על הברית, שבו תלוייה פריה ורבייה. והנה הברית נקרא 'שלוש', והשומר עושה שלום למעלה ולמטה. ועוד, הברית נקרא 'כל' כידוע, וכל גימטריא נ, לרמז דהשומר יזכה לאור חמישים שערי בינה. וזהו למטה אפרים, אפרים לשון פריה, דהיגו הברית שבו תלוייה הפריה, והרמז הוא דזה הצדיק שומר בריתו כי אם לפריה ורבייה דקא. ויכין שכן הוא, על ידו הי השלום, וזוכה לחמישים שערי בינה, וזהו הושע, גימטריא 'השלום', נון הוא חמישים, רומז לחמישים שערי בינה:

(פירוט חותם פרשת שלח)

דביקות האדם בשכינה

שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם (כמדבר יג ב). או יאמר בצדק כל הפסוקים שאחר זה, אפשר דבא לרמז התדבקות האדם עם השכינה, דהרצוה להתדבק בשכינה להיות משושביני דמטרוניא, צריך לתקן עצמו יותר שלא יהיה בו שום פגם, ויהיה נזהר שלא לעבר על שום לאו מלא תעשה ולקים כל מצוה שתבוא לידי ממצות עשה, ובפרט שיהיו אבריו מתקנים כראוי, כי זה העקר הגדול, דאין השכינה שורה במקום פגום, ואם אין אבריו מתקנים כראוי שוא שקד שומר, לכן צריך שיתקן אבריו כראוי, ויעשה כל תקון השכינה. והנה כל ההשגה שמשגיגים הצדיקים, הכל מכה משה רבנו עליו השלום שמתנוצץ בהם, כמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה (פסילתא מט דעמלק א) שקול משה כנגד כל ישראל:

הדביקות בשכינה מכוח של משה

וזהו כונת הפסוקים, ה' אמר למשה שלח לך אנשים, דהיגו מכחך ישתלחו האנשים, ויתרו את ארץ כנען, היא השכינה, אשר אני נתן לבני ישראל, כי בני ישראל האמתיים הם המתדבקים בה. וזהו איש אחד, דהיגו המיוחד בעם במעשיו הטובים הוא הראוי להתדבק בה. למטה אבותיו תשלחו, הוא האוחז במעשי אבותיו הטובים שהם אבות העולם. ומה שאמר תשלחו לשון רבים, כמו שכתבנו בסמוך, דרומז על כל כחות משה רבנו עליו השלום שהם נפש רוח נשמה חיה יחידה, שמכחם משתלחת הקדשה לישראל. כל נשיא בהם, לרמז דהמתדבקים בשכינה בעיני שיהיו בעלי תורה, והזוכה לתורה נקרא מלך ושר ונשיא, כמו שנאמר (משלי ח טו) 'כי מלכים ימלכו וגו', וכמו שנאמר (שם ל ט) 'אם נבלת בהתנשא', וזהו שאמר כאן כל נשיא בהם, דהיגו שהוא נשיא בדברי תורה, אלה הם הראויים להתדבק בשכינה:

וישלח אתם משה ממדבר פארן [על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה]. בא לרמז, דהר סיני נקרא פארן, כמו שאמר בתלמוד (שבת פט) משום שפרו ורבו ישראל עליו, וכל מי שזוכה בישראל, מהר סיני באה לו הזכות ועל ידי משה (שמו"ר כח ו), כמו שנאמר (דברים כט יד) 'כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום', וזה שאמר וישלח אתם משה ממדבר פארן, זה השליחות מהר סיני היא על פי ה'. כלם אנשים ראשי בני ישראל המה, דהיגו כל אלה המתדבקים בשכינה כלם אנשים דהיגו צדיקים, ראשי בני ישראל המה בתורה ובמעשים טובים:

הדבק בשכינה צריך שיהיו אבריו מתוקנים: ישמור עיניו ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור. עכשו בא לרמז שכל אבריהם מתקנים כראוי, וזהו העקר הגדול, דאין השכינה שורה במקום פגום. לפיכך קאמר, בוא וראה מה מעשיהם של הצדיקים הראויים להתדבק בשכינה, שהם מתקנים אבריהם כראוי. וזהו ואלה שמותם למטה ראובן, זה רומז לעינים כמשמעו לשון ראייה, ודהיגו זה הצדיק שומר עיניו ואינו מביט בשום דבר רע, רק מקים מה שכתוב בפרשת ציצית (להלן טו לט) 'וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' [ועשייתם אתם] ולא

עצות וסגולות:

אכילה בקדושה (ב')

זהירות בנטילת ידיים לפני אכילה

מהרהר התורה שיקדש האדם את גופו ויכון בשעת אכילה. תחלה יעשה נטילת ידיים כראוי, כי כל הנוטל ידיו ברבוי מים מבטח לו שלא יחסרו מזונותיו, רק יהיו ברוח, ואם בהפך גורם לו עניות (שבת סב: וזהו ח"א פ"א), וזה רמזו בראשי תבות 'על נטילת ידיים', 'עני'.

(פירוט חותם פרשת עקב, ד"ה ארץ)

לא נבוא הפרי אלא כדי שיברך עליו

צריך האדם לזהר אזהרה גדולה בכל הברכות שהוא מברך, שיברך כראוי. ובפרט בברכות הנהיגין, כי לא ברא הקדוש ברוך הוא אותו הפרי, כי אם בשביל האדם הישראלי שיבוא ויודה לו ויברך ברכה הראויה לאותו פרי.

(אלף בינה מזמור קיא ב)

ברכה על מאכל בודד מעורר כל העולמות

ומי הוא האיש הירא המתבונן בנסח מטבע ברכה זו, ולא יחרד לבבו ותסמר שערות בשרו, כמה עמקו נפלאותיו יתברך, דעל אכילת פרי אחד או ירק אחד אנו מעוררים כל העולמות כלם, דכשאנו זוכרים עשר ספירות כל העולמות נכללים בהם. וממה שאנו זוכרים עשרה ספירות בברכות, הוא כדי להשפיע שפע וברכה בכל העולמות, על בן צריך האדם לזהר בכל ברכותיו, דדבר גדול הוא.

(אלף בינה שם)

יברך בכוונה ובמתינות

לא יברך בחפזון רק במתון, כדי לכוון דעתו ולידע מה מוציא בשפתיו, ולמי הוא מברך, ולא כמצות אנשים מלמדה.

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות ל)

ארכיון 'עוז והדר'

הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוועהל: הארבעים יום הללו הם כנגד ארבעים יום של חטא המרגלים, דאם המרגלים הפכו את טבעם הטוב לרע בארבעים יום, מדה טובה מרובה שבארבעים יום הפיכת מדתו לטובה תצלה. לפיכך צריך כל אדם לכבוש את המדות הרעות שבו ארבעים יום, ובזה יזכה להכניעם.

"ושמרה לפינו מחסום שלא נחטא בלשונינו"

אָפּס פֿי עז הַעֲם הַיִּשְׁבֵּב בְּאַרְצָא וְהָעָרִים בְּצִרְתָּ גְדֹלַת מָאָד וְגַם יְלָדֵי הָעָנֶק רָאִינוּ שָׁם (יג, כח).

חטא המרגלים היה שתרנו את הארץ ודיברו עליה מבינות, כמו שכבר כתב הרמב"ן (במדבר יג, כז): **"וְגַם זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ הָיָה - בַּעֲבוּר שְׂצִיּוֹה אוֹתָם לִרְאוֹת הַשְּׂמֵנָה הָיָה אִם רוּחַ, הַשִּׁיבּוֹ לוֹ כִּי הָיָה שְׂמֵנָה וְגַם זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ הָיָה, וְעַל שְׂאֵלָתוֹ הָיָה בַּה עֵץ אֵם אֵין, הַשִּׁיבּוֹ לוֹ 'וְהָיָה פְּרִיָּהּ, כִּי כֵן צִוָּה אוֹתָם לִהְיוֹת. וְהָיָה בְּכָל זֶה אִמְרוּ אִמֶּת וְהַשִּׁיבּוֹ עַל מַה שֶּׁנִּצְטָו. וְהָיָה לָהֶם לֵאמֹר שֶׁהָעַם הַיּוֹשֵׁב עֲלֶיהָ עֹז וְהַעֲרִים בְּצוּרוֹת, כִּי יֵשׁ לָהֶם לְהַשִּׁיב אִמְרוּ לְשׁוֹלָחַם, כִּי כֵן צִוָּה אוֹתָם הַחֹזֵק הוּא הַרְפָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמַבְצָרִים. אֲבָל רָשָׁע בְּמַלֵּת "אִפְס", שֶׁהָיָה מוֹרָה עַל דְּבַר אִפְס וְנִמְנָע מִן הָאָדָם שֶׁאֵי אִפְשָׁר בְּשׁוֹם עֵינָיו... וְהָיָה אִמְרוּ לוֹ, הָאָרֶץ שְׂמֵנָה וְגַם זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ וְהַפְרִי טוֹב, אֲבָל אֵי אִפְשָׁר לְבֹא אֵלֵיהֶם פִּי עֹז הָעָם הַיִּשְׁבֵּב בְּאַרְצָא וְהָעָרִים בְּצִרְתָּ גְדֹלַת מָאָד וְגַם יְלָדֵי הָעָנֶק רָאִינוּ שָׁם. נִמְצָא שֶׁעִיקַר חֲטָא הַמְּרַגְלִים לֹא הָיָה בְּמַה שֶׁהִגְדִּילוּ אֶת פִּירוֹת הָאָרֶץ, אֲלָא בְּכִי שֶׁהֵם אִמְרוּ מִבִּינּוֹת וּפְרִשְׁנוֹת שְׂאִינֵם יְכוּלִים לְכַבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ, וְאִילוּ כָּל בֶּן יִפוֹנָה וְהַיּוֹשֵׁעַ בֶּן נֹון אִמְרוּ (במדבר יד, ט): **"וְאַתֶּם אֵל תִּירָאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לִחְמֹנּוּ הֵם סָר צֶלֶם מַעֲלֵיהֶם וְהָיָה אֲתָנּוּ אֶל תִּירָאֵם"**. כִּי לֹא חִלְקוּ בְּמִצִּיאוֹת שִׁישׁ עֲרִים בְּצוּרוֹת, רַק שֶׁאִמְרוּ אִם הַקֶּבֶ"ה עִמָּנוּ מֶה יֵשׁ לַפָּחַד. וְאִף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַמְּרַגְלִים (במדבר יג, ג): **"כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאִשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַמָּה"**. עֲשֵׂה מִהֶם חֲטָאוֹ בְּלִשׁוֹנָם.**

ואיתא מהרה"ק מליזענסק זי"ע (נועם אלימלך פרשת נח): **"בכל דור ודור יש שורש לתקן מצוה מיוחדת יותר משאר מצוות, למשל בדור הזה יש שורש לתקן מצוות ציצית יותר משאר מצוות, וכדומה בכל דור יש שורש להחזיק במצוה מיוחדת יותר משאר מצוות. סתם ולא פירש, ונראה לבאר דבריו על פי הידוע דהוא ואחיו הקדושים הלכו לגלות, וכיון שבגלות צריך שמירה מיוחדת, ידעו והשיגו בדעתם שהמצוות המיוחדת לאותו הדור היא מצוות ציצית השומרת על ישראל. שכן הם הלכו לגלות לפדיון שבויים, ותרנו את ארצם כמרגלים, אך הם הלכו בשביל להיטיב עם ישראל. והוא שכתב בצעטיל קטן (אות טז): **"האדם לא נברא בעולם רק לשבר את הטבע, לכן יורז את עצמו לתקן מדותיו בשנת שמונה עשרה דווקא כמו שאבאר, כגון מי שנולד בטבע של עקשנות ישבר את טבעו ארבעים יום רצופים לעשות דווקא להיפך ממה שיעלה במחשבתו, וכן מי שבטבע עצל ירגיל את עצמו ארבעים יום רצופים לעשות כל דבר בזריזות, הן בהולך לשכוב על מטתו הן לקום בבוקר ממשכבו, הן בזריזות לבישת בגדים ונטילת ידיים ולנקות את גופו ולילך בזריזות לבית הכנסת תיכף אחר קומו מהספר וכיוצא בהן, וכן מי שטבעו ביישן מהחלק של בושה רעה, ירגיל את עצמו ארבעים יום להתפלל דווקא בקול רם וכח תנועת אבריו, ולקיים כל עצמותי תאמרנה ולברך על התורה בקול רם עד שיעזרוהו מן השמים להסיר הבושה הרעה ממנו"**.**

הארבעים יום הללו הם כנגד ארבעים יום של חטא המרגלים, דאם המרגלים הפכו את טבעם הטוב לרע בארבעים יום, מדה טובה מרובה שבארבעים יום הפיכת מדתו לטובה תצלה. לפיכך צריך כל אדם לכבוש את המדות הרעות שבו ארבעים יום, ובזה יזכה להכניעם.

ואל יתפתה לעצת היצר שהוא קשה ביותר, אלא ראשית כל יזהר מאיסורים ולא יעבור על מצוות לא תעשה. ואמנם שברוך ה' אין אדם חשוד על חילול שבת חלילה, אך מי יאמר זכיתי בלשון הרע, והעצה לכך היא כמו שהביא הרה"ק הקדושת לוי זי"ע (ספר הזכירות שבסוף קדושת לוי) תפילה מבעל מחבר ספר 'מרפא לנפש' על חובות הלבבות: **"ושמרה לפינו מחסום שלא נחטא בלשונינו"**, דגם אם קשה לו ביותר לשמור על פיו, לכל הפחות יתפלל ויבקש מה' יתברך שיעזור לו לשמור על פיו.

(הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוועהל שליט"א - בים דרך)

ארכיון 'עוז והדר'

הגאון רבי שלמה לוינשטיין: אבל בימינו, בדור שלנו, אומר ה"חפץ חיים", הרבה כבר לא דורשים מאיתנו. בכפר שלנו, במצב הרוחני הקשה בו אנו שריים, מבקשים מאיתנו, לפחות אל תזרקו אבנים, "אך בה' אל תמרדו", לפחות אל תעברו עבירות. גם זה דבר גדול!

אנו חיים בתקופה שנקראת "דור שהשתיקה יפה לו"

אָךְ בְּה' אֵל תִּמְרְדוּ וּגְו' (יד, ט)

לימוד יסודי טמון במילים אלו, והוא יובן על פי משלו של המשגיח דיישיבת "חברון", רבי לייב חסמן זצ"ל, כפי שהובא על ידי ה"חפץ חיים" זצ"ל:

מלך רוסיה יצא לסיור בארצו הגדולה. כמובן שבכל מקום כיבדוהו בכבוד גדול, כראוי למלכים גדולים וחשובים כמותו. כאשר יצא הצאר מפטרבורג, עיר הבירה שלו, ערכו לפניו מסדר כבוד מהודר של חיילי משמר המלכות. הכל לבשו מדים מגוהצים לכבוד האירוע, ועמדו דום כשחברותיהם המצוחצחות שלופות בידיהם. ההמנון הושר בליווי תזמורת של עשרות נגני הארמון, והתיאום בין הזמרים לנגנים יצר הרמוניה מוזיקלית מופלאה. הצאר קד קידה, הודה למפקד הטקס ולחייליו ויצא לדרכו. השמירה המלכותית עשתה את דרכה מעיר לעיר ומכפר לכפר, ובכל המקומות נערכה לפמליית הצאר קבלת פנים מלכותית מרהיבה.

המחזה המיוחד הזה חזר על עצמו בכל יישוב ובכל עיר, אלא שבמקום אחד התעוררה בעיה. היה זה כפר מרוחק מאוד בקצה הנידח של רוסיה, ותושביו לא היו רגילים לראות את אנשי השלטון, ובדאי שלא את שריו המרוממים. התנהגותם הייתה, אפוא, נטולת נימוסים ודרך ארץ כלפי המלכות. רק איש אחד מטעם הממשלה התגורר בכפר ההוא, תפקידו היה שוטר, וכאשר התקרב הצאר לכפר ההוא, נשלח אליו מברק שיארגן את כפרו לכבוד הצאר הגדול.

השוטר הבין שעליו לכבד את הצאר ואת שריו, אך הוא גם הכיר את אנשי כפרו, וידע שעם בורים ועמי ארצות כמותם לא יוכל לערוך קבלת פנים מרשימה, כנהוג במקומות מתורבתים. מה הוא כבר מסוגל לדרוש מאנשים שאינם מסוגלים לרסן את עצמם, ולדוגמה, כאשר עוברת, פעם ביוכל, איזו כרכרה של אחד האצילים ברחוב הראשי של הכפר, ואופני העגלה יוצרים ענן של אבק - הם מיידים לעברה תפוחי אדמה ואבנים... מה יעשה עתה? הצאר יבוא עם ארבעים כרכרות, והאבק שיעלו יכעיס אותם כהוגן. מי יודע כמה ביוזיונות יהיו לו. הרי שקים שלמים של תפוחי אדמה יתעופפו באוויר, ואולי גם כמה אבנים יפגעו בכרכרתו של הצאר או של אחד מגדולי עבדיו... ומי יכול לשער את התוצאות ההרסניות העוללות לצאת מאירוע כל כך מביך...?

ישב השוטר וחשב לעצמו כיצד למנוע את הסכנה. הוא אסף את כל אנשי הכפר והודיע להם הודעה חגיגית כי הצאר עומד לעבור בכפר. **"יודעים אתם מי הוא הצאר שלנו?"** קרא השוטר בהתלהבות, **"הוא הרי הדואג לנו למים בשנות בצורת, הוא שולח את הצבא למלחמות נגד אויבינו, וכך חיים אנו בשלווה..."**

כמובן שהכפריים שאינם רגילים בדיבורים כה נמלצים, החלו להתלהב, וכולם קראו בהתלהבות כפריית: **"הצאר ירום הודו, הצאר ירום הודו"**.

השוטר היה מרוצה מאוד מהתוצאות, והחליט לנצל את המצב שנוצר, וכך קרא להם: **בעוד כשבועיים, כאשר יעבור הצאר בכפרנו, והמרכבות והכרכרות ההדורות שלו יעלו ענן גדול של אבק - אתם תעשו לו כבוד גדול, אני מבקש מכם שאף אחד לא ישליך לעברו לא אבנים ולא תפוחי אדמה, זה יהיה כבוד גדול מאוד עבורו...**

זה כל מה שיכול השוטר לצפות ולבקש מבני כפרו. מעבר לכך, אין הם מסוגלים לעשות.

הדור שלנו, אמר ה"חפץ חיים", הוא כמו אותו הכפר. אי אפשר לדרוש מאנשים קטנים כמונו יותר מאשר לשתוק לכבודו של הקדוש ברוך הוא, וזהו הכבוד הגדול ביותר שאנו מסוגלים לכבדו.

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: אך דרכו רגליו של רבי יעקב על מפתן חדרו של הרבי, עוד בטרם פצה את פיו לספר את אשר אירע, והרה"ק מלכו"ץ קידם את פניו בשמחה גדולה ויאמר לו: אכן, רבי יעקב, יש לך א-ל חי וקיים! אשר לו הכסף ולו הזהב! וגם רצונו היה להשפיע לך רוב טובה. צדקת באמונתך הפשוטה והתמימה, וזכית שהקב"ה שלח לך את האוצר למען תוכל להשתמש בו בבריאות ובנחת.

אמונה פשוטה

רבי יעקב היה שמו של החסיד הלכו"ץ המובהק אשר בז לכל הבלי העולם הזה ועשה לילות כימים בלימוד התורה ובעבודה שבלב זו תפילה. יושב היה רבי יעקב בבית החסידים משעת בוקר מוקדמת ועד לחצות הלילה וכל כולו רוחניות, לא פסיק פומיה מגירסא, כי בתורת ה' חפצו ובה הוא הוגה ללא הרף.

התברך רבי יעקב במשפחה גדולה, בנים ובנות, אלא שרבי יעקב היה מקיים בעצמו הוראת חז"ל שהתורה מתקיימת במי שמישים עצמו אכזרי כעורב על בני ביתו. פרק רבי יעקב מעל צווארו את עול החשבונות הרבים, הסיח דעתו מטרדות הפרנסה וצרכי החיים, והיה משליך על ה' יתנו שבוודאי דורשי השם לא יחסרו כל טוב.

כשלעצמו די היה לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. אכילתו הייתה מועטת ביותר: כזית של פת חרבה במלח ומים פשוטים במשורה. אמנם בניו ובנותיו סבלו מאוד מרעב תמידי וממחסור גדול. אשתו הצדקנית הייתה עזר כנגדו ותעש בחפץ כפיה. יודעת הייתה את מלאכת התפירה ואנשי העיר היו נותנים לה בגדים להטילא, ומכך הייתה פרנסתם מצויה בדוחק גדול. לא הייתה הצדקנית מתלוננת על מר גורלה ועל המחסור בביתה, לפי שידועת מעלת בעלה, כי גדול האחד בתורה ובחסידות.

נקפו השנים והילדים בבית גדלו. הבנות הגיעו לפרקן והבנים אף הם היו לבחורים גדולים שנכבדות מדובר בהם. כיון שכך, פנתה האשה לבעלה ואמרה לו: תדע כי עליך לתת את הדעת על נישואי ילדיך. הלא אין רצונך שיישבו עד שילבינו שערות ראשם. השדכנים כבר פונים אלינו עם הצעות יפות ונכבדות, אולם שאלה אחת בפייה: מה אנו מתחייבים לתת לנדוניא וכמה אנו יכולים לשלם עבור הוצאות החתונה ובגדי כבוד כמנהג בעלי בתים חשובים?!

נאנח רבי יעקב והרים ידיו כלפי מעלה כאומר: עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. אולם אשתו אמרה לו כי אם השתדלות גשמיית הוא אינו עושה, הרי שמן הראוי שיעשה השתדלות רוחנית למענם, והוא שיזכירם לברכה ולישועה אצל רבו הגדול הרה"ק רבי מרדכי מלכו"ץ זיע"א.

הייתה אשתו של רבי יעקב מזכירה לו שוב ושוב, בכל פעם שהיה נוסע ללכו"ץ כי יזכור להעלות זכרון צאצאיו לטובה לפני הרה"ק, והוא מנענע בראשו כמסכים, אלא שבכל פעם שרבי יעקב היה מגיע לחצרות הקודש, ללכו"ץ של מעלה, זו שאין בעולמה אלא תורה ועבודת השם, היה הדבר פורח מזכרוננו לחלוטין. בספירות העילאיות של לכו"ץ כלל לא זכרו מעניינים של מה בכך, כמו פרנסה ושידוכים.

ביום מהימים פנתה אליו האשה ואמרה לו: הלא יש לי אח עשיר גדול והוא מתגורר ביקטרינסלב. שמא תואיל לנסוע אליו ולבקש ממנו שיעזור ויסייע בידינו בנתינה מכובדת שיש בה ממש כדי שנוכל להשיא את ילדינו. ברור הדבר שהוא ישמח לעמוד לימין משפחתו הקרובה, כמו שנאמר 'ומבשרך לא תתעלם', וחבל הוא על כל יום שעובר מבלי שאנחנו מקדימים ומבקשים ממנו.

תחילה השתמט רבי יעקב מלמלא את בקשתה. חושש היה מפני ביטול תורה ועבודה שטלטולי הדרך עלולים להביא אותו אליהם. יודע היה שמדובר במסע ארוך שנמשך שבועות שלמים, וכיצד יכול להרשות לעצמו זמן

כי הנה, בשמים ישנם מלאכים, שרפי מעלה, אופנים וחיות הקודש ומשרתי עליון, והם עורכים לכבודו של הקדוש ברוך הוא מסדר של פאר וכבוד, צהלה ורינה לזכר מלכותו, מידי יום ביומו. הזמירות, השירות וההשבחות שנותן צבא מרום לכבודו של הקדוש ברוך הוא - הם קסומים ונפלאים כל כך, עד שמי שאזניו קולטות את הזמירות הללו, נשמתו פורחת ממנו מרוב התענוג הרוחני. וכך מובא בגמרא (סנהדרין צה. ב), שחילו העצום של סנחריב מלך אשור, אשר צר על ירושלים, הומת, כידוע בלילה אחד, ואין מתו כל אותם מאה שמונים וחמישה אלף איש? מספרת הגמרא שאזנן נפתחה לשמוע את המלאכים, ומרוב תענוג פרחו נשמתם.

אמנם כן, כך היא שירת המלאכים, וגם אבותינו - אברהם יצחק ויעקב, הנביאים, התנאים, האמוראים, הראשונים ועוד גדולים שבגדולים מהאחרונים שבעם ישראל - עורכים לכבודו של הקדוש ברוך הוא קבלת פנים באופן שיש בה נחת רוח לפניו יתברך כמו השירה של המלאכים.

אבל בימינו, בדור שלנו, אומר ה"חפץ חיים", הרבה כבר לא דורשים מאיתנו. בכפר שלנו, במצב הרוחני הקשה בו אנו שרויים, מבקשים מאיתנו, לפחות אל תזרקו אבנים, "אך בה' אל תמורדו", לפחות אל תעברו עבירות. גם זה דבר גדול!

עלינו לדעת שאנו חיים בתקופה שנקראת "דור שהשתיקה יפה לו". אחרי השואה, היו אנשים שחשבו שצריך לתקן יום צום ותחינה. הם פנו ל"חזון איש" זצ"ל, והוא אמר להם: "וכי אנחנו מסוגלים לתקן תקנות? וכי אנו מסוגלים לתקן צומות? אנחנו דור שהשתיקה יפה לו".

לכן "בשנו מכל דור", אם אנו בדור כזה, שכבר לא מצפים ממנו לדבר, מלבד שישתוק, שלא יזרוק אבנים, אכן בשנו, והשם יתברך יערה עלינו רוח ממרום, ואולי על ידי איתערותא דלעילא נתעלה ונחזור בתשובה עד שנוכל גם אנו לערוך קבלת פנים ראויה למלך מלכי המלכים.

(הגאון רבי שלמה לוזנשטיין שליט"א ומתוק האור)

כה רב של שהיה בדרכים, ללא סדרי התורה והתפילה שהוא רגיל אליהם.

אלא שאשתו של רבי יעקב שהבינה כי אין בידה מוצא אחר להשיא את ילדיה מלבד זה, לא הסכימה לוותר על עזרתו של אחיה. היא הודיעה לרבי יעקב כי אם הוא עצמו אינו נוסע - הרי שהיא תקום ותסע אליו, וכל עול הילדים וניהול הבית יפול עליו למשך כל אותו הזמן. מוטב יעשה בחכמה אם בעצמו יקום ויסע ליקטרינסלב, שכן האפשרות החלופית, שהיא תסע, גרועה עכורו בהרבה.

כשחלף זמן רב ואשתו לא חדלה מלהפציר בו, הודיע לה רבי יעקב כי החליט להיעתר לבקשה. הוא יעשה כדבריה ויסע להיפגש עם אחיה ביקטרינסלב. האשה לא המתנה הרבה, מיהרה להזמין עבורו מקום בעגלה של העגלון המקומי, ואף ארזה לו צרור של 'צידה לדרך'. רבי יעקב מצידו החזיק בידו האחת את נתיק הטלית והתפילין ובידו האחרת כמה ספרי קודש למען יוכל להגות בתורה בלכתו בדרך.

הצלפות של שוט נשמעו מחוץ לבית. היה זה סימן מובהק שהעגלון עומד בחוץ וממתין שרבי יעקב יעלה עליו. רבי יעקב נוסל את צרורותיו, מברך את אשתו והילדים בברכת פרידה, ועושה את דרכו אל הדלת. כשהגיע אל פתח הבית השעין רבי יעקב את ראשו על המזוזה, ועצם את עיניו למשך רגעים אחדים כשהוא תפוס שרעפים.

סבורה הייתה האשה כי בעלה ממלמל תפילה נרגשת על הצלחת מסעו, אך היא הופתעה לשמוע אותו קורא בהחלטיות: הואילי נא לצאת אל העגלון ולבטל את הנסייעה! החלטתי כי אינני נוסע ליקטרינסלב.

טון דיבורו של רבי יעקב היה החלטי מאוד, והאשה הבינה כי הדבר מנוי וגמור עמדו. כל הפצרותיה לא יועילו, שכן בעלה החליט להישאר, ויהי מה. האשה פנתה בדמעות אל המטבח, ואילו רבי יעקב חזר אל בית החסידים, לשקוד על התורה כהרגלו.

בשעת לילה מאוחרת, כשרבי יעקב פתח את דלת הבית, הוא הופתע לשמוע קול בכי חנוק: אשתו יושבת ובוכה. כאב הדבר לרבי יעקב והוא אמר לאשתו: וכי דומה עלייך שגורל ילדינו אינו נוגע לליבי? וכי סבורה את שאין אני מרחם על יוצאי חלצינו שיושבים הם בבית וזיווגם בושש מלבווא? אלא כך היה מעשה: מתחילה אכן גמרתי בליבי לנסוע אל אחיך שביקטרינסלב, אולם בשעה שעמדתי אצל המזוזה עלו לפתע שלל מחשבות ברעיוני:

אמרתי לעצמי: נוסע אתה אל אח אשתך המתגורר במרחקים עצומים - האם יודע אתה האם הוא בכלל עדיין חי? שמא כבר נאסף אל עמיו והשמועה אפילו לא הגיעה הנה; גם אם ניתן לו את חזקת החיים - האם יודע אתה האם הוא עדיין עשיר מופלג כפי שהיה לפני שנים רבות? שמא הוא ירד מנכסיו ואין אנחנו יודעים על כך ולא כלום; גם אם נניח שהוא עדיין עשיר מופלג כאשר היה באמנה אתו - האם יודע אתה כמה כסף הוא יתרום לך לצרכי הכנסת כלה? האם הוא אכן נדיב לב שידו פתוחה לרווחה או שמא שוכב הוא על דיגרינו ואינו מוכן לחלק מהם לאחרים?

על כל השאלות השבתי לעצמי שאין אני יודע עליהם תשובה. שנים רבות חלפו מאז ששמענו עליו בפעם

האחרונה. אין אנו יודעים כלום עליו ועל מצבו הפיננסי ועל מידת החסד שלו.

מצד שני, הרהרתי לעצמי: האם אני מאמין שהקב"ה הוא אל חי וקיים? בוודאי שמאמין אני בזה. ועוד שאלתי את עצמי: האם לרבנו של עולם יש די כסף לתת לי עבור כל צרכי? בוודאי שכן, השבתי לעצמי, הרי כל העולם שלו הוא ולו הכסף ולו הזהב. ושוב ניסיתי לשאול את עצמי: האם רצונו של הקב"ה לתת לי ככל שאני צריך? גם על זה עניתי לעצמי שדרך הטוב להיטיב, ורצון הקב"ה הוא להשפיע עלינו כל טוב בשפע ברכה והצלחה.

עמדת איפוא וחשבתי חשבוננו של עולם: הלא קיימא לן שאין דוחים ודאי מפני ספק, והנה כאן יש לנו ספק מול דאי, ולא סתם ספק אלא ספק כפול ומשולש, מול דאי ברור ונצחי.

על גיסי ביקטרינסלב יש לי ספק האם הוא חי, ועוד ספק: האם הוא עדיין עשיר, ועוד ספק: האם הוא ירצה לתרום לי - ספק ספק ספיקא! ואילו אצל הקב"ה יש לי שלושה דברים שהם בטוחים לגמרי: הקב"ה חי וקיים! יש לו לתת בשפע עבורנו את כל מחסורנו! ובוודאי רצונו לתת לנו שפע של פרנסה טובה! מי פתי ויעזוב קרוב וגם דאי ויטלטל עצמו למרחקים עבור ספק רחוק שכזה!?

אשתו הצדקנית, אשה כשרה הייתה, שמעה את הדברים והתנחמה. היא הצטרפה לאמונתו הפשוטה והתמימה שבוודאי לא יחסר לה כל טוב. למרות שהיא לא ראתה כיצד יכולה ישועתם לבוא בדרך הטבע, היא האמינה באמונת איתן כי קרובה ישועתם ובמהרה הם יזכו לראות בטוב הנראה והנגלה.

פחות משבוע עבר מני אז שרבי יעקב ביטל את נסיעתו ליקטרינסלב, והנה באחד הלילות נשמע לפתע קול דפיקות על דלת העץ של הבית. רבי יעקב קם ופתח את הדלת והוא רואה קצין צבא עומד לפניו. הקצין, אדם מבוגר נושא מזוודה, פונה אליו ואומר לו: דבר סתר לי אליך וברצוני לשוחח עימך ביחידות.

רבי יעקב סייע בידו להכניס את המזוודה לביתו, והוא מרגיש כי מדובר במזוודה כבדה מאוד.

לאחר שרבי יעקב סגר את הדלת היטב, פתח הקצין ואמר: אדם בודד אנכי ואין לי כל משפחה. בן יחיד הייתי להוריי ומעולם לא נשאתי אשה. חייל הייתי תמיד בצבא המלך ואף התמניתי להיות קצין בכיר. פרנסתי מצויה לי מקופת הצבא בשפע רב, משכורת חודשית ניתנת לי, ואין לי כמעט הוצאות. חסכן אני מטבעי, ואת הכסף הרב שקבלתי שמרתי לעצמי במטבעות זהב אותם החזקתי במזוודה זו שאני נושא עמי.

היום נקראתי לצאת לשדה הקרב. מלחמה קשה עומדת לפרוץ, ונקראתי לתרום מנשיוני הרב. אם תמיד הייתי נוהג לשאת עמי את המזוודה לכל מקום אליו הלכתי, כיום זקנתי ואין כוחי עמי להחזיק במזוודה זו ולשמור עליה ללא הרף. אין רצוני להשאיר בביתי, שמא תהיה טרף קל לגנבים. החלטתי איפוא כי בזו הפעם אשאיר

את המזוודה במקום מבטחים, וככל שחשבתי לא עלה בדעתי מקום טוב יותר מאשר ביתך. אמנם אין אתה מכירני אולם שמעתי עליך כי איש ירא אלוקים אתה ובוודאי לא תשלח ידך ברכוש שאינו שלך.

ובכן, הטעים הקצין ואמר: אם אשוב חי משדה הקרב - בוודאי תחזיר לי את אוצרי, ואף אני אתגמל אותך במטבע זהב על שירותך זה. והיה אם חלילה אמות במלחמה, אין רצוני שאוצרי יפול לידיים של האויב או לידיים חמדניות אחרות. מוטב בעיני שאתה תשתמש בו לצרכיך ולצרכי משפחתך ברוכת הילדים מאשר שישתמשו בו אחרים ויבזבוזו את רכושי על הבלים ושטויות.

הקצין סיים את דבריו, העיף מבט אחרון במזוודה היקרה ונעלם בחשכת הלילה כלעומת שבא. רבי יעקב גרר את המזוודה אל מתחת לאחד הארונות, כיסה אותה בבלויי סחבות, והסחית את דעתו מכל העניין.

לאחר שרבי יעקב סגר את הדלת היטב, פתח הקצין ואמר: אדם בודד אנכי ואין לי כל משפחה. בן יחיד הייתי להוריי ומעולם לא נשאתי אשה. חייל הייתי תמיד בצבא המלך ואף התמניתי להיות קצין בכיר. פרנסתי מצויה לי מקופת הצבא בשפע רב, משכורת חודשית ניתנת לי, ואין לי כמעט הוצאות. חסכן אני מטבעי, ואת הכסף הרב שקבלתי שמרתי לעצמי במטבעות זהב אותם החזקתי במזוודה זו שאני נושא עמי

חדשים רבים חלפו ורבי יעקב לא קיבל שום אות וסימן חיים מאותו קצין. קולות המלחמה כבר שקטו והקצין לא בא לתבוע את שלו. רבי יעקב התלבט מאוד כיצד עליו לנהוג באוצר זה שהגיע לידי כשיש סבירות גבוהה מאוד שהקצין אינו בחיים, אך אין להתעלם שקיים חשש סביר שמא הוא בכל זאת יבוא ביום מן הימים ויתבע את שלו. האם מותר לו להשתמש באוצר לצרכי משפחתו? האם במטבעות הזהב יכול הוא לחתן את ילדיו?

החליט רבי יעקב כי הוא יסע לדרוש את דבר ה' בלכוּבִץ וישאל את הרבי כדת מה לעשות. אך דרכו רגליו של רבי יעקב על מפתן חדרו של הרבי, עוד בטרם פצה את פיו לספר את אשר אירע, והרה"ק מלכוּבִץ קידם את פניו בשמחה גדולה ויאמר לו: אכן, רבי יעקב, יש לך א-ל חי וקיים! אשר לו הכסף ולו הזהב! וגם רצונו היה להשפיע לך רוב טובה. צדקת באמונתך הפשוטה והתמימה, וזכית שהקב"ה שלח לך את האוצר

למען תוכל להשתמש בו בבריאות ובנחת.

הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א אמר: בענין חטא המרגלים, יש להבין הלא אמרו אמת. אך הענין כי אמת אין פירושה שיאמרו על דבר שידוע שהוא כן, כי אם יאמרו ההיפך יהיה שקר, אך יכולים להגיד עליו שאינו שקר אבל לא שהוא איש אמת. רק באופן אם יודמן לפניו דבר שלמראה עיני האדם נראה להיפוך ממאמר השי"ת, והוא מייגע את עצמו ועושה כל התחבולות למצוא דבר ה' לאמתו, זה נקרא איש אמת! וחטא המרגלים היה שלא רצו להעמיק בזה לאמת דבר השי"ת כמו שעשו כן יהושע וכלב ('אמת ואמונה' אות תסב).

רש"י כתב בתחילת הפרשה (במדבר יג ב): לפי שבאו ישראל ואמרו 'נשלחה אנשים לפנינו', כמה שנאמר 'ותקרבון אלי כולכם' וגו', ומשה נמלך בשכינה. אמר: אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר אעלה אתכם מעני מצרים וגו', חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה.

ביאר הגה"צ רבי יעקב ניימן זצ"ל: לכאורה צריך להבין, אם המרגלים טעו, מדוע מגיע להם עונש כל כך חמור שלא ירשוה? ונראה לבאר, דיש מדרגות באמונה ה'. כדי להבין שהקב"ה ברא את העולם, לא צריכים חכמה יתרה, היות וכל מי שרק אינו כסיל ושוטה מבין שהקב"ה ברא את העולם. אפילו מחט קטן שראשו אחד חד וראשו השני יש בו נקב, אם אדם יאמר שמחט זה מאליו נעשה, הרי יהיה ללעג וקלס; על אחת כמה וכמה, אם אדם יאמר על שעון שכל הגלגלים שבו נעשו מאליהם, הרי יגידו עליו שהוא חסר דעה, ובוודאי אם יאמר מישוהו שכל הבריאה כולה נעשתה מעצמה, הרי אין גבול לסכלותו.

אך יש מדרגה יותר גדולה באמונה: להאמין שאפילו מה שהאדם עושה בעצמו, שלא יאמר על זה 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', אלא להאמין באמונה שלימה שהכל נעשה על ידי השי"ת, כי אין עוד מלבדו...

ויש מדרגה גבוהה עוד יותר באמונה ה', והיא מה שהאדם רואה נגד שכלו, שלא יחקור כי אם יאמין אמונה פשוטה בלא שום שאלות... כשבני ישראל הלכו בכבשני האש ובפיהם שרו 'אני מאמין' או 'אשרינו מה טוב חלקנו' זו היא המדרגה העליונה! זו היא אמונה פשוטה ללא חקירות, ואפילו שזה נגד השכל...

ולדברים האמורים נראה לבאר את חטא המרגלים: אם הקב"ה אמר על ארץ ישראל 'טובה הארץ', שוב לא יתכן שיהיה טבע שיתור את הדברים! ואפילו שהנכם רואים שקוברים בה מתים, הארץ נשארה טובה! בני ישראל יצאו ממצרים בזכות האמונה שכתוב 'ויאמן העם', ומעלה זו הספיקה להוציאם ממצרים מעול הגלות. אבל להיכנס לארץ ישראל, ארץ חמדה, היה צורך בזכות גדולה וזוהי המדרגה העליונה באמונה ה': להאמין למרות שלנו נראה כסתירה לדבר ה', עלינו להאמין באמונה תמימה. וללא מדרגה זו לא היו יכולים לזכות להכנס לארץ ישראל.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השבוע במדור:

ציצית בלילה ואור הנר בחדר | חתן שלא נטל ידיו לסעודת הנישואין אם מברכין שבע ברכות | האם מותר להוציא תולעים הנמצאים במעי הילדים בשבת קודש? | דעת הפוסקים על לבישת ציצית ללא כוונה

**הגאון רבי משה בראנדסדארפר
שליט"א גאב"ד היכל הוראה
ובעל שו"ת היכל הוראה**

ארכיון 'עוז והדר'

חתן שלא נטל ידיו לסעודת הנישואין אם מברכין שבע ברכות

שאלה: מעשה שהיה בשמחת נישואין שנערכה ברוב פאר והדר, אך החתן כלל לא נטל ידיו לסעודת המצוה, ואתא ובא שאלה אם יכולים הם לברך שבע ברכות בסעודה זו.

תשובה: והורה להם שבאופן זה אין מברכין שבע ברכות. ואז הוסיף ואמר להם עוד, ראו כמה ממון רב הוצאתם לסעודת נישואין ובסופו של דבר כל הסעודה שערכתם לא היתה סעודת נישואין כלל ועיקר חסר מן הספר, אך יעצם מורינו הרב, שהחתן עם עוד תשעה מחבריו יטלו עכשיו ידיהם ויאכלו כזית פת וזו תהיה סעודת החתן ועליה יוכלו לברך השבע ברכות. וכן עשו למעשה והמתינו עד שהחתן יחד עם המניין נטלו ידיהם ואכלו כזית פת ואז בירכו שוב ברכת המזון ושבע ברכות.

שוב טען חכם אחד שהרי סוף סוף כל מטרת הסעודה הזאת היתה בשביל שמחת הנישואין של החתן והכלה, ומה בכך שהחתן עצמו לא נטל ידיו וכי בשביל זה נימא דאין זה סעודת חתן וכלה, והעירו שכן עולה מדברי הרב מבוטשאטש בספרו עוז מקודש (אבן העזר סימן סב סעיף ח'), אך מאידך כל שאין החתן נטל ידיו לסעודה לא חשיב סעודת נישואין, וכן הורה הלכה למעשה הגאון רבי שלמה קלוגר בספרו שו"ת האלף לך שלמה (אורח חיים סימן צג) שאפילו בלילה הראשונה אחר החופה אם החתן לא נטל ידיו לברך עמהם ברכת המזון לא יברכו ז' ברכות כי לא נקרא ברכת נישואין אם החתן אינו סועד עמהם.

האם מותר להוציא תולעים הנמצאים במעי הילדים בשבת קודש?

שאלה: האם מותר להוציא תולעים הנמצאים במעי הילדים בשבת קודש?

תשובה: על פי משא ומתן בהלכה שהיה לי עם ידידי הרה"ג רבי הלל רוטמן שליט"א מחבר ספר "עיון הפרשה", אודות תולעים הנמצאים במעי הילדים שנהגו הרבה להוציאם בשבת.

וטען דלכאורה יש לאסור מצד איסור צידה וכן מצד איסור נטילת נשמה כיון שתולעים אלו כל חיותם הוא במעיים, וכשנוטלים אותם משם הם מתייבשים מהר ומתים אחרי כמה דקות מעצמם, וטענתו דלכאורה יש לדמות דין זה למה שמצינו שאסור לשלות דגים מן הים כי בזה מנתקים אותם ממקום חיותם, דהיינו שעל ידי נטילתן מן המים הוא עובר על איסור צידה, וגם יש בזה איסור נטילת נשמה וכמו כן תולעים אלו כשננתק אותם ממקום חיותם נימא דעובר על איסור צידה ועל איסור נטילת נשמה, עד כאן דבריו.

אמנם לעניות דעתי נראה דמותר להוציא התולעים מהילדים אפילו בשבת, ואין בזה לא משום איסור צידה ולא משום איסור נטילת נשמה, דהנה אמרו בגמרא שבת (קו, ב) וחכמים אומרים, כל שבמינו ניצוד, חייב, וכל שאין במינו ניצוד, פטור. ובשולחן ערוך (אורח חיים סימן שטו סעיף א) אין במינו ניצוד, פטור אבל אסור.

הלכך, זכובים אף על פי שאין במינו ניצוד, אסור לצוד. ובמשנה ברורה (שם סעיף קטן יב) כתב, שאין במינו ניצוד אף אם הוא צדן לאיזה צורך גם כן לא חשיב צידה, ומעתה אף על פי כן מדרבנן יש כאן איסור צידה שהרי המחבר פסק, 'פטור אבל אסור'.

ומכל מקום נראה שאין בזה איסור אף מדרבנן, שהרי תולעים אלו נחשבים ככנים שההורגו בשבת פטור, כמובא ברמב"ם (שבת פרק י"א הלכה ב') דרך בעלי חיים שפרים ורבים מזכר ונקבה או מביצי זכר ונקבה או שהויתן מן העפר כמו הפרעושים, ההורגן חייב, מה שאין כן רמשים שמתהווים מן הגללים ומן הפירות שהבאישו וכיוצא בזה כגון תולעים של בשר והתולעים שבתוך הקטניות ההורגן פטור, עיין משנה ברורה (סימן שטו סעיף קטן מ"א).

**מן פוסק הדור הגאון רבי
משה שטרנבוך שליט"א
מח"ס תשובות והנהגות**

ארכיון 'עוז והדר'

ציצית בלילה ואור הנר בחדר

ש א ל ה:

בענין לבישת ט"ק בלילה, האם "וראיתם אותם" מחייב דווקא ראייה באור טבעי, או שמא כל ראייה, גם באור מלאכותי של לילה, מספקת לחיוב מצוות ציצית? והאם בזה ניתן לקיים את המצוות עשה?

תשובה: בגמרא ממעטינן לילה מציצית שנאמר וראיתם אותו פרט לכסות לילה (במנחות מג א), ונחלקו הקדמונים אם המיעוט הוא בכסות דהיינו כסות לילה פטור, אבל כסות יום בלילה חייב, או המיעוט הוא בלילה שאינו זמן ציצית.

וראיתי בספר "הר צבי" (א"ח סימן י"ב) בשם ספר הפרדס לרש"י, שכתב וז"ל "ונ"ל דבליילה לפני הנר שפיר דמי להתעטף דהא לא קתני דאסור להתעטף אלא פטור הוא מלהתעטף", שמצדד בכונת הפרדס ד"ל שאם אור בחדר חייבין גם בלילה בציצית, וא"ש שיש מדקדקין אפילו בשינה בלילה שתהא אור לחדר, ולפי הנ"ל לא רק מפני שאז לילה כיום יאיר ולא מצויים כ"כ רוחות הטומאה, רק לפי זה לרש"י אולי חייבין אז בציצית ומקיימין המ"ע בלילה, ובוזה גופא מינן ומציל, משא"כ כסות יום בלילה אף אי חייב, ביארנו במק"א (בה"א סימן י"ט) דהיינו שאסור בלי ציצית, אבל אין אז קיום המ"ע אפילו לכסות יום ע"ש.

והאמת שמצינו כעין זה בסמ"ע ח"מ (סימן ס' ס"ק ז') שאין דנין בלילה, אבל אם נרות דולקים דנים גם בלילה דהוה כעין יום, והתם דוקא נחלקו עליו הפוסקים שהמיעוט בלילה, אבל כאן שנאמר וראיתם אותו תלוי בראייה, ושפיר אפשר שדעת רש"י כהנ"ל דכשיש נר ורואים חייבין בציצית. ועיין בביאור הגר"א (א"ח ס"ס י"ח) שזמן ציצית מדינא רק משיכיר דהוא זמן ראייה, ולא מעמוד השחר ככל שאר חיובי יום, שבציצית אינו תלוי ביום אלא בראייה, ויש לומר כיון שתלוי בראייה לסמ"ע גם באור נר מספיק, אבל יש לחלק דמשיכיר זמן ראייה לכל אחד, אבל כשזמן ראייה רק לו ע"י נר לא מתחייב בציצית, וזהו דעת הפוסקים, אבל הבאנו דעת רש"י הנ"ל לסמוך עליו להגן בשעת הדחק שאפילו באור נר נקרא זמן ראייה וחייב אז בציצית, ועיין בהגהות רע"א (סימן י"ח) דמשמע דס"ל בלאו הכי שבליילה יש מצוה כשלוש ט"ק דהוה כסות יום ולילה שחייב בציצית להפוסקים שהוא דין בכסות, ומדבריו נראה דס"ל שמקיימין גם כן אז המ"ע וצ"ב.

הגאון רבי יעקב גרינוואלד שליט"א רב ביהמ"ד בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הביד"צ דקהל 'מחזיקי הדת' באר"

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

דעת הפוסקים על לבישת ציצית ללא כוונה

שאלה: האם כשאדם לובש ציצית או מקיים מצווה אחרת בדרך אגב וללא כוונה מפורשת, הוא יוצא ידי חובה - או שאולי אף נחשב כמבטל מצווה?

תשובה: קיימא לן בשולחן ערוך (אורח חיים סימן ס' סעיף ד') שמצוות צריכות כוונה. וידוע מה שכתב הביאור הלכה (שם ד"ה ויש אומרים) שמי שקראוהו לעלות לתורה ולקוח טליתו לעלות לבימה, ומחמת זמנו בהול אינו מכוון לקיים מצוות ציצית, לא רק שאינו מקיים את המצווה, אלא שמבטל בזה מצוות עשה, שהוא כלובש בגד של ארבע כנפות בלא ציצית. עיין שם שמלמד זכות על מה שאין העולם נזהרים בזה, שמאחר שאינו לובשו אלא כדי לעלות לתורה לשעה קלה, אפשר שאין זו לבישה המחייבת בציצית.

אמנם במנחת שלמה (סימן א') האריך לחלוק עליו, ולדעתו ודאי מי שיש לו ציצית אף שאינו מכוון לשם מצווה אין בזה ביטול עשה, אלא שהוא כעין כיסוי הדם, שאם כיסה ללא כוונה או שכיסוהו הרוח, אף על פי שלא קיים מצווה, מכל מקום אינו מחויב לגלותו ולחזור ולכסותו, שהרי הדם מכוסה, והוא הדין כשלוש ציצית ללא כוונה, אף שאינו מקיים את המצווה, מכל מקום הרי יש ציצית בבגדו, ולכן אינו נחשב למבטל עשה.

אכן הביאור הלכה סובר גם לגבי כיסוי הדם, שכל שמכסה ללא כוונה ביטל מצוות עשה בידיים, שכן כתב (סימן תצח ד"ה אפילו) לגבי שחיטת כוי האסורה ביום טוב, ואם שחט אסור לכסות הדם, וכתב הרמ"א (סעיף יח) שאם שחטו באמצע החצר יכול לכסותו שהוא כגוף של רעי. וכתב עליו הביאור הלכה, שבאופן זה שמוותר לכסות צריך לכוון גם למצוות כיסוי: 'דאם לא כן יבטל בידיים המצווה, לפי הכלל דמצוות צריכות כונה, דאם לא היה מכסה כלל הלא אפשר שישאר רישומו ניכר לערב לכסות'. [ראה מה שהארכנו בביאור לשונו בבאר יעקב (ח"א, אחר)].

על כל פנים מבואר בדבריו, שגם בכיסוי הדם כל שמכסה ללא כוונה, לא רק שאינו מקיים מצוות כיסוי הדם, אלא שאף נחשב מבטל העשה בידיים. ובקובץ שיעורים (כתובות אות רב) מסתפק עוד, שמה במצוות ציצית אף מקיים את המצווה בלא כוונה. שדעתו שרק מצווה שהמעשה בעצמו הוא גוף המצווה, כגון אכילת מצה ותקיעת שופר, צריכה כוונה. אבל מצווה שעיקר המצווה היא תוצאת המעשה, אינה צריכה כוונה, וכגון פריה ורביה שהמצווה היא שיהיו לו בנים, וכן ביבום שהמצווה היא שתהא קנויה לו. ולענין ציצית חוקר שם, שמה גם בזה אין צריך כוונה, שאין כל מצווה בעצם מעשה לבישת הציצית, אלא המצווה היא התוצאה, מה שלבוש בבגד שיש בו ציצית.

עוד יש לעיין לענין כוונה בציצית, על פי המבואר בפרי מגדים (אורח חיים סימן ד' משבצות זהב סעיף קטן טו) שמה שבשחיטה, נטילת ידיים לאכילה אין צריך כוונה הוא, שרק במצוות שאי אפשר להיפטר מהם צריך כוונה, אבל במצוות הנ"ל הרי יכול להיפטר מהם, שלא ישחוט ולא יאכל, וכן לא יטול ולא יאכל, וכן לא תטבול ולא תשמש, ולכן אינן צריכות כוונה. ולפי זה יש מקום לדון לענין ציצית, שלכאורה אפשר לדמותה לשחיטה וטבילה שאינם צריכים כוונה, שהרי גם ציצית היא מצווה שאפשר להיפטר ממנה, שהרי אין צריך ללבוש בגד עם ארבע כנפות.

אולם בדברי הפרי מגדים עצמו מבואר שציצית צריכה כוונה, שכתב (אורח חיים סימן כה אשל אברהם סעיף קטן ו) לענין תפילין, שפסק לגביהם בשולחן ערוך (שם סעיף ו) שיכוון טעם המצווה: 'עיי' ב"ח סי' ח, שצריך שיכוון בתפילין וציצית כן, יעניין שם, ומיהו אם לא כיון רק לשם מצווה בלבד יצא בדיעבד'. מבואר בדבריו שאם לא כיוון כלל, גם לא לשם מצווה, לא יצא ידי חובתו.

אך באמת אין מצוות ציצית דומה לשחיטה וכדומה, שאף שאכן קודם שלבוש בגד עם ארבע כנפות יכול להיפטר ממצוות ציצית, אבל עכשיו שכבר לבש את הבגד, נתחייב בברכה מצד עצמו, ולא כדי לתקן את הבגד, אלא עתה מוטלת עליו מצווה לתלות ציצית בבגדו. מה שאין כן בשחיטה, שלעולם יכול להיפטר מהשחיטה, ואינו מחויב אלא מצד תיקון המאכל שיוכל לאוכלו, וכן טבילה שלעולם אין מוטל על האשה חיוב הגוף לטבול, אלא תיקון הוא כדי שתוכל לשמש. ועל כן אף אם במצוות אלו אין צריכים כוונה, מצוות ציצית צריכה כוונה. ברם במקום אחר נראה מדברי הפרי מגדים (סימן ח' אשל אברהם סעיף קטן ט) שמצדד שמצוות ציצית אינה צריכה כוונה, עיין שם. וראה מה שכתבנו עוד בזה בספרנו באר יעקב (ח"א, שלח).

ומעתה תולעים אלו שנמצאים במעיים ויוצאים דרך פי הטבעת דינם כרמשים שהווייתם מן הגללים שאין בהם איסור נטילת נשמה, ובפרט שאינם מתים מיד כשמוציא אותם ממקומם, אלא רק אחר שפסקה חיותם, ומעתה אין כאן אלא גרמא ובמקום צער לא אסרו גרמא, וכן ראיתי מובא בספר ארחות שבת (פרק י"ד הערה מח) בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, לענין קטן שהכינים מצערות אותו מאוד, דמותר לרסס על ראשו חומר קוטל כינים, דבמקום צער גדול יש לסמוך על פשטות דינא דגרמא שהכינים נחשבים לאינם פרים ורבים, ואין בהם איסור נטילת נשמה ומותר לעשות כן. ומה שטען הרה"ג הנ"ל מאי טעמא לא יאסרו כדגים משום צידה, באמת אין זה דומה כלל לדגים, שהרי בדגים מה שעובר על איסור צידה, הוא לא מטעם שמוציאו ממקום חיותו אלא מפני שבתוך המים צריך לרדוף אחריו בשביל לתפוסו וכשמוציאו מן המים אף אם מטילו לתוך הספל שלא ימות עובר משום איסור צידה כמ"ש המשנה ברורה (סימן שטו סעיף קטן ל"ג), מה שאין כן התולעים הללו ודאי שאינו צריך לרדוף אחריהם כדי לתפוסם ואין דינם אלא כדין צבי שבור או חיגר שהצדן פטור אבל אסור, דהיינו שאיסורן מדרבנן. ועל כן נראה דמטעם זה נמי יש להקל שלא לחוש לאיסור צידה משום דהוי תרי דרבנן במקום צער, חדא דהתולעים הללו הן דבר שאין במינו ניצוד, ועוד דעיקר צידתן של תולעים אלו לא נאסרה אלא מדרבנן דהוייתו מן הגללים, ועיין פרי מגדים (סימן שז באשל אברהם סעיף קטן נ-ו) שהתיר תרי דרבנן במקום הפסד או צער אף על ידי ישראל.

שוב ראיתי דברי הגרש"א זצ"ל (שמירת שבת כהלכתה פרק כ"ז הערה קמה) דאין כאן איסור צידה כלל, דלא נאסרו מדרבנן אלא אלו שיש במינם דין צידה, כגון צבי חולה או שבור דבמינו יש צידה ועכשיו שהוא שבור, אף דמדיון תורה אין בו צידה גזרו עליו רבנן שלא לתפוס, מה שאין כן בעלי חיים שאינם יכולים להימלט כגון צב וכדומה או נמלים ואפילו דרכם להתחבא מכל מקום אין בזה משום איסור צידה, עד כאן.

ובנדון דידן הרי תולעים אלו ודאי אין דרכם לברוח, ופשוט הוא שאין בהם משום צידה, ועל כן מותר לכתחילה להוציא התולעים שאין להן בזה איסור צידה וגם נטילת נשמה לא שייך בהו כמו שכתבתי לעיל, ולכן אני מורה שמוותר להוציא התולעים הללו לכתחילה, גם אם על ידי הוצאתם יהרגו כמה תולעים מותר.

כ"ד סיון תרפ"ב

הגה"צ רבי ישראל חיים פרידמאן זצ"ל

בעל ליקוטי מהרי"ח

"לא יצא בצבא"

בצעירותו כאשר נדרש רבינו להתייצב לצבא, נכנס אביו, ר' יהודה, אל רבו הייטב לב וביקש שיעתיר בעד בנו כדי שלא יילקח לעבודת הצבא. רבו הרגיעו: "אל לך לדאוג, כאשר יבוא לפני אנשי הצבא, הם יזרקו אותו משם." ר' יהודה, אביו של רבינו, הרהיב עוז בנפשו ואמר אל מרן הייטב לב: "בודאי אם היה רבינו בין אנשי הוועד של הצבא - היו זורקים אותו משם, אך הרבי אינו נמנה ביניהם..."

מששמע הייטב לב את דבריו, להטו פניו והתעמק במחשבותיו הקדושות. אחר כך אמר: "הבה אספר לכם מעשה שאירע אצל הרבי מלובלין. כאשר היה הרה"ק רבי נתן לייב ז"ל, בנו של הרבי ר' מענדל מרימנוב, בראש השנה אצל הרבי החוזה מלובלין, בעצם היום לפתע פנה הרבי מלובלין אליו ושאל: 'האם הנך יודע מה מתרחש עם אביך, אינני רואה אותו!'. נחרד רבי נתן לייב לשמוע את הדברים והחל לדאוג לשלום אביו.

מיד במוצאי ראש השנה מיהר לשוב לבית אביו, בדרך פגש אנשים ששבו מרימנוב ולכולם שאל: 'הגידו נא לי מה שלום אבי?', ולפליאתו כולם ענו לו בסגנון אחד, כי אביו הצדיק הקדוש חי וקיים וכי לא אירע עמו מאומה. כאשר נפגש עם אביו הרבי ר' מנדלי וסיפר לו את מה שאמר עליו הרבי מלובלין, הגיב הרבי ר' מנדלי ואמר: 'בודאי חיפש אותי בעולמות העליונים אבל אני הייתי אז בווינה בבית המלך לבטל גזירה על היהודים'."

סיים הייטב לב ואמר לו: "הרי לך שיכולים להיות בעת ובעונה אחת, גם כאן וגם שם". ואכן, מדבריו לא נפל צרור ארצה, ואנשי וועד הצבא שלחוהו תיכף לחופשי.

(גליון שבת בשבתו)

✚ ✚ ✚

כ"ה סיון תרל"ו

הרה"ק רבי דוב בעריש מביאלה זי"ע

בעל מגיד דבריו ליעקב

אך עצמי ובשרי אתה

כתב בספר מכלל מציון, פעם אחת עמדתי לפני הרב הגאון"ק אדמו"ר מרן ר' דוב בעריש מביאלה זי"ע וראיתי איך שבא לפניו איש אחד ומסר לו פתקא שיתפלל בעדו, ושאל לו אדמו"ר זי"ע על פדיון, והשיב האיש כי אין לו כסף, ואמר אדמו"ר זי"ע אך עצמי ובשרי אתה ולקח הפתקא וקראה, וגדלה אז בעיני הפליאה, כי לא הבנתי תוכן הענין.

מטעפליק, והרבי מזוועהיל הציע: "חושן משפט". שקעו השנים בסוגיה ושכחו מהסובב אותם.

תוך כדי לימוד, נפלטה באחד הימים גניחה מכיוונו של הרבי מטעפליק. הרב מזוועהיל הרים את עיניו וראה את החברותא פוצח בבכי, ומעיניו זולגות דמעות רותחות. "מה קרה?", שאל הרבי, והחברותא השיב: "לפי הסמ"ע הוא כן צדק, ויי לוי!", התייפח הרב מטעפליק, וכל ניסיונות ההרגעה לא עלו יפה.

לאחר דקות ארוכות, סיפר על דין תורה שהיה לו בטעפליק לפני שנים ארוכות, שבו חייב את החייב וזיכה את הזכאי. עכשיו, לאחר לימודו, מתברר כי לשיטת הסמ"ע לא היתה כל חובה על בעל הדין לשלם, ונמצא שהוציא כסף מאדם שלא כהלכה.

רבי שלומק'ה נענה ואמר: "אי אפשר להחזיר לו". הוא הציע לרב מטעפליק שיפריש בכל חודש מעט כסף לקופה סגורה, וכך יוכל לפצות את האיש על הנזק שנגרם לו. "אבל הוא ברוסיה! איך אגיע אליו?", הקשה הרב מטעפליק, והרב מזוועהיל חייך כמרגיע: "הוא עוד יבוא, הוא עוד יבוא!".

במשך שמונה שנים קיבץ הרב מטעפליק מעות לקופה מיוחדת שהתקין בביתו, שהיתה חתומה ונעולה. יום אחד נשמעו נקישות על דלת הבית. הרבנית פותחת את הדלת ומורה לאיש לחכות שהרב יתפנה מלימודו.

האיש, קשה"יום, הגיע לאחרונה מאוקראינה ושוכן בחיפה. פרנסה לא היתה מצויה בידו, וכל-כולו מחסור, והוא חוכך אם לחזור על עקבותיו או להישאר כאן. גמר אומר בדעתו לעלות ירושלימה, כדי להתייעץ עם מי שכיחן פאר כרבה של עירו בימים ההם.

עוד שעה ארוכה ישב הרב מטעפליק והתרכז בלימודו, עד שהרבנית הסבה את לבו לדמות האורח שנכנס לחדר. מיד כשזיהה את האורח: רץ לפאתי החדר, הרים את הקופה ואמר לאיש: "קח, הרי שלך לפניך!".

האיש לא הבין, אבל הרב מטעפליק אמר לו: "זה מחכה לך כבר כאן שמונה שנים. זכית בדיון. הסמ"ע הרי אומר סברא מפורשת הדומה לטענות שהשמעת אז, וממילא מחויב אני לך את מה ששילמת שלא כדיון. קח, יהיה לך עם מה להתחיל את חייך החדשים בארץ ישראל!". אבי מורי, רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, שהיה מקורב לשני הגדולים, היה תמיד משגן באוזניו: "קינדערל'ך, כשלומדים תורה לשמה זוכים גם לקיים את מצוות ה', וגם שלא תצא תקלה תחת ידיכם. שימו לב! הקב"ה סובב את כל הסיבות שהאיש יעזוב את רוסיה ויעלה לארץ הקודש, יתקשה בפרנסה ויחפש אחר הרב מטעפליק. וכל כך למה? העיקר שהרב יוכל להשיב לו את כספו. כוחה של תורה לשמה!".

(אור השבת)

אך אחרי איזה זמן ראיתי בס' אגרא דפרקא דבאם ישראל מבקש רחמים על חבריו ח"ו נעשה קטרוג בשמים על המתפלל באמור אליו וכי אתה קרוב אלי יותר מחברך הלא הוא בעצמו יוכל להתפלל, וקרוב ה' לכל קוראיו כתיב, אמנם אם בעל הצרה נותן מעות לחבירו שיבקש בעדו אין עתה שום קטרוג כי יוכל לומר בעבור המעות מתפלל בעדו, וכל זה שייך רק אם אין המתפלל קרוב לבעל הצרה, אבל אם הוא קרוב אליו אז יכול לומר כי מתפלל עליו מפאת כי נכמרו רחמיו על קרובו, ומעתה יובנו דברי קדשו של אדמו"ר מביאלה זי"ע:

(שיח שרפי קודש - ערך תפילה)

✚ ✚ ✚

כ"ז סיון תשע"א

הגאון רבי מיכל יהודה [ב"ר משה דוד] לפקוביץ זצ"ל

ראש ישיבת פוניבז'

בעל מנחת יהודה

שיעור בחינך

הפסוק "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁוֹ" (במדבר א, ב) פותח את פרשת במדבר במנין בני ישראל. רש"י מסביר מתוך חיבתו לפניו מנאן.

עולה השאלה: מדוע נמנו רק הזכרים ולא הנקבות? מסביר הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל שבעוד שלנשים נאמר "כה תאמר לבית יעקב" בלשון רכה, לגברים נאמרו "דברים קשים כגדין". לכן, הגברים נזקקו לחיבה יתירה, ועל כן נמנו.

סיים רבי מיכל יהודה: ומכאן לימוד חשוב לחינוך: כאשר פונים למי שדברינו אליו קשים או למי שמתמודד עם אתגרים, עלינו להעניק לו חיבה וחיזוק מיוחד.

(ארזי הלכנון - במדבר)

✚ ✚ ✚

כ"ח סיון תש"ח

הגאון רבי שמשון אהרן פולנסקי זצוק"ל

רבה של טעפליק

בזכות תורה לשמה

סיפר הגרי"ד גרוסמן רבה של מגדל העמק: בהפרש של חודשים ספורים עלו שני אריות מן הגולה הרוסית אוקראינית: רבי שמשון אהרן פולנסקי, הרב מטעפליק, שעלה ארצה באמצע שנת תרפ"ה; ורבי שלומק'ה מזוועהיל, שהגיע אחריו בתחילת שנת תרפ"ו. שניהם התיישבו בירושלים של מעלה.

באותם ימים פנה הרבי מזוועהיל לגאון מטעפליק, וביקש ממנו ללמוד יחדיו בחברותא. סיכמו ביניהם ללמוד בשטיבלך של השכונה. למחרת היום התייצבו הצדיקים ב'רבי לייביל'ה שוה"ל והחלו ללמוד. "מה נלמד?", שאל הרב

פולמוס מעמיק ודין הלכתי עם המתווכים:

האברכים שעתידים לפסוק בהלכות חושן משפט התכנסו למעמד מיוחד

האברכים מתכנית "מעגלי צדק" של ארגון "תורת" בחסידות גור התכנסו למעמד מיוחד בערב חג השבועות בעיר בית שמש • במעמד נשאו דברים ריש מתיבתא "עוז והדר" ואב"ד לשכת הפוסקים בבית שמש הגרמ"מ פומרנץ והדיין הגרש"י הנדלס • רגעים מרתקים נרשמו במעמד שעה שמתווכים מהמשרד המוביל בעיר "יעד נדל"ן" הציגו שאלות מעשיות בפני האברכים ובמקום התעורר פולמוס נרחב

מי שיגשר ויקשר בינו לבין בניו אהוביו לעת הצורך.
בדברי הרחיק רבות בדברי חיזוק לקראת חג השבועות וקשר אותם באופן נפלא לנושא תיווך, והחשיבות העצומה לנהוג בדרכי יושר בכל פעולה עסקית. בדבריו סיפר על שאלות רבות שמגיעות לבתי הדין לגבי דמי תיווך, ואם לאחר שמקבלים הצעה ניתן שלא להשתמש בשירותי התיווך, וביאר את החילוק המפורסם ע"פ דברי הרמ"א בין מי שמשמש בסופו של דבר במתווך אחר לבין מי שסוגר את העסקה לבדו, ואת ההקבלה בדברים אלו גם לשדכנים, שם מרגישים יותר בנוח לשלם את דמי השדכנות. וכך במשך שעה ארוכה התבררו פסקי דין חשובים לטובת אותם אברכים מופלגים שחפצו לקנות קניין נצח בהלכות חושן משפט ובדרכי הפסק.

לאחר מכן מסר שיעור מרתק במקום הדיין הגאון רבי שאול יהודה הנדלס שליט"א, אשר הציג שאלות אקטואליות לאברכים והעלה בפניהם את דרך הפסיקה בשאלות אלה. הוא אף הציג שאלות שהגיעו לבית הדין ואמר כי כיום ישנם שאלות רבות הקשורות לענייני חושן משפט המגיעות לבתי הדין וזהו חשוב מאוד שיהיו עוד ועוד אברכים ורבנים שיעסקו בהלכות אלה ויקנו את דרך הפסיקה הנכונה למען הציבור.

רגעים מעניינים במיוחד נרשמו במקום שעה שמתווכים בכירים ממשרד "יעד נדל"ן" הציגו שאלות מרתקות בפני האברכים אשר החלו דנים זה עם זה בעמקות ובבהירות מופלאה ובעצם פסקו תשובות הלכתיות מורכבות בנושאים אקטואליים שונים. שאלות ייחודיות הקשורות לדירות חדשות ברמת בית שמש, בהתאם לצורת המסחר החדשה ואופני שיתוף הפעולה שבין משרדי המתווכים השונים, כפי שהתחדש לאחרונה, הובאו לפתרון במהלך המעמד הייחודי. המעמד נמשך שעה ארוכה כאשר נוצר במקום פולמוס עמוק בין האברכים המופלגים שפלפלו שעה הארוכה בנידונים האקטואליים, בעוד הדיינים הגאונים רבי מנחם מנדל פומרנץ ורבי שאול יהודה הנדלס מתערבים במהלך הפולמוס ומציגים את הכרעת ההלכה בשאלות השונות שהוצגו ע"י המתווכים.

בסיום המעמד יצאו האברכים מן המקום בתחושות מרוממות לקראת חג מתן תורה ועם הידיעה הברורה כי הם רוכשים קניין נצח בהלכות חושן משפט המורכבים והם עתידים לפאר את בתי הדין בפסיקותיהם עפ"י דקדוק ההלכה.

זר כי נקלע היה בערב חג השבועות האחרון לבית המדרש באר ישראל בעיר בית שמש, היה עומד משתומם ונפעם. המראה היה מרגש במיוחד, עשרות אברכים צעירים ישבו סביב שולחנות בבית המדרש המהודר, וענו בבהירות על שאלות עמוקות וסבוכות הנוגעות להלכות חושן משפט שהוצגו ע"י מתווכים בכירים ממשרד "יעד נדל"ן", ובהם שאלות לגבי דמי תיווך, פרויקטים שונים, דירות מושכרות ועוד. מדובר היה למעשה בתכנית ייחודית שנערכה לאברכי תכנית "מעגלי צדק" של ארגון "תורת" בחסידות גור אשר הוגים בהלכות חושן משפט המורכבים ועתה התקבצו יחד בכדי ללמוד כיצד לגשת לשאלות מעשיות, כיצד לפסוק ובעצם ללמוד את הפרקטיקה של הפסיקה ההלכתית בשאלות סבוכות בחושן משפט.

האברכים בני העלייה, הינם אברכים צעירים מחסידות גור אשר הוגים במהלך השנה כולה בהלכות חושן משפט, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. בארגון "תורת" שמו לעצמם מטרה להקים את המסגרת הייחודית אשר למעשה מכשירה אברכים צעירים להיות דיינים ומורי הוראה לתפארת. וכך, בערב חג השבועות האחרון הם התקבצו יחד לשמוע דברי חיזוק והלכה, כמו גם לדון בשאלות מעשיות שהוצגו ע"י אנשים העוסקים בתיווך דירות למגורים ולהשכרה.

המעמד הייחודי נפתח בדברי חיזוק והלכה שנשא בפניהם ריש מתיבתא "עוז והדר" הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, אשר בראשית דבריו פתח בשבח האברכים בני העלייה ונשא דברי חיזוק לקראת חג השבועות. בדבריו שזר באופן נפלא בין דברי החיזוק לבין עניין לימוד חושן משפט ושאלות מעשיות באומרו כי, "מצינו בספרים שעמדו בשאלה הידועה כיצד הקדוש ברוך הוא אינו מעניק שכר לעושי מצווה בעולם הזה, הרי ידוע שהקדוש ברוך מקיים את התורה כולה, ואם כן כיצד הוא פוסח על ההלכה ביומו תתן שכרו". במענה לכך ציטט באופן מופלא מספר כתונת פסים הסבר מספרי האגדה כשהוא מציין הסבר מעניין לפיו, "המצוות כולם, מלבד מצוות האמונה ניתנו ע"י סרסור, ע"י איש האלוקים, משה רבינו, ואם כן ידוע כי ההלכה אומרת שמעסיק ששכר עובד ע"י מתווך לא מחוייב על דין ביומו תיתן שכרו". "אם כן מובן", אמר הגרמ"מ, "ברגע שהתורה ניתנה ע"י מתווך, אין הקב"ה מחוייב ביומו תתן שכרו, מה שאין כן מצוות האמונה שניתנה ע"י הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, ע"ז יש שכר גם בהאי עלמא. הקב"ה רצה שהתורה תימסר בדרך זו, כדי שיהיה

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריץ שליט"א

ב"ר אהרן מרדכי גריץ

הלכות מוקצה

דלת החדר, מותר לטלטלם, ומכל מקום לכתחילה נכון לנער המוקצה קודם לטלטולם. [מ"ב סימן שי סק"א, ובמוקצה שתולה בדלת כתב המ"ב בסימן רעז סק"ז, דהדלת בטלה לבית ואינה בטלה למוקצה].

יז. מגירה שיש בה חפצי מוקצה חשובים.

אם אין שם חפצים המותרים בטלטול שחשובים אצלו יותר מהם, אסור לפתוח המגירה בשבת, דהמגירה נעשית בסיס לדבר האסור. [מ"ב שם].

יח. מגירת שולחן שהניח שם מוקצה בכוונה.

אם ניתן להוציא את המגירה לגמרי מהשולחן, אזי אין המגירה בטילה לשולחן ונעשית בסיס למוקצה, ועל ידה נאסר גם השולחן בטלטול, ואם לא ניתן להוציאה לגמרי, הרי היא בטלה לשולחן ואינה נעשית בסיס למוקצה, וממילא אין השולחן נאסר בטלטול על ידה. [מ"ב שם, והביא שם מהח"א דאם המגירה משמשת לדברים המותרים, גם אם הניח שם עכשיו מעות, אין השולחן נאסר בטלטול דהוי כבסיס לדבר האסור ומותר דהמגירה נחשבת לדבר המותר, אע"ג דהמגירה עצמה בטלטול, והניחו בצ"ע].

יט. מוקצה שהונח על גבי חפץ המותר באקראי שלא במתכוין.

דעת המגן אברהם הוא דבאופן זה לא נעשה חפץ המותר בסיס למוקצה, ויש מחמירים בזה, ולכן אין להקל אלא במקום הצורך. [מ"ב סימן שט סק"ח].

כ. מי שהניח בכיסו דבר מוקצה ודבר המותר בטלטול.

א. אם המוקצה חשוב יותר מדבר המותר, הרי הכיס נעשה בסיס לדבר האסור ויהא אסור אפילו להכניס לשם את ידו כדי להוציא דבר המותר. [ויש לעיין בנמצא שם מפתח וארנק עם כסף, ורוצה להוציא את המפתח, אם נאמר דכיון שצריך למפתח הרי הוא חשוב יותר מהארנק וממילא אין הכיס נאסר מדין בסיס].
ב. ולענין הבגד עצמו, אם הכיס תפור על הבגד עצמו כמו כיסי החולצות, נעשה הבגד גם כן בסיס ויהא אסור בטלטול, ואם הכיס תפור בבגד רק בשפתיו ואין עיקר הבגד משמש לו דופן ככסי המכנסיים, אין הבגד נעשה בסיס ומותר לטלטלו, ומכל מקום לכתחילה ינער המוקצה ממנו אם אפשר.

כא. המוצא בכיסו דבר מוקצה ששכח להוציאו מערב שבת.

אין הכיס והבגד נאסרים מדין בסיס, כיון שלא הניח שם את המוקצה בכוונה ומדעת, ומכל מקום לכתחילה יראה לנער המוקצה כדלעיל, אך אם חושש שעל ידי זה יאבד או יתקלקל, או אם מתבייש לנערו שם בפני הבריות, מותר לטלטל הבגד במקום שיש עירוב, וינערו במקום שיוכל. [שו"ע ומ"ב סימן שי ס"ח, שש"כ פ"כ ע"ב].

פתיחת קופסאות ואריזות בשבת

ו. משום מוחק, דלפעמים נמחקים אותיות או ציורים בפתיחתו.

ב. אמנם כדיעבד כשלא פתחם מערב שבת, יש מקילים לפתחם בשבת, אם אין בדעתו להשתמש בהם שימוש נוסף, והוא שלא יעשה להם פתח יפה. [משום בונה וסותר ליכא, דלא נחשב לכלי גמור כיון שזרקם תיכף לאחר גמר השימוש, והוי כמוסתקי שאין בהם משום סותר. משום מכה בפטיש ליכא, דאינו עושה פתח נאה, ואין לחשוש שמא יעשה פתח נאה, דאין הרגילות להשתמש בהם זמן רב. משום מחתך ליכא, דאינו פותח לפי מידה ובמקום הסימון, ולדעת הגרש"א אפילו כשחותך במקום הסימון אין בו משום מחתך ע' שש"כ פ"ט ה' כה-ל, שולחן שלמה שם ע' קפ. משום קורע ליכא, דהוי כחותלות של תמרים שמותר לקורעם, דומיא דשובר אגוזים כדי ליטול האוכל שבהם, ומכל מקום טוב יותר לקרוע את האריזה באמצעה תוך נייר העטיפה ולא במקום ההדבקה, דלדעת בעל שולחן ערוך הרב איסור קורע שייך דווקא ב' גופים. ומשום איסור מוחק יזהר לקרוע את המארז בין האותיות, ועיין מש"כ בזה לקמן בהל' מוחק].
ג. גם לדעת המחמירים, יהא מותר לפותחם, אם ניקב או קרע אותן בצדיהם או בתחתיתם עובר לפתיחתם, כך שלא יהיו ראויים עוד לשימוש בתורת כלי. [שש"כ פ"ט א-ה, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ד ספ"ב].

יג. בסיס הגדרתו ודינו.

א. בסיס הוא דבר שמעמיד דבר אחר, וכמו שתרגם אונקלוס (בפר' כי תשא ל"א, ט') "ואת כנו" - "וית בסיסה", וכל דבר היתר המשמש בסיס לדבר איסור, כגון שולחן שמונח עליו מעות, נעשה השולחן בסיס לדבר האסור, ונאסר בטלטול.

ב. ואין הבסיס נאסר בטלטול אלא דוקא אם הניח מוקצה מחמת חסרון כיס או מוקצה מחמת גופו בכוונה על הבסיס, והיה בדעתו שיהיה שם בכניסת השבת כל זמן בין השמשות, ואז מקבל הבסיס את כל דיני המוקצה שעליו, אפילו אם יפול המוקצה מהבסיס באמצע שבת, ויש אומרים דאין הבסיס נאסר אלא אם התכוין שהמוקצה יהיה מונח עליו משך כל השבת, ובמקום הפסד יש לסמוך על דעה זו.

ג. אמנם באופן ששכח מוקצה מחמת חסרון כיס או מוקצה מחמת גופו על הבסיס, אין הבסיס נאסר בטלטול, אולם אין לטלטל את הבסיס אלא אם כן ינער תחילה את המוקצה מעליו, ואם חושש שיתקלקל המוקצה על ידי הניעור אין צריך לנערו. [שו"ע רמ"א מ"ב סימן שט ס"ג-ד, שעה"צ סק"ז].

ד. הניח על הבסיס כלי שמלאכתו לאיסור, יש אומרים דלא נאסר הבסיס כלל, ויש אומרים דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור. [שש"כ שם ס"ח"ו ובהע' שם, ובחוט שני ח"ג עקנ"ז כתב דבמה שהסתפק הפמ"ג נחלקו כבר רבותינו הראשונים].

יד. בסיס לדבר האסור והמותר.

כתב השו"ע [סימן שי ס"ח] דאם דבר המותר חשוב יותר מדבר האסור, אין הבסיס נאסר בטלטול, ואין החשיבות נמדדת בערך כספי אלא במה שחשוב אצלו עכשיו יותר. [מ"ב סימן רעז סק"ח].

טו. שולחן שנעשה בסיס לנרות שבת.

א. נרות שבת וחלות המונחים על השולחן, נעשה השולחן בסיס לדבר האסור והמותר, וכיון שהחלות חשובות אצלו יותר משלהבת הנרות, אין השולחן נאסר בטלטול מדין בסיס.

ב. יש אומרים דכיון שהפמוטים יקרים מאוד לא מסתבר שהחלות חשובות לו יותר מהם, ולכן מניחים שעון זהב שהוא דבר המותר בטלטול והוא חשוב יותר מהפמוטים. [חוט שני שם עקע"ה]. אולם בשם בעל שבט הלוי כתבו, דאין משגיחים על שוויים הממוני של החפצים, וכל מאכלי שבת נחשבים לדבר המותר החשוב יותר גם לענין הפמוטים. [מ"ב למעשה ער"א אות נט].

טז. מוקצה שאין לו ערך אינו אוסר הבסיס.

אין הבסיס נאסר בטלטול אלא אם כן יש למוקצה שעליו חשיבות לגביו, אבל אם הונח על השולחן מטבע פחות ערך, וכן חפץ מוקצה שתולה על

א. בונה וסותר בכלים.

לדעת רש"י [שבת עד: ד"ה ואי חייטיה לפומיה] אין חיוב בונה וסותר בכלים, ולדעת תוס' [שבת קב: תוד"ה האין] ועוד ראשונים, בכלי גמור יש חיוב בונה וסותר, וכן פסק השו"ע להלכה. [סימן שיד ס"א, ועיין במ"ב סק"ז מה שכתב בשם הגר"א].

ב. פתיחת קופסאות ואריזות.

א. לכתחילה נכון לפתוח כל סוגי הקופסאות והאריזות מערב שבת, דבפתיחתם בשבת יש לנו לחשוש:

- א. משום בונה, דבפתיחתו נעשה כלי הראוי לשימוש. [חזו"א ס"א סק"א].
- ב. משום סותר, דהוי ככלי שלם, ובפתיחתו סותרו. [תהל"ד שם אות יב].
- ג. שמא יפתח פתח יפה, ויש בו משום מכה בפטיש. [שו"ע שם].
- ד. משום מחתך, כשפותח בסימון המיועד לפתיחה.
- ה. משום קורע.

שבת קודש

ספר יהודה

לבשי בגדי תפארתך לבישת בגדי שבת

והטהרו והחליפו שמלתיכם

לאחר הטבילה והרחיצה בחמין לכבוד השבת, עושים אנו על גופנו את בגדי השבת המהדרים, שללא ספק, מסמלים את כבודה וחיבותה של השבת בעיני בני ישראל, המקימים בהדור את הנאמך וקראת לשבת ענג לקדושה' מכבד ובכדתו מעשות דרכיך' (ישעיה נח יג), שדרשו על כך חכמינו זכרונם לברכה (שבת ק"ג) "שלא יהיה מלבושך של שבת במלבושך של חל".

את היחס המכבד לבגדי השבת מצאנו כבר אצל רות המואביה, שהורתה לה נעמי ללבש טרם בניית השבת בגדים המיוחדים לשבת, ככתוב (רות ג) 'ורחצת וסבת ושמתי שמלתיך עליך וירדת הגר'.

בפסוק זה מלמדת נעמי את רות להתכונן להליכתה לבעז, לרחץ במים מזהמת טלטול הדרך, ולסוך את הגוף בשמנים שיש להם ריח טוב, ללבש את השמלות הנאות, ורק כך להתראות בפני בעז.

רש"י הקדוש מפרש את הוראת נעמי לרות 'ושמתי שמלתיך' - בגדים של שבת שהם בגדים יפים ומהדרים, ומקור דבריו במדרש (ר"ה ה"ב) ובדברי הגמרא שתמחה במסכת שבת (ק"א) על הוראת נעמי לרות ללבש את שמלותיה: וכי רות היתה ללא בגדים שאמרה לה נעמי שתלבש את שמלותיה? אלא אמר רבי אלעזר: כונת הפסוק היא לשמלות מיוחדות, אלו בגדים של שבת, ומכאן שיש ליחד בגד לשבת.

ופרש רבנו המהרש"א, שמכך שנאמר 'שמלתיך' בלשון רבים ולא 'שמלתיך' בלשון יחיד, דרשו חכמים שלקחה רות עמה שני בגדים, בגד חל ובגד שבת, ולא לבשה את בגדי השבת עד לאחר שירדה לגרן.

סוד מרע ועשה טוב

גם את הוראת נעמי לרות 'ורחצת', דרשו חכמים (ר"ה שם) שהתכוננה לרמז לה שתרחץ נפשה מגולי עבודה זרה שהיתה רגילה בהם מבית אביה.

ובאר הרב הקדוש רבי קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין מקראקא זי"ע בספרו 'מאור ושמע' (רמזי רות), ששני הרמזים שדרשו חכמינו בהוראת נעמי לרות - אחד הם. הרחיצה משמאת העבודה הזרה היא בחינת 'סוד מרע', ולבישת בגדי שבת הרי היא בבחינת 'עשה טוב'.

וכך גם בכל ערב שבת: יש לטבל במקוה על מנת לסלק את הטמאה שנדבקה בגוף האדם בימות החול, ולאחר מכן לעשות בגדי שבת ולהאיר את האדם מקדשת השבת בגוף, רוח ונשמה.

כעין רעיון זה כתב רבנו חיים ויטאל (שער הכוונות דף ס"ב), שיש לטבל בערב שבת שתי טבילות, אחת כדי לפשט את החלין מעל האדם, והשניה כדי להמשיך עליו תוספת שבת, ובענין גשין וקדושתו, שתחלה יש להתעורר מהחל ולאחר מכן להתקדש לשבת.

על פי דברים אלו כתב הרב הקדוש רבי חיים משרטוביץ זי"ע בספרו 'סדורו של שבת' (שוורש הראשון ענף ג אות ו'), שעל הטבילה במקוה בערב שבת להעשות מתוך כוונה וישוב הדעת, ועל האדם לתת אל לבו ומחשבתו לשוב בתשובה שלמה לפני בוראו, ולכונן בטבילתו להסיר מעליו את לבושי החלין ולהמשיך על עצמו את קדושת השבת.

ואם האדם טובל בלי שמכוון ושוב בתשובה על מעשיו, הרי טבילתו כמעשה קוף בעלמא ואינה מועילה כלל לטהר נשמתו, ועל כך כונן חכמינו זכרונם לברכה באמנם (תענית טז), שהטובל ושרץ בידו, אפלו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה, שכן אוזח הוא בידו את הטמאה, וכל שכן בשטובל ושרצו במחשבתו ולבו.

דבר זה רמזו בהוראתה של נעמי לרות לרחץ מעבודה זרה טרם תלבש את השמלות המיוחדות של השבת, היות שרק באמצעות הקבלה להתרחק מהרע ולטהר את הנפש נתן לכות לקדושת השבת.

לבוש בגדי חמדות

כאמור, מקור החלפת הבגדים לכבוד השבת נלמד מהכתוב 'וכבדתו' (ישעיה נח יג), ובטוי הכבוד נעשה בראוי באמצעות שני המלבושים של שבת משל ימי החל. אודות כך מספר בגמרא (שבת ק"ג) שרבי יוחנן היה קורא לבגדיו 'מכבדות' כי הבגדים מכבדים את בעליהם, והחלפתם לכבוד השבת מסמלת כבוד מיוחד ליום הקדוש לעם ישראל, ובשאלות דרב אחאי גאון (פ"ר בראשית) הגרסה היא שהיה מכנה בן רק את הבגדים שלבש בשבת.

וכך מובא בגמרא (שם ק"ט) אודות רבי חנינא, שטרם בניית השבת היה מתעטף בבגדים נאים ונעמד לקבל את פני השבת באמרו 'בואו ונצא לקראת שבת המלכה', וכך נהג גם רבי ינאי שלבש בגדי שבת ואמר 'בואי כלה, בואי כלה'.

אמנם, על פי רבנו האריז"ל יש ללבש בשבת בגדי לבן דוקא, ולא שאר בגדי צבעונים כנהוג בימות החול. את פנימיות הענין הסביר הרב הקדוש רבי שמואל מסוכטשוב זי"ע בספרו 'שם משמואל' (תצוה תר"ל א), שבשבת שהיא 'יומא דנשמתית' מתעלה נשמת האדם ונעשה ככהן גדול ביום הכפורים המשמש לפני ולפנים בבגדי לבן.

בגדי לבן מסמלים נקיות ושלמות, כדגמת המלאכים שלכנים הם, ובשבת נעשית נשמת האדם טהורה ומזככת ולכן יש לו להדמות למלאך.

כך מספר במסכת שבת (כ"ה) על מנהגו של התנא הקדוש רבי יהודה בר אלעאי שהיה רוחץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת, ומתעטף ויושב בסדינין המצויין, ודומה למלאך ה' צבאות.

את דמיון בגדי השבת לבגדי כהנה, הביא הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו 'פרי צדיק' (ויגש ו) על פי דברי המדרש (במדב"ר ד ח) שכתנתו העור שעשה ה' לאדם הראשון היו בגדי כהנה גדולה וכן בגדי שבת, ולפי זה חדש, שכשם שבגדי כהנה מחילים את הקדושה על נפשו של הכהן, כמבאר במסכת סנהדרין (פ"ב) כך בגדי שבת מכניסים קדושה באיש הלוכשם לכבוד שבת.

ואכן, את המקור לכך שיש בשני הבגדים בערב שבת משום כבוד, למדו חכמינו זכרונם לברכה (שבת ק"ד) ומרש"א שם) מהפסוק 'ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים' (ויקרא ד) האמור בבגדי העבודה בבית המקדש.

הרי לנו שבגדי השבת אותם אנו לובשים כדי לכבדה ולהוקירה הם ממש בבחינת הבגדים שבהם עובדים הכהנים בבית המקדש לנחת רוח ולכבוד לפני הבורא, כנאמר בהם 'לכבוד ולתפארת' (שמות כח ב).

לביית אבותם

ספר הגאון רבי יוסף ליברמן זצ"ל, שבאשר זכה להסתופף בצל גיסו הרבי הקדוש רבי אהרן מבעלזא זי"ע, רגיל היה להכנס אחרי תפלת ערבית כליל שבת לבית הרבי ולחכות לבנייתו של הרבי לחדר הרבנית, לברכה בברכת 'שבתא טבא'.

שבת אחת, בעת שנכנס הרבי, הביט על מלבושו של רבי יוסף שהיה לבוש בקפסן' הירושלמי המסרתי המפספס, ושאלו שאלה כל שהיא בקשר למלבוש זה. בפעם אחרת שהגיע רבי יוסף לשבת בצל הרבי, חזר הדבר ונשנה: הרבי הביט על מלבושו ושאל שאלה אחרת הקשורה לבגד זה.

בפעם השלישית, אחז הצדיק בידו הקדושה את קצה הבגד, ולאחר הרהור נענה ואמר: "שמעתי מאבי מורי, הרב הקדוש רבי יששכר דב מבעלזא, כי זקני הרב הקדוש רבי יהושע זי"ע אמר: 'ברוך ה' שאבי, הרב הקדוש רבי שלום זי"ע, לא נהג ללבש בשבת קדש מלבושי לבן, מפני שאלו היה נוהג ללבשם, לא יכול הייתי לשנות ממנהגו!"

המשיך הצדיק מבעלזא ואמר: "לאחר ששמעתי בדברים האלו מפי אבי מורי, שוב איני יכול לשנות ממלבושי, אולם אתה ודאי יכול ללבש מלבוש זה". (רבי

עקיבא ותרדתי, עמ"פ)

מולין יקדין ויהודשים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא חז תא

חֲדָתָא דְאַזְרִייתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

כח הקבלה בפיו מסייע לקדש גם המעשה

שכבר נרצתה מחשבתו הטהורה, ומעתה שוב יוכל לעשות המצוה בהתלהבות כשאיפתו. ועל דבר זה כתבה תורתנו (להלן ל' ג) 'איש כי ידור נדר וגו' ככל היוצא מפיו יעשה', כפי שביאר **השפת אמת** (מטות תרל"ט ד"ה במדרש ונשבעת) להבין מדוע כתבה תורה 'ככל' בכ' הדמיון, היה לה לומר 'כל היוצא מפיו יעשה'. אלא כותב השפת אמת יסוד גדול, וכאמור, כי להגיע לדרגה שהאדם יעשה באותה ההתלהבות שהיתה לו בתחילה כמעט ואין אפשרות זאת, והלא 'אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו' (ע"ז ג), לכן אמרה תורה 'ככל' - עשה קרוב ככל שתוכל להתלהבות שהיתה לך בראשונה.

הקבלה בדיבור פיו מועילה לשמר ההתלהבות

על כל אדם מוטל לעשות פעולות כדי לשמר עד כמה שניתן את ההתלהבות הראשונה שלא יבוא לבחית 'מצות אנשים מלומדה' (ישעיה כט יג), שעל כך מתאונן הנביא 'ען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה'. ועל כך בא ציווי התורה (דברים כג כד) 'מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת', ופירש **התפארת שלמה** (לשבועות ד"ה זכור) שמדרך העולם בשעת הנדר האדם נודר בחשק נמרץ ואחר כך מתקרב החשק, ולזה מעורר הכתוב 'ועשית כאשר נדרת', באותה התלהבות שהיתה בך בשעת הנדר, 'מוצא שפתיך תשמור' להעלות בזכרוןך בשעת העשיה את החשק והרצון שהיו לך בשעת הנדר. שעל ידי שהאדם מקבל על עצמו בלב שלם לעבוד את ה' יתברך, הקבלה עצמה נותנת בו את הכוח להוציאה אל הפועל ולקיים מה שקיבל על עצמו, כמו שכתב **בשפת אמת** (כי תצא תרל"ח ד"ה מוצא) על הכתוב 'מוצא שפתיך תשמור' שעל ידי כן 'ועשית כאשר נדרת', כי קבלת האדם עושה רושם לסייע בידו. - הנדר והקבלה של מצוה היא מסייע הרבה אל האדם, לכן איתא (נדרים ח.) שנשבעין לקיים המצוה שנאמר (תהלים קיט קו) 'נשבעתי ואקיממה', וכן מקבלין בני ישראל ב' פעמים בכל יום עול מלכותו יתברך, וקבלה זו מסייעת אל האדם (שפת אמת כי תצא תרמ"א ד"ה בפסוק מוצא הב').

המחשבות הטובות, כי הם מתקנות וגבוהות יותר מן המעשים, וזהו הרמז במה שאמרו חז"ל (קידושין מ.) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, שהמעשה אינו מושלם ללא צירוף המחשבה שקדמה לו.

ובליקוטי מוהר"ן (תורה עב) כתב, שבתחילת התעוררות האדם לתשובה הוא זוכה להתעלות למעלה ממדרגתו ולהמית את יצרו הרע, אמנם אחר כך חוזר יצרו ומתגבר כנגדו ביתר שאת, כי עתה הוא גדול מבתחילה, והרי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ולכן נצרך לתוספת התגברות כנגד היצר המתחדש עליו.

אם כן מהי העצה להינצל מקטרוג היצר. יעשה כסדר הזה, לפני קיום המצוה יקבל על עצמו בדחילו ורחימו לקיים המצוה במסירות נפש, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, וייחשב (קידושין מ.), ויחשב לו כאילו קיים את המצוה בשלימות כרצונו, ועל ידי זה נחלש כוח היצר ואינו יכול למנועו מקיום המצוה, אחרי

וְהָיָה בְּאַכְלֵכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיֹמוּ תִרְיֹמָה לָהּ. רִאשִׁית עֲרִסְתְּכֶם חֲלָה תִרְיֹמוּ תִרְיֹמָה כְּתוּבָת גֶּרֶן כֵּן תִּרְיֹמוּ אֹתָהּ. מִרְאשִׁית עֲרִסְתִּיכֶם תִּתְּנוּ לָהּ תִרְיֹמָה לְדֹרֹתֵיכֶם (טו יט-כא). ראשית דברינו נקדים להתבונן, מפני מה הוא הדבר, שבעת שמתעורר האדם לעשות מצוה הרי שהוא מלא התלהבות והשתוקקות לקיים אותה כהוגן בכל דקדוקיה וכוונותיה, אך כשמתחיל לקיים את המצוה בפועל נחלשת התלהבותו ואינה עולה בידו כרצונו, כי מדרך הטבע ככל שחולף הזמן מתמעטת ההתלהבות כמצות אנשים מלומדה. אולם ביאור העניין כפי שביארוהו צדיקי אמת ע"ה, כאשר מעורר האדם את הרצון אין מבחין בכך אלא הקב"ה, התלהבות זו שמורה היא מן המקטרגים ועולה לרצון, אבל כשמקיים את המצוה במעשה מתגלה הדבר ליצר הרע, או אז מתעורר כנגד האדם להסיח דעתו ולהפריע לו בקיום המצוה.

ומטעם זה נותן הקב"ה שכר מיוחד על

מילתא דפליאה

הטעם שדבר שבקדושה בפני עשרה מישראל נלמד מעדתו של קרח ומעדת המרגלים

עַד מָתַי לְעֵדָה הָרְעָה הָזֹאת וגו' (יד, כז).

כל חטאי דור המדבר שנזכרו בתורה הם בבחינת 'דקה מן הדקה', ורק לגודל מעלתם נחשבו לחטאים, ולכך אין לתמוה האִךְ דור דעה שעמדו רגליהם על הר סיני ושמעו מפי הגבורה עשרת הדברות, ירדו כל כך ממדרגתם ונכשלו בכל האמור עליהם, כי רק לפי רוממות מעלתם נחשב להם פגם באותם העניינים.

בוזה פירש **הרה"ק רבי מנדל מרימנוב ע"ה** מה שאנו מוצאים שכל עניין דבר שבקדושה בפני עשרה מישראל נלמד מעדתו של קרח ומעדת המרגלים [ראה בגמרא (מגילה כג): כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה, מאי משמע, דתני רבי חייא איתא 'תוך - תוך', כתיב הכא (ויקרא כב לב) 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', וכתיב התם (במדבר טז כא) 'הבדלו מתוך העדה', ואתיא 'עדה - עדה', דכתיב התם (שם יד כז) 'עד מתי לעדה הרעה הזאת', מה להלן עשרה אף כאן עשרה], אף שלכאורה היו באותה שעה במדרגה נמוכה ביותר, מכל מקום דוקא מאותם הכתובים נלמד מעלת עדה שבישראל להזכיר בתוכה דבר שבקדושה, כי בודאי גם באותה שעה היו במדרגה גדולה, ורק לפי מעלתם נחשב להם לחטא ועווין.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

מצות ציצית מקיפה את האדם במצוות

תעשה שבתורה). וכן איתא בתיקוני זוהר (תקון כ"ב סג): 'אנכי' ולא יהיה לך' וכו' ודא איהו דאמרן דבתריוויהו תליין פקודין דעשה ולא תעשה (-אנכי' ולא יהיה לך' וכו' וזהו שאמרו שבשניהם תלויים מצוות עשה ולא תעשה).

כמו מצות סוכה שצל הסוכה רומז לשמות הקדושים הוי"ה ואדני" שעולים בגימטריה 'סוכה', ובישיבת סוכה זוכים לישיבת בצל השמות הקדושים, אבל עוד רמז יש בשבתנו בהיקף דפנות הסוכה להישמר משרי האומות שלא יוכלו להרע לנו. וכעין זה גם מצות ארבעה מינים, שהלולב ומיניו רומזים לד' אותיות שם הוי"ה [כמבואר בבית יוסף (או"ח סי' תרנא) בשם הריקאנטי (פר' אמור כג מ). ולפיכך מנענעים בהם לארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה, כדי להמליכו וליחדו במעלה ומטה ובארבע רוחות], ומאידך בכוח מצות סוכה זוכים להבריה רוחות רעות וטללים רעים כדאיתא בגמרא (סוכה לז):

כוונת הלב בשמירת כל המצוות

וכן על זה הדרך במצוות ציצית ותפילין יש לצרף את הכוונה אל המעשה, לקבל עול מלכות שמים שלמה, כי התפילין אות על יחודו יתברך ועל יכולתו, שהוא לבדו הוציאנו ממצרים ועשה בהם כרצונו [כמו שכתב בטור (או"ח סי' כה): ויכוין בהנחתן שצונו המקום להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהן יחוד שמו וציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור ציאת מצרים על ידי נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו שהוא יחיד בעולמו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו], וכן הציצית בארבע כנפותינו מזכירים לנו את מלכותו יתברך בכל פינה שאנו פונים, כי מנין הכריכות עולים כמנין שמו הגדול [כמו שכתב בבית יוסף (או"ח סי' יא): ראיתי שנוהגים לכוון באור ראשון שבע כריכות ובשני תשע ובשלישי אחת עשרה וברביעי שלש עשרה, שעולים כל הכריכות ארבעים כמנין ה' אחד שעולה ל"ט, ועם השם עולה ארבעים], וכן בקיום כל מצוות התורה יכוון ליבו לקבל עליו מלכות שמים, ובפרשיות מן כל העבירות יש להתבונן שבכך ניצלים אנו מכוחות הסטרא אחרא המבקשים להחטיאנו.

עלול הוא להימשך לבסוף אחרי המעשים הגרועים עד שיתהפך לבבו לרצות בהם בעצמו. ומאידך גיסא מי שיש דעות ותכונות רעות, עצתו היא שיכפה את עצמו לעסוק במצוות ובמעשים טובים, וישים כל חפצו ורצונו לעסוק במעשים טובים ומתוקנים ובזה ירגיל את נפשו לדרך הישר, עד שיזכה לקנות לעצמו טבע טוב ומשובח.

שלמות המצוות במעשה ובמחשבה

אחר שראינו מהי תכלית מעשה המצוות, נדרוש נא מהי תכליתה של מחשבת המצווה. כתב בבאר מים חיים (פסוק כא) שרמ"ח מצוות עשה יש בהם מעשה ומחשבה, המעשה הוא חיצוני כמו גולם שאין בו חיות, והמחשבה היא הפנימיות כמו הנשמה המחיה את הגוף, וכשהאדם מקיים את מעשה המצווה במחשבה נכונה וכוונה ראויה הרי הוא ממשיך חיות פנימית לגוף המעשה, ובזה נשלמת המצווה בשלמות הראויה לה. כמו שכתב בליקוטי תורה להאריז"ל (עקב): המצווה יש לה גוף דהיינו בחינת המעשה, ויש לה נשמה דהיינו הכוונה שאדם מכוין בה לעשותה כתקונה, ואם נעשה בלא כונה הצריכה תהיה כגוף בלא נשמה.

תכלית המצוות לקבל מלכותו ולהינצל מן החיצונים

ועוד הוסיף לבאר בספרו **סידורו של שבת** (ח"א שורש ז ענף א) את ענין הכוונה הראויה בקיום המצוות, שכל מצווה כוללת בתוכה כוח להגביר את הרוחניות מחד גיסא ולהחליש את הסטרא אחרא מאידך גיסא, ועל דרך דאיתא (מכות כד.) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, וטעם הדבר כי כל שאר המצוות באים בעבור אנכי ולא יהיה, לסייע בידנו לקבל עול מלכות שמים ולהצילנו מן החיצונים [ועל דרך דאיתא בזוהר הקדוש (יתרו צא): תריסר פקודין עלאין דכלילן רל"ו פקודין אחרנין דאינון ברזא דאנכי כללא דזכור (-י"ב מצוות עליונות הכוללות עוד רל"ו מצוות אחרות שהם בסוד 'אנכי' שהם בכלל מצות 'זכור'). ועוד איתא שם: 'לא יהיה לך' רזא ד'שמור' בתלת מאה ושתין וחמש פקודי אורייתא (-לא יהיה לך' סוד מצות 'שמור' בשס"ה מצוות לא

וראייתם אתם וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ולא תתורו וגו'. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם (טו לט-מ). מצוות ה' הם הכח שניתן לאדם שלא לתור אחרי לבבו ואחרי עיניו, וזהו גם מה שאמרו חז"ל (מנחות מג:): כל מי שיש לו מזוזה בפתחו וציצית בבגדו ותפלין בראשו מובטח לו שלא יחטא, כי מאחר שהוא מוקף במצוות בכל שעה, חזקה על כוח המצוות שיפעלו בו פעולתם וישיבו אותו למוטב, ומתוך שדעתו נתונה בכל שעה אחרי המצוות המקיפות אותו, בודאי תהיה יראת ה' נקבעת בלבבו בלבתי יבוא לידי חטא (ספר החינוך (מצוה טז), עיין שם באורך).

תכלית המצוות למשוך טבע האדם לרצון ה'

בביאור כוח המצוות להשפיע על כל תהלוכות הנפש, אמרו חז"ל (מכות כג:): רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כי טבע האדם להימשך בדעותיו אחרי מעשיו, ואפילו אם יהיו דעותיו ומידותיו גרועות מעצם תולדתו, מכל מקום על ידי שירבה לעסוק במצוות ה' יעלה בידו להיטיב את תכונות נפשו, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות, ומשום כך סידרה התורה ריבוי מצוות בכל מעשי האדם, כדי שיהיו לו תמיד הזדמנויות להיזכר מרצון ה' ולעסוק תמיד במצוותיו.

ולא רק הפעולות ממשיכות אחריהם את הלבבות, אלא גם הדיבור כוחו יפה להטות את הלב אחריו, כמו שכתוב (דברים ל יד) 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו', הקדים הפסוק את הפה קודם הלב, כי בכוח הפה להטות אחריו את הלב, על ידי דיבורים טובים בתורה ובתפילה אפשר להמשיך גם הלב שיהיו בו רצונות לקדושה.

גדול כח המעשים למשוך ח"ו גם לדברים שאינם טובים ועל כן יש להיזהר בהם

ומטעם זה ראוי לאדם להתרחק מאוד ממעשים רעים אפילו אם הם נעשים בדרך היתר, ויתרחק מחברת אנשים ריקים שדעתם קלה והם עסוקים בליצנות וריקנות, ואפילו אם אינו עוסק באותם המעשים אלא מחוסר ברירה, בכל זאת

על כל אחד מוטל לגלות חלקו בתורה

אותה מתחילה כדי שאחר כך בנקל תוכל לקבל וללמוד התורה, אך אם היה נשאר כך בלתי סטירת המלאך לא היה תועלת בבריאותו כלל, כי לא היה צריך שום עבודה ופעולה לעבוד ולשבר כח התאווה, כי היה כבר מלא תורה כאשר היו מלמדין אותו מתחילה בקדושה בא המלאך וסטרו על פיו ומשכחו. אך אף על פי כן נשאר הרושם שנרשם בו בזה שהיו מלמדין אותו כל התורה, וצריך האדם לעבוד בכל כוחו והתאמצותו לעורר את הרושם הנרשם בו לבוא אל המעלה שהיה בו קודם בריאתו כמו שהיה במחצבתו מתחת כסא הכבוד, עד כאן לשון קדשו.

מלמדים כל אחד קודם שנולד את חלקו בתורה השייך לשורש נשמתו

ומהלימוד שלומד האדם עם המלאך קודם שנולד מקבל כל אחד את חלקו המיוחד עבורו בתורה, שאין אחר יכול לחדש מלבדו, כמו שכתב בסיום ספר **מעלות התורה** לרבי אברהם אחיו של הגאון מוילנא ע"ה בשם אחיו, על פי מה שכתב **האלשיך**, על מה שאנו אומרים 'ותן חלקנו בתורתך', לפי שכל הנשמות עמדו על הר סיני וקיבלו כל אחד חלקו בתורה, וזה שכתוב בגמרא (מגילה ו:): 'יגעתי ומצאתי תאמין', 'מצאתי' דייקא, כאדם המוצא אבדתו, לפי שהוא חלקו, ולפי זה אילו לא היו מלמדים אותו כשהיה במעי אמו, איך היה יכול להגיע על ידי יגיעתו, ואם לא היה שוכח לא היה צריך ליגע, ואם כן בטל שכר ועונש, ולכן מלמדים אותו חלק תורתו במעי אמו, וזה נקרא 'כל התורה', רצה לומר מה שנוגע לחלק נשמתו, ובצאתו לאויר העולם הוא נשכח ממנו, ואחר כך על ידי יגיעתו יכול למצוא אבדתו.

ובזה מבאר את דברי הגמרא בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"א ה"ב), ואמר רבי יוחנן, הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שליתו על פניו ולא יצא לעולם. כי אם יצא לעולם בשביל הלימוד בלבד ללא שמקיים בפועל, לא היה צריך לצאת לאויר העולם, שהרי גם במעי אמו למד כל חלקו, אבל המקיים, משלים כונת הבריאה, וזה לא היה יכול לקיים התורה בעודו במעי אמו הגם שלמדה.

וכיון שכל נשמה קיבלה חלקה בתורה מהר סיני מחויב כל אחד לזכור בכל יום מעמד הר סיני, ככתוב (דברים ו יב) 'השמר לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב וגו'. ועוד דרשו בו צדיקים שזה הנאמר 'עולת תמיד העשויה בהר סיני' שבכל עת שרוצה להתעלות יזכור אותה העלייה שהיתה לו בהר סיני.

כל אחד מקבל חלק בתורה קודם שנולד

מלבד החלק שיש לכל אחד ממתן תורה מקבל כל אחד חלק בתורה בפרטות קודם שיצא לאויר העולם, וכמו שאמרו בגמרא (נדה ל:): למה הולד דומה במעי אמו וכו', ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (איוב כט ג) 'בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך', ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיה, ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים וכו', ומלמדין אותו כל התורה כולה וכו', וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה. עד כאן לשון הגמרא. ויש לנו להבין לשם מה מלמדים אותו כל התורה אם אחר כך משכחים ממנו את כל מה שלמד.

לכל אחד נשאר רושם קדושה ממה שלימדו המלאך קודם שנולד

אלא כתב **הנועם אלימלך** (ליקוטי שושנה ד"ה משוך): ונראה לי שמתחילה הנשמה ששוכנת תחת כסא הכבוד ולמען לא יהא לה נהמא דכסופא היא נבראת כידוע, וזהו ההכרחי ללמדה כל התורה כולה, כי אילולי זה לא היה באפשרי להנשמה בבואה אל הגוף החומרי להתגבר עליו לשבר תאוותיו וההכרחי ללמדו כל התורה שעל ידה יכול לשבר כח ותאוות הגוף. ועוד אם לא היו מלמדין אותו לא היה באפשרי לקבל וללמוד אחר כך את התורה, לכן מלמדין

רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו. (אבות פ"ג, מ"ח). בביאור אמרם 'ממשנתו' כתב **החיד"א** בפירושו **חסדי אבות** במשנתנו: אפשר לומר במה שידוע כי כל אחד קיבל חלקו בתורה בסיני, ואם הוא ירא שמים הוא המוציא לאור אשר קיבלה נשמתו, והחידוש ההוא אין אחר יכול לחדשו כי הוא חלקו. ואם זכה וחדש החידוש ההוא אשר קיבלה נשמתו והוציאו לאור, ואחר זה שכוח מעיקרו, זו רעה חולה, שהחידוש ההוא אין חכם אחר יכול לחדשו. וזה שאמר 'כל השוכח דבר אחד ממשנתו דייקא, מהשייך לשורש נשמתו, ושכחו, מתחייב בנפשו. עד כאן לשונו. ולכן מצינו שהאחרונים מחדשים לפעמים דברים שלא נזכרו בדברי הראשונים, מכיון שחידושי התורה שייכים לחכמים מדורות האחרונים ורק הם יכולים לחדש אותם.

כל עוד לא חידשה הנשמה את חלקה - אין ה' מגלה אותה לצדיקים מלבד משה

הדברים מבוארים היטב בדברי זקינו של החיד"א הלא הוא **הרב חסד לאברהם ע"ה** (מעין ב נהר כא): התורה ונשמתן של ישראל ענין אחד הוא ובחינותיהן שוה וכו', ובכל נשמה ונשמה יש לה בחינה ידוע בתורה שאי אפשר שתתגלה על ידי זולתו, אלא אותה הנשמה תגלה אותם הסודות, ובעוד שאותה הנשמה לא גילה אותם הסודות אין הקדוש ברוך הוא מגלה אותם לצדיקים כלל, זולתי למשה רבינו ע"ה שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בתורה נאמר למשה, אלא שלא ניתן לו רשות לגלותו כלל, וזהו 'בכל ביתי נאמן הוא'. והיינו דאמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה רבינו עליו השלום אליעזר בני מטה, עקיבא בני כץ אומר, רצונו לומר, דהיינו אותה הנשמה ראוי לגלות לו כך וכך בתורה, אמנם אל שאר הצדיקים שאינן במדרגת משה רבינו עליו השלום ודאי אין הקדוש ברוך הוא מגלה להם סודות שעדיין לא גילה הצדיק, אלא אותם שגילה כבר ואומר אותה בשם אומרו.

אֶלְדָּנוֹת

פֶּרֶשֶׁת עֵלֶף

לְעֵלְמֵנוּ עֵבֶת

כס"ד, ע"דיון רצ"ח

עֲנוּתוֹנוֹת הַפְּסוּלָה שֶׁל הָרֶשֶׁע

רבות ומגוונות היו הדרכים בהן השתמש הרה"ק רבי זושא מאניפולי זיע"א כדי להחזיר יהודים, קהלים כיחידים, בתשובה שלמה. אינסוף אמצעים עמדו לרשותו לשם כך, נפלאים ונעלים כל אחד לעצמו, לא ראי זה כראי זה. תוף כדי גלותו נקלע פעם רבי זושא לעיר זרה בערב שבת, באין לו גואל ומודע אשר יזמינו לשבת שבת במעונו. בדלית בררה פנה אל פרנס הקהלה אשר אחראי היה מתקף תפקידו על הכנסת האורחים הנקלעים לעיר, והלה הפנה אותו לסעד על שלחנו של אחד מבעלי הבתים דמתא.

במהלך סעודת השבת פנה המארח אל רבי זושא ובקשו כי יכבד את השלחן באמירת דבר תורה כנהוג. נענה רבי זושא בשפלות רוחו הנודעת ואמר: יהודי פשוט אנכי ואמירת דבר תורה היא למעלה ממדרגתי. התקצף בעל הבית והקרא בזעף: חצצתו של פרנס! הזהר הוהרתי אותו זה כמה, לכל ישגר אלי אורחים, כי אם תלמידי חכמים, והנה עמד וישגר אלי עם הארץ כגון זה. שלם ישלם בעד כך!

אל בחמתכם, נסה רבי זושא להרגיע את בעל הבית הזועם, הפרנס אינו אשם מאומה, ואם תרצו דוקא, אוכל להשמיע לכם דבר תורה על פסוק בתהלים, שכן נוהג אני לומר תהלים כפעם בפעם. קנח המארח את הזעם ממחו, התנשם והתנשף בכבדות, והואיל להטות אָזְנוֹ לשמע את דבר התורה שבפי האורח.

פתח רבי זושא: במזמור י' בספר תהלים נאמר 'כי הלל רשע', והוא פלא גדול, שהרי בגמרא מזכיר 'הלל' בתור צדיק גדול ונשגב. כשמע בעל הבית את ה'קושיא' קפץ ממקומו כנשוי נחש, ותוף שהוא רוקע

ברגליו קרא: עם ארצות כזו טרם שמעתי מעודי! אני עוד אלמד את הפרנס לקח בל ישכח על האורח הבור והנבער ששגר אליו הוא עוד יתן את הדין על כך!

משך רבי זושא בשרוולו של המארח, ואמר: הרגעו נא! יש לי גם תרוץ על הקושיא אולי ייטב הוא בעיניכם. לאחר שנה קמעה מועד, נאות המארח לשמע את התרוץ שבפי האורח.

החל רבי זושא לשטח את תרוצו: הלל הזקן היה כידוע ענו גדול, כמו שאמרו במסכת שבת (לא), והנה ישנם אנשים אשר בדרך כלל אינם עונים כלל ועקר, ושומרים על כבודם מכל משמר, אמנם בהגיעם לידי עברה מוכנים הם להתבזות בתכלית הבזוי, להשפיל את עצמם עד עפר ולכרות אפילו ברית שתפות עם שני פורצים נכריים כדי לפצח בצותא את קפת הקהל ולגנב את תכולתה. הוא שהכתוב אומר 'כי הלל רשע על תאות נפשו', בבואו למלא את תאותו השפלה נהפך הרשע להיות ענוותן כהלל!

אך שמע בעל הבית את ה'תרוע', מיד נשתנו פניו ככרום. הוא האץ להגיש מים אחרונים ומחר לברך ברכת המזון. כתם הסעודה, כאשר נפרד רבי זושא ויצא ללכת אל עבר בית המדרש, שם אמור היה ללון על ספסל במבואה, יצא בעל הבית חרש בעקבותיו. במטותא מכם יהודי קדוש, לחש בעל הבית על אָזְנוֹ בחוץ, מאחר ונוכחתי לדעת כי רוח הקדש מדברת מתוך גרוֹנְכֶם, מבטיח אני בהן צדק כי מיד לאחר השבת אשיב את הגזלה למקומה, פרוטה לא תעדר, רק הואיל נא בטובכם לבלתי גלות את הרז לאיש, ישאר נא הסוד כמוס בחביוֹנְכֶם לעד ולנצח נצחים, ובל יודע חלילה כי ידי היתה במעל הזה!

אך רבי זושא לא הניח לאיש להפטר במחי

יד. הוא עכבו עמו לשעה ארצה והשמיע באָזְנוֹ שיתח מסר היורדת חזרי בטן. ביני לביני התברר כי לא היה זה כמובן החטא הראשון שנכשל בו, וכי קפה של חטאים קודמים כבר תלויה לו לאותו בעל הבית מאחוריו, שכן לא בבת ראש נהפך אדם מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ונוחת לדיוטה כה תחתונה. ושיחתו של רבי זושא לא היתה לריק. בלבו של האיש נפתחו שערי תשובה לרוחה וכל מלה שיצאה מפיו של רבי זושא קנתה בקרבו שביטה וחוללה מהפכה לטובה. עד שנשט רבי זושא את העיר היה כבר אותו אדם בעל תשובה משלם וכל ימיו לא חדל לברך את רבי זושא אשר הצילו מרדת שחת והעמידו על רגליו ('צנתרות הזהב' ח"ב פרק כד).

'אֶכֶן וְרָקִין מְעוּטִין הֵן'

פעם בגשת הרה"ק ה'אמרי חיים' מויזניץ זיע"א לתקיעת שופר, שח ואמר: הנה הבעל תפלה נגש לתבה לומר 'הנני העני ממעט', ואומר שם לשונות כגון 'כי חוטא ופושע אני'. נסה נא לגשת אתה אליו והגד לו אותן הלשונות, מה יגיד עליה, האם לא יכעס עליה?

ופרש לפי זה את הפסוק בפרשת שלח (במדבר י"ט) 'אך בה' אל תמרדו', 'אך' רומזת לענוה, 'אֶכֶן וְרָקִין מְעוּטִין הֵן'. 'אך' אמנם צריך להיות בענוה, אבל 'בה' אל תמרדו' אל תשתמשו בענוה כדי למרד בו יתברך, שלא יאמר אדם: לי מתר להיות בחברת אינשי דלא מעלי כי אני טוב מהם, וכדומה. ועל דרך הכתוב 'כי הלל רשע על תאות נפשו' כפרושו של הרה"ק הרבי ר' זושא זיע"א, שהרשע חפץ לבצע תאות נפשו ועל כן עושה עצמו ענו כהלל כנ"ל.

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

חידון אֶלְדָּנוֹת - נושא פרסים איזה פסוק בפרשתנו מתחיל ומסתיים באותן שלוש מלים?

פתרון החידה - פרשת ויקהל:

ש. מהם שני הפריטים המרובעים במשכן המוזכרים בפרשתנו? ת. מזבח הזהב (שמות ל"ז), מזבח הנחושת (ל"ח א).

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר": פרשת ויקהל: ה' עקיבא הולצמן מבית שמש.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו א"ה בגליונות הבאים הפותרים נכונה יכנסו להגרלה א"ה על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר". את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני למספר פקס: 077-470-26-81 או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון. בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

מקדושה

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ל"ה

פרשת שלח | תשפ"ה

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בני החבריא קדישא תלמידי מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש, מורגלים היו זה מכבר בהוראות ובקשות שונות מפי רבם הקדוש, דברים מכבשונו של עולם אשר בחלק ניכר מהמקרים אין הם מבינים את פשרם.

כך היה כאשר ביקש הבעל שם טוב באחד הימים כי יביאו לפניו יין כשר ומהודר בכל הידור, כזה שכל תהליך הכנתו התבצע באופן הנעלה ביותר, ולא זו בלבד אלא בהבירה כי את היין ברצונו שיביאו ממדינה רחוקה.

השליחות כבודת המשקל הוטלה על אחד מגדולי התלמידים - הרה"ק ר' דוד ממיקוליב, והוא אור כגבר חלציו ויצא חיש מהר לקיים את רצון רבו ולהביא את היין המדובר.

מסע רצוף תלאות, ניסיונות וקשיים המתין לו בשליחותו הקדושה, אולם כעבור זמן-מה התמלא הרה"ק ר' דוד סיפוק רב, כשהוא אוזח חבית קטנה, חתומה ושמורה, מכל משמר ובה היין היקר המיועד לרבו הקדוש.

את דרכו בחזרה למז'בו' עשה ר' דוד בזהירות, ידו האחת אוזח חתומה בשמורת הסוס המושך את העגלה וידו האחרת נשלחת ללא הרף למושב שלצידו, שם נח האוצר היקר. כל טלטלה ומהמורה החסירו פעימה מלבו, כל חבטה שספגה העגלה בשבילים המשובשים העלו את רף החרדה בלבו, אולם בחסדי הבורא - הנה הוא כבר מתקרב למז'בו'.

בואכה מז'בו', לבו עולץ והוא מלא שמחה על כך שיצליח ממש בקרוב להשביע את רצון רבו ולמלא את לבו בקורת רוח, אך הנה שוד ושבר.

לנוכח העגלה הופיע לפתע פרש גדל ממדים, גברתן אוקראיני אטום מבע ולמוד מלחמה, וממרום מושבו על גב הסוס נופף לו בידו. 'עצור!' סימן לו, ולא נותרה כל ברירה כי אם למלא את הפקודה ולהמתין בחשש לבאות.

'פתח את החבית' הורה לו הגוי, ואילו ידיו של ר' דוד כמו ממואנות לשמוע בקולו. היפתח את החבית היקרה, 'יחשוף אותה לידי החטטניות של הגוי ובכך יהפוך את תכולתה לזיין נסך', למגינת לב רבו הקדוש? 'נו, פתח! האוקראיני האיץ בו, כשהוא מוסיף הסבר לדרישתו, 'הפריץ המקומי אוסר, כידוע לך, להכניס שיכר לעיריות. עלי לודא אפוא שאין מדובר בשיכר'.

ניסה ר' דוד בכה ובכה, פנה ללבו ועשה מאמץ ניכר לשכנע אותו כי מדובר ביין ולא בשיכר, אולם לשווא. לא חלפו כי אם כמה רגעים, וסבלנותו של הלה פקעה. הוא הדף את ר' דוד בגסות וניגש לפשפש בקרבי התבנית.

'הכל בסדר, סע' פנה לר' דוד כשנכח לראות שאכן מדובר ביין בלבד, ואילו ר' דוד

המשך בעמוד ב'

(תהלים סח, לה), כי יוכלו ישראל בתפלתן לתת כח בפמליא של מעלה שיתגברו החסדים על הדינים והימין על השמאל. וכן משה בתפלתו התפלל בבחינת איתערותא לתת כח בפמליא של מעלה שיתגדלו ויתרבו החסדים לארמא ימינא על שמאלא (באר מים חיים).

◆◆◆

"דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וְנָתַנוּ עַל צִיצַת הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת" (טו, לח).

יש לומר 'הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת', כי צדיקיא אינון שלוחי דמטרוניתא ומחסרונן יבין להתפלל על חסרון השכינה כביכול. והוא שמרמו 'הַכֶּנֶף', פירוש הצער שלו והמכסה הוא פתיל מחובר בתכלת שהיא השכינה, ומזה יבין להסתכל ולהציץ באיזה דרך יעורר עצמו להתפלל על חסרונה, וזהו 'הַכֶּנֶף לְכָם לְצִיצַת'. ולכן הכהן הגדול היה לו ציץ נזר הקודש, פירוש הסתכלות במחשבתו ושכלו הנקרא קודש על כל הדברים, ועליו נכתב פתוחי חותם קודש לה' והיה על מצחו תמיד, להורות כי מחשבתו צריק להיות צחה וזכה והמשכיל יבין (דגל מחנה אפרים).

התפילה בפרשה

אמרי שופר ממאורי האומה

"וְעֵתָה יִגְדַּל נָא כַח הַפֶּאֶשֶׁר דְּפִרְתָּ לְאָמַר" (יד, יז).

וזהו שהתפלל משה רבינו עליו השלום 'וְעֵתָה יִגְדַּל נָא כַח', דהנה המרגלים קלקלו מאד בהילוכם, והדרך הוא כך כשישראל הם באיזה צרה רחמנא ליצלו והשם יתברך מושיע אותם בעת צרתם, אזי הישועה היא גדולה שלא כדרך הטבע יותר ויותר מכתחילה. לזה התפלל משה 'וְעֵתָה', פירוש עתה לפי שקלקלו המרגלים, ואתה ברחמיך הרבים ענה אותם בעת צרתם שיגדל הכח הצורך להעלות הניצוצות קדושות יגדל כל כך שלא כדרך הטבע (נועם אלימלך).

◆◆◆

"סֶלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חֶסֶדְךָ וְגו'" (במדבר יד, ט).

'כְּגֹדֶל חֶסֶדְךָ', שיתגדלו החסדים ויתגברו זכותי ישראל על בחינת הדינים והגבורות, והוא בבחינת 'תָּנוּ עַל לְאֻלָּיִם'.

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא בעבודת התפילה

"וְעֵבְדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַךְ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֵת מִימֶיךָ וְהִסְרַתִּי מִכֶּלְכֶּךָ" (שמות כג, כה).

ונראה בזה, דהתורה הקדושה מלמדת אותנו איך לעבוד את השי"ת... עיקר עבודת ה' הוא, שישתתף האדם עם הציבור בכל הענייני העבודה... ובפרט בשעת התפלה, צריך כל אדם לזוהר מאד מאד להתפלל עם הציבור יחד, ואם מתפלל עם הציבור - יהיה מובטח שפרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום ברווחה, וברכה תהיה מצויה במעשי ידיו. ועל ידי תפלת ציבור, יכולים לבטל כל הגזירות קשות ורעות רחמנא ליצלו... וזהו 'כָּרַב עִם הַדָּרַת מֶלֶךְ' (משלי יד, כה), פירוש, אם נאספים רוב עם יחד בתפלה - אזי הדרת מלך הקדוש ברוך הוא אומר 'הדרי בי' ממה שגזרתי עליהם וממשיכין על כנסת ישראל על ידי תפלתם השפעות טובות (מאור ושמש).

להסיר מעל שכמו ויפה שעה אחת קודם. כך מצא את עצמו 'גונב' כמה דקות בקרן זווית, מריץ את התפילה וממלמל באפס כוונה ועל אחת כמה וכמה שאינו תר אחר המניין הקרוב.

כעת זה הפך לביזנס. דבריו המעוררים של בעל 'מאור ושמש' וההבטחה הנדירה שבדבריו, עוררו אותו לחשוב על כך כאפיק נוסף להשקעה. כמה דקות נוספות, מעט מאמץ בהצטרפות למניין, והלא הפרנסה מובטחת.

בהתחלה היה זה אכן רק ביזנס, שיקול עסקי קר. אולם רק כשהתחיל בכך, כשהצטרף לגיוני עובדי ה' המקיימים את רצונו יתברך ומהללים שמו ברב עם, או אז הבין מה החמיק עד עתה, עד כמה פספס את החוויה הרוחנית הצרופה הזו ואת הרגעים היקרים של החיבור לבורא העולם.

עצם ההתעוררות וקרבת האלקים שחש אותו יהודי, כבר יש בהן משום סיפור בפני עצמו. מעשה מדהים על נשמה אבודה שמצאה את השפה הברורה מול קונו. ואילו בכך היינו מסתפקים - דיינו. אולם המשך מפעים לא פחות.

בשבוע ההילולא, תיכף בתחילת חודש תמוז, פנה למיודענו איש עסקים מוכר והתעניין בנוגע לנכס המדובר. הוא שמע את המחיר והתנאים, דן בקצרה בנקודות חשובות כאלה ואחרות ועל אתר סגר עסקה. ארבע מאות מטרים ראשונים הושכרו כאן ועכשיו.

החודשים הבאים ייצגו תנופה עסקית רצופה, באופן בלתי נתפס לפי אף מודד שהוא. עשרות ומאות מטרים הושכרו בזה אחר זה ונחטפו כלחמניות אחרי הגשם.

ביום א' תמוז שנה לאחר מכן, יומא דהילולא קדישא של בעל ההבטחה הגדולה, נחתם החוזה על מאות המטרים האחרונים שטרם הושכרו בבנין.

דברי הרה"ק בעל 'מאור ושמש' שהובאו בפתח המדור, התפרסמו ביותר בשנים האחרונות והביאו עוד ועוד יהודים להתחזק בעבודת התפילה ובפרט להקפיד ביתר שאת על תפילה במניין בכל מחיר ובכל מצב.

המעשה הבא התפרסם מפי אדם האחראי במידה מרובה להפצת דברים קדושים אלו, וכמו תמיד - גם כאן טמון סיפור אישי מופלא.

הלצה עממית גורסת כי האמירה 'אני עוסק בגדלן' משקפת את העובדה המצערת כי אותו אדם נטול פרנסה ואפיק תעסוקתי, ומה שעומד מאחורי המשפט המרשי הוא: 'אין לי עבודה מסודרת, תלוש שכר או הכנסה יציבה'...

הומור לחדוד ואמת לחדוד, אולם במקרה של אותו אדם היה בכך מן האמת, ולא שמץ ממנה. לפרנסתו עסק בהשכרת נכסי ענק למסחר ותעשייה, החל במשרדים קטנים וכלה בבניינים שלמים שהושכרו תמורת טבין ותקילין לחברות גדולות.

היה זה לפני כמה שנים, כאשר אי שם בשלהי חודש סיון משהו נתקע. בנין שלם במרכז העיר אשר היה בבעלותו, כזה שעל פי כל צפי וסטטיסטיקה מוכרים היה אמור להיות מושכר מזמן, עמד שמים מבלי שוכר ללא סיבה הנראית לעין. הימים נוקפים, החודשים רצים קדימה ללא רחם, והבנין עורנו ממתיין לשוכר הגואל.

באחד הימים, כמה ימים לפני ראש חודש תמוז, הזכיר לו מאן דהוא כי ביום א' תמוז חל יום ההילולא של בעל 'מאור ושמש', והוא מצא את עצמו מעלעל בין דפי הספר הקדוש, שם נתקל בדברים המלהטים כנחלת: "ואם מתפלל עם הציבור - יהיה מובטח שפרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום ברווחה, וברכה תהיה מצויה במעשי ידיו".

עד אותו רגע התייחס האיש לעבודת התפילה, לדאבונו ולבושתו הגדולה, כאל משא כבד ומעמסה מיותרת שיש

בפתח פרשת המרגלים מציינת התורה הקדושה עובדת פלא (י, א): "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מִמִּדְבַּר פָּאֶרָן עַל פִּי ה' פֶּלֶם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה", וידועים דברי רש"י הקדוש: "כל 'אנשים' שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו".

תמהו אפוא רבים וגדולים, הכיצד יתכן שדווקא אותם אנשים נעלים אשר היו כשרים וישרים, ואף בדור דעה התעלה עד לדרגה בה נקראו 'ראשי בני ישראל', הם אשר חטאו ומרדו עד כדי כך? ביאור נפלא מצאנו לכך בדברי האור החיים הקדוש, וזו לשונו: "לַצַּד שְׂפֹנֶת הַמִּשְׁלָחִים הָיְתָה רָעָה, תַּפְעִיל פָּעַל הָרַע בְּשִׁלְחָם, וַיַּחְזֹר לְהִיטֵל שְׁלֹחָיו שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וַיִּזְלַד בּוֹ תְּכֻנָּה רָעָה, מִה שֶׁלֹּא הָיְתָה בּוֹ קֶדֶם, כְּדָרְךְ שֶׁתִּזְלַד בְּחִינַת הַקְדָּשָׁה בְּשִׁלְחָם מִצֻּחַ לְטוֹבָה אוֹת. וְלִזְהָ, הָגַם שְׁהָיוּ צַדִּיקִים, בְּהִתְחַלְלֶת עֲשׂוֹת הַהִלָּכָה לְרִגְלָם, נִזְלַד בָּהֶם תְּכֻנָּה רָעָה מִפְּחַ הַמִּשְׁלָחִים, וַיַּעֲצוּ לְהִדָּחִי".

נמצאנו למדים עד היכן מגיע כוחו של המשלח וכמה רבה מידת ההשפעה שיש לו על השליחות והשלח גם יחד.

ענין זה, כך מעיד ה'חתם סופר', שייך ונוגע במישרין לעבודת התפילה בכלל ולפילה במנין בפרט, ואלו דבריו: "יש לפרש כך, דהנה יראה לי דעיקר חטא מרגלים היה מחמת כוונת השולחים, כי הרבה מפסיד השליח על ידי כוונת המשלח, וכן יאירע לשלוחי ציבור בימינו בעונותינו הרבים".

אודות כך התבטא פעם הרה"ק האמרי חיים מו"ז נ"ץ ז"ע, כשהוא מחדד ביתר שאת את ההשפעה הכבירה לטוב ולמוטב שיש לכל מתפלל על מלאכת הקודש של שליח הציבור, וכך אמר: 'אויב איינער גענעצט ביים דאווינען, שיסט ער אריין א קעלט אויפן בעל תפילה [אם מאן דהוא מפקח באמצע התפילה, הרי הוא 'יורה' קרירות הישר ללבו של בעל התפילה]!'

מסופר על הגה"צ ר' בנימין אליעזר שפיצר זצ"ל, דומ"ץ ושו"ב קהילת דמאראש-איוואר, אשר הטיב להתפלל בהמיה נרגשת ושברון לב יחד עם נעמי נדירה והתלהבות כאש יוקדת, ואכן עשה בכך שימוש קדוש והיה מכבד את ה' מגורו כשליח ציבור. באחד ממועדי השנה, לאחר התפילה ניגשו אליו המתפללים בזה אחר זה, הודו לו בחום והכבירו במחמאות לרוב על תפילתו הזכה, על ההתעוררות שהיא גרמה להם ועל ההתלהבות שסחפה את כלל הציבור.

הענווה ושפלות הברך היתה אף היא מתכונותיו הנאצלות, ותגובתו מלמדת אותנו פרק חשוב על כך. 'אין הדבר תלוי בי כלל' השפיל מבטו בשמץ בוש, 'הלא אני משמש כשליח ציבור ותו לא', ועם ציבור נפלא שכזה - הייפלא כי התפילה נראית כך?...

אולם בנוסף לענוות החן הנושבת מדבריו, לאמיתו של דבר יש יותר משמץ אמת בתשובה זו, וכפי שעולה מתוך דברי חז"ל (ברכות לד, ב): "המתפלל וטעה, סימן רע לו. ואם שליח צבור הוא, סימן רע לשולחיו. מפני ששולחו של אדם כמותו".

ואם כבר לימדונו חכמינו (יזמא עו, א) כי 'מידה טובה מרובה ממידת פורענות', אם כן אין כל ספק שכאשר שליח הציבור מייטיב לעשות כראוי את מלאכת הקודש ואכן מהלל ומשבח את ה' מגורו על הצד הטוב ביותר - יש לציבור שולחיו חלק משמעותי ועיקרי בכך, והרי הדבר משמש סימן טוב ומבורך לציבור כולו.

נאיר את הדברים מנקודת מבט נוספת. שליחות, כמו יתר חלקי התורה וההלכה, מעוגנת בכללים הלכתיים ברורים והגבלות כאלה ואחרות המגדירות במדויק את התנאים לקיומה.

בין תנאי היסוד הנדרשים לשם הגדרת השליחות ככזו, אנו מוצאים בגמרא (מסין כד, א) כי על השליחות להיות ראיה לחזור למשלח. היינו - מוכרח שתהיה אפשרות לשליח לשוב למשלחו ולעדכן אותו בדבר קיום השליחות. שליחות שאינה חוזרת למשלח - קובעים חז"ל, אינה שליחות.

על פי אמת מידה זו נוכל לבחון, אף בענין התפילה, עד כמה ראיה ונכונה היתה השליחות של שליח הציבור.

אם הלא יבצע את שליחותו כנדרש, הדבר מעיד כאמור על שולחיו שעשו את חלקם כראוי, אולם לא זו בלבד אלא שהשליחות תחזור אליהם ותעורר אותם, תלהט בליבם ותהפוך את בית הכנסת כולו למקשה אחת שכולה קרבת אלקים!

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשכן מעמוד א'

לבו נפל בקרבו, והוא אנה הוא בא?

ניכר היה בחוש כי יד ה' היתה בו ובמטען היקר שנשא עמו, ועל כן תיכף כשהתייצב בפנים קודרות לפני הבעל שם טוב תינה את כאבו בפניו. 'הלא התאמצתי כה רבות, עשיתי את דרכי הארוכה ורצופת התלאות והכל כדי להגשים את רצון הרבי. על מה ולמה אם כן עלתה כך ביד?'.

'אם ה' לא יִשְׁמֵר עִיר' נתן בו הבעל שם טוב את עיניו הקדושות, שְׁוֹאָ שְׁקָד שְׁוֹמֵר (תהלים קכו, א). כל המאמצים וההשתדלות שעשית אינם אלא השתדלות, ניסיון אנושי לבצע את המשימה על הצד הטוב ביותר, אולם העיקר חסר מן הספר. להתפלל - שכחת?'

❖❖❖
"יִקְרָא מִשָּׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹחַ הַיֹּשֻׁעַ" מספרת

קרבת אלקים

לאורם של גדולי הדורות

ישנן תפילות הנובעות מעומק לב האדם, אם מתוך ציפייה להגשמת משאלה כלשהי או בשל צרה שהשתרגה על הצוואר והאדם מייחל לפתרונה. בתפילות מעין אלו, מלבד הרגש הרב השזור בהן, יש ממד ניכר של מודעות והכרה בכך שהתפילה נצרכת כרגע ביותר.

אולם לעתים, כפי שמעיד המעשה הבא, דווקא תפילה שנאמרה מוך חוסר ידיעה מוחלט, יש בה כדי לשדר מערכות עולם ולהניע את אמות הסיפים. היושב בשמים הוא שידוע, הוא יתברך המעורר בלב האדם להתפלל אף אם אינו יודע מדוע ועל מה, ויפה כוחה של תפילה שהיא פועלת בכל מצב.

קבוצת אברכים בני תורה פילסה את דרכה בחזור מהכולל דרך מצבות בית העלמין בבני ברק, מכונים את דרכם אל אחת המצבות בדרכם לעלות על קברו של פלוני שיום השנה שלו חל באותו יום, אולם לפליאתם אינם מוצאים את המצבה. מחפשים שוב ושוב, בודקים סביב, ואין.

מרבית בני החבורה כבר באו לכדי החלטה שלא ללכות את זמנם אלא להמשיך הלאה בסדר יומם, אולם אחד מהם הפציר בהם כי יואילו להמתין כמה רגעים.

'זהו קברה של אשה פלונית, אשר עם בנה היתום אני עומד בקשר מזה זמן מה' הצביע על מצבה פשוטה שניצבה בדרכם, 'ואם כבר זימנה ההשגחה את פעמינו לכאן - הבה נאמר כמה פרקי תהלים להצלחת בנה הבחור'.

ישראל קדושים נתבעים ונותנים, ולא רק בממון. בנפש חפצה נעתרו החברים לתרום מעט מזמנם ולעמוד על קברה של האשה, לשפוך צקון לחש בתפילה קצרה להצלחת הבחור.

והנה זה פלא, אך סיימו את תפילתם ואחד מבני החבורה מצביע: 'הנה הקבר שחיפשנו'. ניכר היה בחוש כי ההשגחה העליונה סובבה את הדברים כך שיתעכבו במקום וימצאו את קברה של אותה אשה, יעיתורו בתפילה על בנה.

האברך המדובר כמעט שכח מכל הסיטואציה, אלא שאז, ממש רגע קודם כניסתו לכולל לסדר ב', רטט הפלאפון בכיסו. על הצג - מספר חסוי, ולאחר כמה שניות של לבטים החליט לענות ולשמוע כמה דברים אמורים.

פניו אורו לשמע קולו של המתקשר. על הקו היה, במפתיע, היתום אשר על קבר אמו השטח באותו יום. קולו היה שבור, מרוסק.

'זהו, החלטתי לעזוב את הישיבה' הוא היה נחרץ והחלטתו נבעה מתוך תהומות של תסכול וכאב, 'אולי אמצא לי איוו עבודה, ואולי לא. בישיבה - אני לא ממשש'!

התורה הקדושה (י, טו), ועל כך מביא רש"י הקדוש את דברי חז"ל: "התפלל עליו, י-ה יושיעך מעצת מרגלים".

יהושע בן נון, תלמידו של משה רבנו אשר נועד להמשיך את דרכו לימים ולהנהיג את ישראל. אותו איש אלקים אשר אין לנו כל שמץ של הבנה ותפיסה בו. עליו נדרש היה להתפלל במיוחד שייושע מעצת המרגלים? האם לא די היה במעשיו הטובים ובמאמץ שבוודאי יעשה כדי ללחום ביצרו ולא להיגרר אחר עצתם?

מסתבר שלא. כך מלמדת אותנו התורה הקדושה.

כדי להצליח - יש להתפלל. ובלי תפילה כלום לא קורה.

האברך הכיר היטב את סיפורו העגום של הבחור. לצד היתמות והכאב הכרוך בה, היתה גם הזנחה סביבתית ואתגרים נוספים שנלוו לסיפור חייו המורכב גם כך. קליטתו בעולם הישיבות היתה משימה סבוכה בפני עצמה, ומדי תקופה קיבל האברך ד"ש לא מלבב במיוחד אודות מעידה נוספת שלו.

אלא שאם עד לרגע זה הצליח הבחור להחזיק את עצמו מעל המים, להיות קשור ולו בקשר שטחי לעולם התורה ולחממה הרוחנית שבישיבה, כעת באה אותה החלטה נמחרת גורלית ואיימה על עתידו הרוחני.

'שמעת על ישיבה פלונית?' כמו משום מקום הבלתי בו הרעיון, וככל שהרהר בו כך הלכה והתחזקה התחושה כי אכן - ישיבה זו תתאים לבחור כמו כפפה ליד.

הישיבה ממוקמת אי שם בקהילה חרדית קטנה אך איכותית בחוץ לארץ, מאכלסת בקרבה נערים המתמודדים עם קשיי החיים ולה אחוזי הצלחה מרשימים בכל הנוגע להשבת התלמידים לדרך המלך. שם, ידע, ייטב לבחור והוא יפרח כמקדם.

בהתחלה לא רצה הבחור כלל לשמוע על כך, אולם כעבור כמה משפטי ריכוך מצד האברך הוא הביע נכונות לכל הפחות להתעניין בכך, לנסות, אם לא יעיל לא יזיק.

כאן התברר החלק המופלא ביותר בסיפור, אשר הוכיח בחוש את יד ההשגחה העליונה המלווה את הסיפור מראשיתו ואף קודם לכן. ההשגחה המופלאה אשר הקדימה רפואה למכה והציבה את התשתית להצלחת הבחור כבר לפני שנים רבות.

הורי הבחור, אמו המנוחה ויידל לחיים אביו, התגוררו בעברם הרחוק באותה קהילה בחוץ לארץ, שם שימשה האם בתפקיד מזכירת משרדו של רב הקהילה.

במסגרת תפקידה ומתוקף מעמדה במשרד הרב, פעלה האשה רבות להקמת ישיבה במקום, ואכן - לאחר שתדלנות מיוחדת בקרב כלל הגורמים וגיוס המשאבים הכספיים הדרושים לכך, הוקמה הישיבה והתנוססה תפארת כשהכל בזכות אותה אשה.

כעת, בשל הרקע המיוחד ועקב חלקה המשמעותי של האשה בהקמת הישיבה, נסללה במהרה דרכו של הבחור והוא התקבל על אתר ללא הליכי רישום מייגיעים.

לא חלפה כי אם תקופה קצרה, ודרישות השלום אותן קיבל האברך נשאו אופי שונה, חיובי בהרבה מכפי שהכיר. פתאום החל לשמוע על בן עלייה ההולך וצומח מול עיני צוות הישיבה, על תלמיד ממושמע וחודר מטרה.

או אז נזכר האברך באותה תפילה פשוטה, אותה התפלל כמעט בהיסט הדעת על קברה של האם באותו יום - שרק ממרחק הזמן התברר עד כמה היה הוא יום גורלי. הוא הבין, אולי לראשונה בחייו, עד כמה רב כוחה של תפילה.

ברכת 'מגן אבות' הפותחת את תפילת שמונה עשרה הינה בעלת מאפיין ייחודי, והוא - הזכרת שמות אבותינו הקדושים אברהם, יצחק ויעקב. זאת בניגוד לשאר ברכות שמונה עשרה בהן ההתייחסות הינה להש"ת בלבד [מלבד ברכת 'את צמח דוד', עיי' פסחים ק"ז, ב].

אודות טעם הדבר, כמו גם אופן ההזכרה ועניינים נוספים הנוגעים לכך, נדון בע"ה במאמר הבא.

טעם ויסוד הדבר

הזכרת האבות בתפילה כשלעצמה אומרת דרשני, שהרי לכאורה מן הראוי יותר היה להזכיר את שמו יתברך בתואר 'אלקי השמים והארץ' או כעין זה, שהוא תואר כולל ומקיף הרבה יותר מהתואר המצומצם המייחס כביכול את אלוקותו יתברך רק לאבות.

על כך עמדו הראשונים, וכתבו כי מטרת הזכרה זו הינה כדי להעלות לזכרון לפני הש"ת את זכות אבותינו. הנהגה זו מבוססת על תפילתו של משה רבנו לאחר חטא העגל, בה נקט בדרך של הזכרת זכות אבות (שמות לב, יג): "זכר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ". כן אנו מזכירים זאת תיכף בתחילת התפילה, כדי שתעלה תפילתנו לרצון בכותם.

לדעת מוספים הקדמה כללית ואומרים: "אלקיננו ואלקי אבותינו", בהסתמך על לשון הפסוק (שם ג, טו): "ה' אלקי אבותינו ואלקי אברהם יצחק ויעקב" (אברורים).

סדר ואופן ההזכרה

מקור הדבר בדרשת חז"ל ממה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו (בראשית יב, ב): "וְאָנֹכִי שָׂם לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכָה וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה", וכך דרשו חז"ל (פסחים ק"ז, ב): "וְאָנֹכִי שָׂם לְגוֹי גָדוֹל" - זהו שאומרים אלקי אברהם, 'וְאֶבְרָכָה' - זהו שאומרים אלקי יצחק, 'וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי' - זהו שאומרים אלקי יעקב.

יש מהאחרונים שכתב (ב"ח או"ח ק"ג) כי מכח דרשה זו וסדר הפסוק ממנו למדים זאת, נקבע סדר הזכרת האבות - אברהם, יצחק ויעקב. זאת על אף שבתורה הקדושה כשנזכרו האבות כדי לעורר את זכותם - מצאנו שהם נזכרו בסדר הפוך (ויקרא כו, מב): "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר".

בטעם הפירוש אצל כל אחד מהאבות: 'אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב', בעוד שלכאורה די היה להסתפק בהקדמה הכללית: 'אלקי אבותינו' ואז לפרט: 'אברהם, יצחק ויעקב', כתבו האחרונים (שו"ת פנים מאירות ח"א סי' לט) כי הוא משום שכל אחד מהאבות הקדושים הכיר את בוראו מעצמו. טעם נוסף הובא באחרונים (ערוך השלחן או"ח ק"ג, א), כי כל אחד מהאבות היה

ראוי בפני עצמו שייקרא שמו יתברך עליו. עוד הובא (ראה סידור ר' שבתי עמודים 74-75) כי התיבות "הא-ל-הגדול, הגבור והנורא" הנאמרות בהמשך הברכה מכוונות בהתאמה כנגד האבות - 'הגדול' כנגד אברהם, 'הגבור' כנגד יצחק ו'הנורא' כנגד יעקב.

לענין חתימת הברכה דרשו חז"ל (פסחים ס"ה) שהבטיח הקב"ה לאברהם: "כִּי כֹל יְהוּ חֻתְמִין בְּכוֹלִי, תְּלִמּוּד לִי וְהָיָה בְרָכָה" - כך חותמין, ואין חותמין בכולך. אשר על כן נחתמת הברכה: 'מִגֵּן אֲבֹתֵינוּ'.

אמירתה על ידי גר

הזכרת זכות אבותינו הקדושים, ובמיוחד לאור העובדה שאנו מזכירים במפורש את העובדה כי הם אבותינו, מגבילה גר צדק מלומר זאת בתפילתו, שהרי אף אם זכה לדבוק בעם הנבחר ולהסתופף בצל השכינה - למעשה איננו בנם של האבות.

אי לכך מובא במשנה אודות הנהגת גר בתפילתו (ביכורים א, ד): "וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלקי אבות ישראל וכשהוא בבית הכנסת אומר אלקי אבותיכם, ואם היתה אמו מישראל אומר אלקי אבותינו".

דעה חולקת הובאה בתלמוד ירושלמי (שם פ"א ה"ד), שיטת רבי יהודה המתבססת על לשון הפסוק (בראשית יז, ה): "וְהָיָה שְׁמִי אֲבֹרָהם כִּי אֲבֹרָהם אֲבִינוּ הֵינּוּ אֲבֹתֵינוּ", ואם כן נכון לגר לומר 'אלקי אברהם'.

לדעה מסוימת בירושלמי, לא נחלקו התנאים אלא בגר שנתגייר בעצמו. אולם כן גרים הרי הוא ככל ישראל, והוא נחשב לכל דבר וענין בנם של האבות.

אכן, יש ראשונים (אור זרוע אות קז) שסייגו את הדברים וגרסו כי השיטה המדוברת נוגעת אך ורק לגרים צאצאי יתרו חותן משה, או משום שנתערבו בישראל או בשל העובדה שנטלו חלק בארץ. אכן שאר גרים אינם יכולים - אף לשיטה זו - לומר בנוסח הרגיל. וכתבו עוד שבזמן הזה כל הגרים אינם נחשבים מזרע יתרו, שהרי נתערבו האומות. להלכה מצאנו דעות חלוקות בראשונים.

יש שפסקו (בית יוסף או"ח נג בשם המרדכי ועוד) כי אין לגר לגשת להתפלל לפני התיבה, משום שלשיטתם אין הוא יכול להתפלל בנוסח הרגיל ולומר 'אלקי אבותינו'.

ראשונים אחרים לעומת זאת פסקו (רמב"ן ב"ב פ"א, א ועוד) כי הלכה כרבי יהודה, ולפי זה יש לאפשר לגר לגשת לעמוד ולשמש כשליח ציבור, וכן המנהג.

אם כי דעת רבי יהודה מבוססת מאמור על הפסוק 'כִּי אֲבֹרָהם אֲבִינוּ הֵינּוּ אֲבֹתֵינוּ', הנאמר בברכה בלבד, מכל מקום לרעה זו הוקשו כל האבות אל לזה ואלו נחשב הדבר כאילו כל שלושת האבות הינם אבותיהם של כלל האומות (רמב"ן שם).

אמירת קריאת שמע, ובמשנה ברורה (שם ס"ק ד) הובאה מנהג האר"י לאחוז בין הקמיצה לזרת. כן הובא בשלחן ערוך (שם סעיף ד) כי יש הנוהגים מנהג יפה - להעביר את חוטי הציצית על עיניהם בשעה שאומרים "וְרָאִיתָם אֹתוֹ", והוסיף על כך הרמ"א כי יש הנוהגים אף לנשק הציצית בשעה זו משום חיוב מצוה. ומצאנו דעת הסמ"ק (מצוה כט) כי יש בהבטה בציצית משום מצוה דאורייתא.

במקומות רבים נהגו לנשק את הציצית בנוסף בכל פעם בה אומרים את התיבה 'ציצית' בפרשה זו, אולם היו שפסקו במנהג זה וטענו כי אין להפסיק לצורך הנשיקה באמצע פסוק, והתירו זאת רק באמירת 'וְרָאִיתָם אֹתוֹ'.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

הפרשה השלישית בקריאת שמע הנאמרת שחרית וערבית, היא פרשת ציצית הנזכרת בפרשתנו. פרשה זו נקבעה (ברכות יב, ב) עיי'ש באריות הלימודים השונים) משום שיש בה כמה וכמה עניינים: "מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, ודעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה".

יש שכתב (שאגת אריה ס' ב) כי פרשה זו נתקנה מדרבנן, ואילו מדאורייתא אין חובה לאומרה כחלק מקריאת שמע.

בשלחן ערוך (או"ח כד, ב) נפסק כי יש לאחוז את חוטי הציצית ביד כנגד הלב במשך

מילתא חדת"א

עניי תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א

הצדיק מתפלל על החטא

דרך המוכיחים בעם להוכיח את שומעיהם להיטיב מעשיהם, ומכל מקום נהגו הצדיקים להתפלל תמיד וללמוד זכות אפילו על פשוטי בני ישראל. ובדאי שתי הדיכונים חשבוניות ונצרכות, גם לעורר ולדרש מפל אדם לדקדק על עצמו כל אחד לפי יכלתו, ומאידך להמליץ טוב ולהתפלל לישועת כל ישראל, וכמו שמוצאים בציצית בני ישראל למלחמה, שהיו השוטרים מוסרים את העם פדתיב כי תצא למלחמה על אבך וגו'. והיה פקדונם אל המלחמה ונגש הפה ודבר אל העם. ואמר אלהם שמע ישראל וגו' אל תיראו וגו'. כי ה' אלקיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם אביתכם להושיע אתכם (דברים כ א-ד). ונספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא וירא הלכך ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו פלכבו (שם פסוק ח), והנה על הפסוק מי האיש הירא וירא הלכך ילך וישב לביתו ודרשו חז"ל (סוטה מג). הירא מן עברות קלות שפידו, ומאידך יסא היה הפה המשיח מעודד את לבם שמע ישראל אתם קרבים היום, ודרשו חז"ל (שם מב). אפילו אין בכך אלא זכות של קריאת שמע כדאי אתם שיושיע אתכם, כי המוכיחים פקדים לפרס את העם ולעוררם לתשובה ולהיטיב מעשיהם, אצל צדיקי הדורות כמו הפה המשיח בודאי אינם מפרים ידיהם מלהמליץ אף טוב וחסד על בני ישראל בכל מצב שהם.

כח הצדיקים לרפא חולים

מאחר שעומדים הם על המשמר להעלות תפלות ישראל ולהשפיע להם רפואה וישועה וכל הנצרך, ואדם שמהותם נהפכה למהות של השפעת טוב וישועה לכל, לפיכך יש כח לרפאות חולים אף בידיהם, כפי שמוכח בשם צדיקים שרבי שלום מבקש על ע"ה היה לו כח לרפא חולים בידי, ואמרו רמז לקח מלשון הכתוב (תהלים ס כ): "יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפְּאֵם", ראשי תבות 'ידו', שגתו כח הרפואה בידיהם של הצדיקים, כמו כן מצינו בדברי הרה"ק רבי ישראל מרז"וין ע"ה שאמר שגם בכח המושבא אפסר לרפא חולים, והרמז הוא 'יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפְּאֵם' סופי תבות 'מוח', ביו כן וביו כן עולה שבהם של צדיקים עד ששגשגת הישועה חלק מהם ואיברייהם.

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

"מה הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והמים ימי פכורי ענבים" (יג, כ).

מפסוק זה, כך תלמודנו הרה"ק בעל 'תולדות יעקב יוסף' ז"ע, יש ללמוד לקח ולקחת מוסר לחיזוק בעבודה שבלב זו תפילה.

לצורך ביאור הפסוק מקדים התולדות ומביא בשם מורו ורב מרן הבעל שם טוב הקדוש פירוש מתוק מדבש בדברי הנביא ירמיהו (ג, כ): בַּיָּמִים הָהֵם וְכַעַת הָיָא נָאִם ה' בִּקְשָׁת אֶת עֵזוֹ יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֵת חֲטָאת הַיְּהוּדָה וְלֹא תִמְצָאֶנָּה".

נהג בעומק עבודת התפילה יש כמה פנים, וראוי להתפלל על אחד מהדברים הבאים - על כבוד הש"ת שנתחלל בין האומות; על מחילת העוונות; בקשת פרנסה ברווח; חיים ובריאות וכיוצא בזה.

התפילה על עניינים אלה כשלעצמה אינה אלא לבוש, מעטה חיצוני המתלבש באותם עניינים ואשר נועד לתקן את ניצוצות השכינה ולהעלותם למקום הראוי להם. אלא שכשאנו האדם רואה צורך וסיבה להתפלל על דברים אלה, אין הוא מוצא ואיננו יודע על מה להתפלל, ובכך ח"ו נמנעת העלאת הניצוצות לשורשם העליון.

מבאר הבעל שם טוב הקדוש, כי לעתיד לבוא - כשכל אותן סיבות ייעלמו כלעומת שבאו, אזי יידרש לתור אחר סיבה אחרת להתפלל, אך ורק כדי להעלות את אותם ניצוצות. וזהו מה שנאמר: "בִּקְשָׁת אֶת עֵזוֹ יִשְׂרָאֵל וְאֵת חֲטָאת הַיְּהוּדָה וְלֹא תִמְצָאֶנָּה", היינו שלא תמצא סיבה מתוך אלו האומות, שהרי לא יהיה עוון ונגע, חטא וחסרון.

באותם ימים תהיה התפילה מרוממת בהרבה, נעלית גבוה מעל גבוה, וכל עבודתה תהיה בדרך של 'יחודים' עליונים וללא תלות בחיסרון כזה או אחר.

אך בזמננו אנו, כשעדיין ישנם חסרונות וחטאים, מוטל על המתפלל לחפש ולפשפש אחר הסיבה הנאותה והראויה עבורה יש להתפלל, וכך יוכל להעלות את הניצוצות כדבעי.

על פי זה יש לפרש את הפסוק כך: 'הַשְּׁמֵנָה הוּא אִם רָזָה הִישׁ בָּה עֵץ אִם אֵין', היינו שיש לבקש ולתור אחר החיסרון וההיעדר, כדי למלא את הפגמים והחסרונות הללו באמצעות עבודת התפילה. ולכן מסיים הפסוק: 'וְהִתְחַזְקְתָּ', על פי דברי חז"ל (ברכות לב, ב) שהתפילה היא מהדברים הצריכים חיזוק תמידי ותדיר.

ידוע המעשה בחוני המעגל ותפילתו על הגשמים, אולם פחות ידועה העובדה כי את כח התפילה העצום הזה הוריש חוני לצאצאיו אחריו, ואף חכמי ישראל היו מודעים היטב לכך ופנו אליהם כדי שאף הם יפעלו בכוחם זה למען עמך ישראל.

מספרת הגמרא (תענית כג, ב) אודות 'חנן הנחבא', בן בתו של חוני המעגל, אשר נקרא כך משום שהיה נוהג בצניעות בבית הכסא ונחבא מכל אדם, או משום שהיה מחביא עצמו כשהיה מתפלל ומתייחד עם קונו הרחק מעין כל, בענוות חן ותוך בריחה מהכבוד.

ויהי היום, הוזקקו ישראל לגשמים, ואין, בצורת קשה שררה בארץ, והחכמים מצדם פעלו בחכמה ושלחו את צעירי הצאן - תינוקות של בית רבן, שיפנו לחנן ויפצירו בו כי יפעל בתפילתו להביא מטר על הארץ.

ניגשו אותם ילדים רכים, אחוז בשולי אדרתו של חנן והפצירו בו: 'אבא, אבא, תן לנו מטר'. באומרם כך נקטו בלשון 'אבא', כיתומים האומרים 'אבי אבי'.

אולם חנן מצדו ראה בכך פתח מיוחד לתפילה, נשא עיניו לקב"ה ואמר: 'רבונו של עולם, עשה בשביל אלו שאינם מבחינים בין אבא הנותן מטר - לאבא שאינו נותן מטר', ונענה. בדרך צחות ביאר זאת הרה"ק ר' ברוך ממז'ב' (מרגניא דבי רבנן עמ' צב), כי לכאורה היה חנן עטוף במלבושים הדורים כדרך האדמו"רים, וזהו שאחזו האסטטים בשולי אדרתו, כמו רומזים לו: 'אם אתה לבוש אצטלא דרבנן, אם כן מתבקש שיהא בכוחך להביא לנו מטר'...

לעומתם, במרבית קהילות ישראל אין מתעטפים בטלית בתפילת ערבית ומנחה, אם כי אף בזה נחלקו המנהגים. יש הנוהגים [בני אשכנז] כי שליח הציבור עצמו מתעטף בכל התפילות ואף בתפילת ערבית, וכך גם נהגו בקהילות מסוימות בליל שבת בלבד כי כלל הציבור מתעטף בטלית.

בנוגע לזמן העטיפה, מצאנו בשלחן ערוך (הובא לעיל) שכתב כי יש להתעטף בטלית בבית הכנסת ולא בבית, אולם הרמ"א כותב (שם): "והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם, ולברך עליו, ואחר כך מניח התפילין והולך לבית הכנסת".

אכן מבואר באחרונים (ערוך השלחן שם) כי אין הם חלוקים בדעותיהם, אלא פסיקתם נובעת מהמחלוקת במקומו של כל אחד מהם. בעוד בני מקומו של המחבר התגוררו בין הגויים ונבצר מהם ללכת בריש גלי עטופים בטלית, הרי שהרמ"א התגורר במקומות בהם היו היהודים תחומים לאזור מגורים מסוים ומוגדר, שם יכולים היו להתהלך ברחוב העיר בעודם עטופים בטלית ללא חשש.

פרשת ציצית הנזכרת בסוף הפרשה, קשורה באופן ישיר לתפילה. זאת בשל המנהג הרווח בכל מקהלות ישראל לקיים מצות ארבע-כנפות באמצעות התעטפות בטלית בשעת התפילה, וכמובא ברמב"ם (הלכות ציצית ג, יא): "אף על פי שאין אדם מחויב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחויבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו, ובשעת התפילה צריך להזהר ביותר, נגאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים".

כך גם נפסק בשלחן ערוך (א"ח כה, ב): "מי שהוא זהיר בטלית קטן, ילבשו ויניח תפילין בביתו, וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת ושמ יתעטף בטלית גדול".

למעשה חלוקים המנהגים בקרב עדות ישראל בנוגע להנהגה המעשית בענין זה.

יהודי תימן, המסתמכים באופן גורף על שיטת הרמב"ם, מתעטפים בטלית בכל תפילות היום, זאת על סמך דבריו המובאים לעיל.

יד ושם

פסוקי שמות והטמון בהם

אל"שע

"אֵל תְּהִי חֲכֵם בְּעֵינֶיךָ יְיָ אֱתָהּ ה' וְסוֹר מִרְעֵ" (משלי ג, יז).

בפסוק זה, מבאר המלבי"ם, טמון יסוד אותו על האדם להטמיע עמוק בלבו.

החכמה היחידה שקיימת, היא החכמה האלקית המנוגדת לכל יצר ותאוה אנשיים. לעומת זאת אם יסתמך האדם על חכמתו האנושית, ייגרר בעקבות כך אחר תאוות לבו, משום שבניגוד לחכמה העליונה והאלקית, הרי החכמה האנושית לא רק שאינה מנוגדת לתאוות אלא שהיא אף גורמת לאדם להכשיר כל שרץ בעיניו וללכת בשרירות לבו.

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

הובא בתשובת רבנו נטרונאי גאון (תשובות הגאונים מוסאפיה סי' צ) כי לאחר תפילת שחרית היו נוהגים בבית רבנו שבבבל לעסוק בתורה, במשנה ובמדרש עד ארבע שעות, ולאחר מכן היו אומרים מזמור כ' בתהלים: "עֲנֵנִי ה' בְּיוֹם צָרָה" ואחריה 'קדושה דסדרא' וקדיש.

אף שלא נזכר הדבר בסדר רב עמרם וכן בסדר התפילה לרמב"ם, מכל מקום כתב הטור (א"ח קלא) שיש לאומרו, כיון שיש בו מענין הישועה.

בטעם אמירת מזמור זה דווקא, ביאר ה"ר בר יקר (פירוש התפילות והברכות עמ' עד) כי הוא משום שמזמור זה נקבע אחר י"ח מזמורי תהלים [עיי' ברכות ט, ב שמזמור א' וב' שבתהלים נחשבים אחד], ועל כן נקבע לאומרו לאחר תפילת שמונה עשרה.

עוד הובא טעם נוסף, על פי דברי התלמוד ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) כי כל אדם המתפלל - צריך חברו לומר לו: "תְּשַׁמַּע תְּפִלָּתְךָ", ומטעם זה נהגו לומר אחרי התפילה מזמור זה שנאמר בו: "עֲנֵנִי ה' בְּיוֹם צָרָה".

בברכת 'שומע תפילה' נאמר כי השי"ת 'שומע תפלות ותחנונים'. מהו ההבדל בין 'תפילות' ל'תחנונים'?

(א) תפילות הן ברכות שמונה עשרה עצמן, ולעומתן תחנונים נאמרים בסוף התפילה.

(ב) תפילות אלו ברכות שמונה עשרה, ותחנונים הם מזמורי פסוקי דמזמרה.

(ג) תפילות הן הקבועות מאת חז"ל, ואילו תחנונים הן הבקשות שהוספנו מעצמנו.

בברכת 'רפאנו' אנו מבקשים: 'הושיענו ונושענו כי תהלתנו אֵתָהּ. אִיזוּ כִּירוּשׁ מִבָּאָר כְּרָאוּ אֶת הַמִּילִים 'כִּי תִהְיֶה אֵתָהּ'?

(א) אנו מתהללים בהשי"ת שהוא מרפאנו ומושיענו.

(ב) הושיענו ורפאנו כדי שנהלל את שמך ביתר שאת ועוז.

(ג) אנו מבקשים שיושיענו בזכות שאנו מהללים לשמו.

בשירת הים נאמר: "מִי כִמְכָה בְּאֵלִים ה' מִי כִמְכָה נָאדָר בְּקֹדֶשׁ. מִנִּי מִה כָּל הַלְשׁוֹן בִּפְסוּקָה?"

(א) אחד כנגד ישועת ישראל, ואחד כנגד מפלת מצרים. (ב) כן דרך שירת הים, להיאמר בשפה כפולה.

(ג) מורה על ייחודיותו יתברך הן בעליונים והן בתחתונים.

הפלא ופלא

שאלות וחיידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם, פר' בהעלותך:

1. תשובה ב' - רק ישראל ולא באומות נאמרה לשון עשייה, ככתוב: "עֲשֵׂמָה יִשְׂרָאֵל בְּעֵשְׂרִי".
2. תשובה ג' - אף שבעלי החיים ניוונים בטרפית זולתם, הרי זה בצדק ובעת שקבע הקב"ה.
3. תשובה ב' - הגם שסובבים אותי ומצרים לי כל גוים, בטוח אני בהשי"ת שאוכל להכריעם.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חז"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרס) בארץ ישראל למקרה של זכייה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

שולחן שבת עם האור החיים

'רק תגיד, חננאל' עזריה הפנה את השאלה המחויכת לשכן מקומה של שהצליח להחתים אותו ואפילו לחלץ ממנו פרטי אשראי, מכירה סינית זה משהו שהסינים המציאו, או שגם זה סוג של חיקוי? מעולם לא נרשם עזריה להגרלה כלשהי, לא רכש כרטיסים למכירות סיניות או יפניות כאלה ואחרות. עד עכשיו.

אולי היה זה משהו בעיצוב הגרפי מעורר ההשראה שמשך את עיניו, שמא הניסוח השנון העלה חיוך על פניו, ואולי בכלל הנודניק מקומה של, סליחה - חננאל השכן היקר, הוא שהצליח לערער את עמדתו הקשוחה.

כך או כך, עזריה כבר ראה בעיני רוחו את חצי הקופה המושלשת בידו אחר כבוד (הם שוברים ממש בשבילי את הקופה?), שמע את הרכב החדש מונע בחניית הבנין (רגע, רכב חשמלי לא שקט לחלוטין?) וחש את אוושת הרוח האביבית באחוזה נופש שתוארה ביד אומן בפרוספקט המכירה (לא כולל חודשי הקיץ; חגי תשרי; ובמשך השנה בכלל).

תחושה ענוגה אפפה אותו, וכך כשהוא נותן דרור לחלומותיו פנה לתת תנופה לעפעפיו.

צליל טורדני קרע אותו באחת מהשינה הערבה. שוב צלצול, ושוב, עד שהואיל עזריה להבין כי יש חיים ממשיים בחוץ, הרחק ממרדב החלומות הצמרירי והענוג. משהו ברעש המרוחק הזה הצליח לפקוח את עיניו בעצלתיים, להטות את אוזנו בתנועה עצלה ואז לזנק באחת ולהצמיד את השפופרת לאוזנו.

'בוקר טוב, עזריה לוי?' קול רשמי אך לא מדי, התרגשות לא ברורה נסוכה בו.

'אה... כן, עזריה לוי' הוא ניער את קורי השינה האחרונים ונכנס למצב שיחה, 'בהחלט'.

'הצטרפת אמש למכירה הסינית שלנו? ציין הקול מעבר לקו, ומשהו בטון שלו רמז לעזריה שיש המשך למשפט, המשך מרגש-משהו.

'אז זהו...' כאן עלה הקול בכמה אוקטבות והלה הכריז בפאתוס שלא היה מבייש מהפכן לאומני מהשורה הראשונה, 'זכית בהגרלת חצי-הקופה!'

'שזה אומר...' קולו רועד או שזה רק נדמה לו? 'זה אומר ששמן עלה בהגרלה על חצי מהסכום שייכנס' הרחיב הלה באורך רוח ובאדיבות השמורה להודעות חגיגות מסוג זה, 'ומגיע לך שש מאות שבעים וארבע אלף שקל!'

זהו, עזריה התעורר סופית.

הוא כמעט צבט את עצמו כדי לוודא שהוא לא חולם, אך אז נזכר שרק בסיפורים צובטים הגיבורים את עצמם בסיטואציה מעין זו. הוא עצמו לא מכיר מישוה שהפעולה הראשונה שלו לאחר הקימה היא צביטה עצמית, רק בשביל החוויה.

במקום זאת הוא הביט סביבו, שמע את ילדיו

מתקוטטים והריח את הטוסט החרוך במטבח, או אז התברר לו סופית כי הוא אכן ער, בעולם של מציאות חיה ונושמת. והמציאות הזו, כך מסתבר, כוללת בתוכה אי אלו מאות אלפים המסוגלים לסדר במידה ניכרת את עברו הכלכלי הכושל, ליישב את ההדורים בינו לבין הבנק והגמ"חים ואולי אפילו להסדיר משהו בנוגע לעתידו הפיננסי, אם יישאר.

'אתה איתי?' ההוא מברר בחיוך, 'ידע עד כמה הצליח לרגש.

'בטח, מה השאלה?' עזריה להוט, משיב בחטף.

'אז רק תבוא אלינו למשרד כדי לאסוף את הזכיה' הוא מנחה אותו, ואז מוסיף בקריצה הנשמעת דרך הטלפון: 'ואם יש לך איזה תיק עסקי או אפילו מזוודה קטנה - יבוא הדבר לתועלת רבה'...

- 'להיכן עלי להגיע?'

- 'אה, פשוט וקל. אתה לוקח את האוטובוס לבני ברק, ומשם עולה על אוטובוס נוסף לראש העין. שם תוכל להתנייד באמצעות מונית לתחנת הרכבת במחלף קסם, והיא אשר תוביל אותך ישירות לחיפה - בירת צפון'.

'ואיפה אתה נמצאים בחיפה עצמה?' עזריה קצת התבלבל, אבל לא נורא. זו כנראה ההתרגשות ותו לא.

הלה שופע אדיבות. 'אנחנו לא בחיפה. מחיפה אתה נוסע למגדל העמק, ומשם כבר קצרה הדרך לכרמיאל, שם ממוקמים משרדנו - ברחוב האלונים 114, כניסה ג' קומה 4'. וזה ממשיך: 'אתה פותח את הדלת מול המעלית, עולה חצי גרם מדרגות ברזל, וזהו. הגעת'.

זהו, הוא מותש. הוא חייב לחזור לישון, ולו רק כדי לעשות סדר בראש.

כמה שעות לאחר מכן מצא עזריה את עצמו מרים בשנית את השפופרת.

'היכן אתה, כבר קרוב?' נראה שהם ממש נחושים להעניק לו את הפרס.

- 'לא ברור לי'.

'מה לא ברור לך? אשמח לסייע. הגעת כבר לכרמיאל?' הנציג נחוש לסייע ככל יכולתו.

'לא ממש, אני עדיין בבית' משיב עזריה ביבושת, 'עדיין לא ברור לי אם אני בא'.

ההבדל בין 'אם' ל'כיצד'

האור החיים הקדוש מנתח באופן יסודי את שגיאת המרגלים, את הבסיס לחטא הנורא בשלו נאלצו בני ישראל להתעכב במדבר ארבעים שנה ואף להיענש חמורות בכך שלא יבואו בני אותו דור לארץ ישראל, ועד כדי כך שאיבדו את חלקם לעולם הבא (עיי' סנהדרין קח, א).

ואלו דברי רבנו: 'אֵכָן, ב' מִיָּנִי רִגְלוֹ הֵם. הָאֶחָד הוּא רִגְלוֹ לְדַעַת דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יַעֲלוּ בָּהּ, גַּם לְדַעַת אִם יִטְרִיחוּ

תורת חיים

נושא תורני מרתק

לאור דברי האור החיים

בדבריו על הפסוק (יג, כו): "וַיָּלֶכְוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מִשֶּׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְגו'" דן רבנו באריכות בדברי חז"ל אודות כוחה של התורה הקדושה להגן ולהציל, ובלשונם הידועה: "תורה מגנא ומצלא".

מקור הדברים בגמרא (סוטה כא, א), ונחלקו בכך אמוראים. אך ראשית יש לבאר את טיב המושגים הנידונים בגמרא, כדלהלן - 'מגנא' מתייחס להגנה מפני הייסורים הגשמיים, ואילו 'מצלא' היינו הצלה מפני נפילה ברשת היצר וכשלון בחטאים.

וזו לשון הגמרא: "אמר רב יוסף, מצוה, בעידנא דעסיק בה - מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה - אגוני מגנא, אצולי לא מצלא. תורה, בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה - מגנא ומצלא".

רב יוסף מבהיר כי לימוד התורה כוחו גדול יותר מאשר קיום המצוות, ובהתאם לזאת הוא מגדיר זאת כך -

קיום המצוות מגן על האדם ואף מציל אותו מחטאים, בעודו עוסק בהן. אולם בעת שאינו עוסק במצוה עצמה, היא אכן מגינה עליו מפני פורענות גשמית, אך חסרה את היכולת להצילו מהחטא. לעומת זאת, לימוד התורה כשלעצמו מספק מעטפת הגנה רחבה בהרבה. עצם העובדה שהאדם לומד תורה, אף בשעה שאינו עוסק בתורה בפועל, מגינה עליו מפני נזקים גשמיים ומצילה אותו מן החטא.

רבה לעומתו חולק על כך וסובר: "תורה, בעידנא דעסיק בה - מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה - אגוני מגנא, אצולי לא מצלא. מצוה, בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה - אגוני מגנא, אצולי לא מצלא".

לדעת רבה, התורה הן מינה על האדם מפני פורענות גשמית והן מצילתו מן החטא, אך כל זאת רק בעת שהוא עוסק בתורה בפועל. אולם בשעה שאינו עוסק בתורה, מוגבל כח התורה להגנה מפני נזק גשמי אך אינו מציל מפני החטא. קיום המצוות לעומת זאת - אף פעם אינו מציל מפני החטא, אלא בין בשעת קיום המצוה ובין בשעה שאינו עוסק במצוה הרי היא מגינה עליו מפני פורענות גשמית בלבד, ואין בכוחה להציל מן החטא.

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

לזה העיד הכתוב כי בשעת מעשה הרע כשפאו למשה לדבר דברי רשע, 'הלכו', פרוש, פרחו מהם אורות הקדושות מנשמתם, ואז 'ויבאו'. הבה נתבונן בכך.

אם נבחן לרגע את השוטה המצוי, המשוגע של העיירה, נשים לב לכך שאין בו שום דבר חיצוני השונה משאר בני האדם. הוא אינו חגר או סומא, איננו אילם ואף לא גידם, קומתו כשאר הבריות וכך גם תואר פניו. אך הוא עדיין, היה ונותר שוטה.

מה מאפיין אותו בכל זאת?

השוטה הינו אדם שאינו מתבונן, אינו בוחן את המציאות בעיניים פקוחות ובעיקר אינו רואה עצמו מחויב לפעול בהתאם למחויבויות, תוצאות עתידיות ושכל ישר.

כשאדם ניצב אל מול ניסיון רוחני, עומדת לפניו הברירה האם לחשב שכר עבירה כנגד הפסדה והפסד מצוה כנגד שכרה, אם להתעכב לרגע על השאלות המהותיות - לפני מי הוא עומד ועתיד ליתן דין וחשבון.

הבחירה האם להתייחס לנתונים אלה, לנקודות הקריטיות הללו, היא שתקבע בסופו של דבר האם הוא אדם שפוי ומיושב בדעתו, או שמא אינו שונה במאום מאותו משוגע, שוטה שעל אף תדמיתו החיצונית אינו אלא מיצג אנושי עגום.

נמצא שלמעשה אנו נמצאים במהלך החיים באופן קבוע בצל אותה החלטה גורלית - האם להיות שפוי או שוטה, אדם או בהמה. שוב ושוב נתייצב בחזית הזו, בפרשת הדרכים המאתגרת הזו, ותפקידנו ושליחותנו בעולם הם רק להחליט, לבחור נכון.

אם נרצה המחשה חיה לכך, דוגמה מהחיים, הנה לנו.

סיפר גאון המוסר ר' אליהו דסלר זצ"ל אודות אדם מסוים אותו הכיר, אשר סבל מרורות ממחלת הסכרת ל"ע, והיה זה בדור בו טרם נפוץ האינסולין, כך שהדרך היחידה להילחם במחלה היתה אך ורק והירות מופלגת מצריכת מאכלים עתירי סוכר.

אבל מה, לאותו אדם היתה חולשה לשוקולד. חולשה אנושית, אולי אפילו לגיטימית, אך במקרה שלו - מסכנת חיים.

'ומה אתם חושבים?' שאל הרב דסלר רטורית, 'האם נדמה לכם שהוא ויתר על כך?'

לא ולא. הוא התפתה שוב ושוב, נפל פעם ועוד פעם במלכודת המתקתה ובכל פעם מחדש התמרמר ונזף בעצמו על החולשה, על הנפילה. אלא שגם זה לא נמשך הרבה זמן.

מהר מאד הוא עבר ממרידות ודכדוך - להשלמה שקטה, ומשם עד שזה הפך לאידיאל של ממש היתה הדרך קצרה. הוא כבר שש ושמש עם כל אכילה, כל טעימה. וכבר אמרו בעלי המוסר על דברי הגמרא (יומא פו, ב): "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - נעשית לו כהיתר", כי זה בפעם השניה. בפעם השלישית זה כבר הופך למצוה... חלפה שנה וחצי של הנאה מופקרת, של התמכרות חסרת שליטה, ומצבת שיש צנועה סיפרה את סיפור חייו הקצר להחריד של אדם שלא עמד בפיתוי. אדם שנכנסה בו רוח שטות והוציאה אותו מן העולם.

דאגה אפפה את העיר סלונים, חרדה של ממש לגורלה הרוחני של העיר ולנשמותיהם המעודנות והמוזככות של יראי החטא שבה, בני ה ובנותיה המסולאים בפז.

הלא כך דרשו רבותינו ז"ל (יומא לט, א): "תנא דבי רבי ישמעאל, עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר (ויקרא יא, מג): 'ולא תטמאו בהם ונטמתם בם', אל תקרי 'ונטמתם' אלא ונטמתם". לא ייתכן אפוא להישאר שאננים לנוכח הפרצה החמורה בחומת הכשרות, כשהשוטח דמתא התברר כאדם קל דעת שקופה של שרצים תלויה לו על גבו ומקרקשת בקול רם כמכריזה ללא בוש: 'הנה אני'.

מתבקש היה כי יפנו אליו, יתרו בו לבל ימשיך בדרכו הרעה, שהרי נצטוונו (דברים א, יז): "לא תגורו מפני איש", אולם מאידך כבר אמרו חז"ל (חולין י, א): "חמירא סכנתא מאיסורא", ומה להם להתגרות באדם שכזה - אשר מלבד עזות פניו עוד היה מקורב לבעלי השררה והממון שבעיר, מה שהפך אותו ליגברא אלימא' על כל המשתמע מכך.

נותרה אפוא הדאגה לשלום העיר וטהרתה ביד המרא דאתרא, הלא הוא הגאון ר' אייזל חריף. הוא אשר לא חת מפני איש, וכך גם בהיותו חכם היהודים היו באמתחתו אי אלו פתרונות מקוריים למצבים מעין אלו.

זימן ר' אייזל את השוחט אליו, לשיחת שימוע שמטרתה ברורה.

'עליך לעזוב תיכף ומיד את משרתך' הודיע לו ללא משוא פנים ובנימה חריפה, 'ואם לא תעשה כן - אפרסם בכל העיר ואף אחד מיהודי העיר לא יהיו לאכול משחיטתך!'

הלה עטה ארשת תם, נשא מבט משתומם אל הרב ועשה עצמו כביכול אינו מבין במה דברים אמורים ועל מה יצא הקצף.

לר' אייזל לא היו משאבי כח וזמן מיותרים כדי להיכנס לוויכוח עקר אודות נכונות הצעד בו נקט, והוא גדע באבחה אחת כל ניסיון להיגדר לכך.

'ודאי ידוע לך מאמר חז"ל (סוטה ג, ב) כי אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות' הפנה אליו ר' אייזל מבט והלה הנהן לחיוב. 'נמצאנו למדים כי החוטא משול לבהמה אשר אין בה דעת'.

כאן שיפד אותו ר' אייזל במבט נוקב והמשיך: 'אם כן, בשעה שהנך שוחט בהמה - הרי אתה עובר על לאו דאורייתא (ויקרא יט, יז): 'לא תעמד על דם רע', ומה לך כי תלין על כך שאסרתי עליך לשחוט? ...'

בשרו של הלה נעשתה חידודין חידודין לנוכח תגובה חריפה זו, ובתוך רגעים ספורים הוא מצא את עצמו משתרך אל מחוץ לחדרו של ר' אייזל בבוש פנים, לאחר שהבין היטב את המסר.

אודות המרגלים מספרת התורה הקדושה (יג, כו): "וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֹהֲרֹן, וְהָאוֹר הַחַיִּים הַקְּדוֹשׁ עוֹמֵד עַל לִשׁוֹן הַכְּתוּב וְאֵלּוּ דְבָרָיו: 'כִּי אָדָם גָּדוֹל, כְּשִׂידָמָן לִפְנֵי עֲבָרָה וְיָגֵשׁ לַעֲשׂוֹת, פּוֹרְחַת מִמֶּנּוּ נִפְשׁוֹ הָרָמָה וְנִכְנָסַת בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתָהּ. וְלִצַּד שֶׁהַכְּתוּבִים מַעֲדִידִים שֶׁהָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה נִשְׁאִי יִשְׂרָאֵל וְגִדּוּלֵי הַנֶּפֶשׁ,

כָּל יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת אוֹ חֵלֶק אֶחָד מֵהֶם...

"וְרָגוּל שְׁנֵי הוּא רָגוּל כָּלְלִי, זֶה יוֹרֵה כִּי רוֹצִים לְרָאוֹת וּלְשַׁעַר אִם יֵשׁ כַּח בָּהֶם לִכְבֹּשׁ, וְהוּא הָרָגוּל שֶׁהִסְכִּימוּ יִשְׂרָאֵל לְשַׁלַּח לְרָגֵל הוּא לְכַלְלֹת אֶרֶץ כְּנָעַן כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בַּמַּעֲשֶׂה. וְזֶה יִגִּיד מַעוֹט הָאֱמוּנָה בָּהּ וּבִקְוֵי תוֹאֲנָה."

ריגול כשלעצמו אין בו כל חסרון. אדרבה, ראייה מפוכחת של המצב והיערכות נכונה לעתיד כוללת בהכרח גם אי אלו פעולות מקדימות המוכרחות כחובת השתדלות. יהושע בן נון בעצמו עשה כן, ולא מצאנו שיצא על כך קצף מאת ה'.

אכן, כל זה נכון כשמדובר בריגול ענייני אשר מטרתו לדעת כיצד לכבוש, מה ואיך לבצע ובאילו מישורים להיערך כדי להביא את המערכה והכיבוש להצלחה מלאה.

אולם כשמדובר בריגול המבקש לענות על השאלה הבסיסית ביותר: האם לכבוש בכלל, כאן כבר מורה הדבר על ספק בעצם האמונה ביעד, על התלבטות יסודית בנוגע למטרה.

בחיים כשלעצמם אין בכך כל פגם. מותר להתלבט, להסתפק ולדון בנוגע לכל מטרה שהיא, להכריע האם היא אכן נכונה ונדרשת ולהגיע להחלטה נבונה באשר לעצם החתירה להשיג אותה ולכבוש את היעד המדובר.

אך כשמדובר במטרה אלוהית, כשזה שסימן עבורנו את היעד הינו לא אחר מאשר אלקי השמים והארץ, הוא אשר הבטיח לנו ולאבותינו כי ייתן לנו את ארץ המובטחת, כאן כבר הופך הדיון הזה לכפירה בטובתו של מקום וערעור על יסודות אמונת ישראל.

עד שיעיד עליו יודע תעלומות

ידועים דברי הרמב"ם (הלכות תשובה ב, ב): "ומה היא התשובה? הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא ישנה עוד... ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

השי"ת יודע תעלומות וצפונות הלב, הוא אשר בראנו ורק הוא מבין ויודע כיצד פועל המנגנון האנושי המופלא הזה. הוא יתברך קבע כי אין דבר העומד בפני התשובה, ואף הדרך אותנו במפורש (קידושין ל, ב): "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה - אין אתם נמסרים בידו".

אם כן, פשוט וברור כי הדרך קיימת וסלולה. אין כלל ספק כי ביד האדם לגבור על יצרו ולהנחית עליו מכה ניצחת, להתעלות עד למדרגות רמות לאין קץ ולהעפיל לפסגת ההשגה הרוחנית.

מה שנותן זו רק החלטה ברורה, הכרעה נחרצת כי מכאן והלאה לא נשוב לכסלנו עוד.

בשלב זה אנו נדרשים אך ורק לאסטרטגיית לחימה, לטקטיקה מנצחת שתאפשר לנו לצעוד במסלול הנכון ולשוב לדרך הישר במהרה. לשם כך העניק לנו הבורא יתברך בטובו וחסדו עמנו את הכלים הטובים ביותר - עמל התורה, עבודת התפילה, דביקות בצדיקים ועוד.

אם נרגל את הארץ המובטחת, אם נבחן את האפשרויות העומדות לרשותנו, רבות הן כיד ה' הטובה. אולם כל זאת בתנאי שנעבור את המשוכה הראשונה, את שלב ההכרעה כי אכן אנו הולכים לכבוש, לנצח.

אך אוי ואבוי לנו אם ניתקע בשלב ראשוני זה, אם נדשדש בריגול, והתחבטות סביב עצם החזרה למוטב. אם לא נחליט כאן ועכשיו כי אנחנו חותרים לשם - וכי נגיע בעזרת ה'!

אם רק נחליט, כי אז: "עלה נעלה וירשנו אתה, כי יכול נוכל לה!"

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

"גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן" אמרו חז"ל (חולין ז, ב), ואף אצל רבנו ראוי להקדיש יריעה בפני עצמה להתבוננות בזמן בו נתייתם עם ישראל ונשבה ארון האלקים, כשנתבקש רבנו לישיבה של מעלה ופנה הודו, זיוו והדרו של העולם כולו.

כבר בתחילת שנת הסתלקותו, נכח תלמידו הגדול החיד"א לראות כי דבר מה אינו כשורה, ולבו ניבא לו שחורות. רבנו מצדו נעתר לחשוף בפני תלמידו הקרוב דברים מכבשונו של עולם, וכך היה מעשה.

היה זה בשנה האחרונה לחייו, בעוד רבנו עוסק בעבודת קדשו בליל הושענא רבה בסילודין, כל כולו מלהט כשלהבת יוקדת ומראהו כמלאך אלקים נורא.

והנה, בהגיע חצות פרש רבנו לחדרו, פשט את בגדיו הלבנים ולבש תחתיהם בגדים שחורים. הוא השתטח על הארץ בפישוט ידיים ורגליים וגעה בבכייה נוראה, וכך המשיך ומירר בבכי עד שהגיע זמן תפילת שחרית. מחזה נורא הוד זה המשיך אף לאחר התפילה, אז שב רבנו לחדרו והמשיך לשכב על הארץ תוך שהוא בוכה ומיילל בקול גדול, כך עד ערוב היום בכניסת יום טוב שמיני עצרת. בהגיע החג, לבש רבנו שוב את בגדיו הלבנים ויצא אל העם כמקדם.

כשפנה החיד"א לרבנו לאחר החג ותהה אודות כך, השיב לו רבנו דברים מבהילים.

באותה שנה - כך שיתף רבנו, העתיר בתחנונים מרובים לפני הקב"ה שיגאל את ישראל מצרותיו ויביא את משיח צדקנו, ואכן נענתה תפילתו ונפלה ההחלטה במרום כי בשנה זו יבוא משיח.

דא עקא, בראות הס"מ כי כן צר לו מאד, ועשה כל שביכולתו כדי למנוע זאת. לשם כך פעל נמרצות להסית ולהדיח את לבבות בני ישראל, והצליח רח"ל במלאכתו עד כדי כך שלא די שנדחתה ביאת משיח צדקנו, אלא שנגזרה ח"ו כליה על עם ישראל.

'כשראיתי כך' המשיך רבנו וגילה, 'התחננתי ללא הפוגה והרבייתי בתפילה, עד שהסכימו משמים כי אקח על עצמי את הגזירה ובכך אציל את עם ישראל מכליה'.

ואכן, כך אירע. באותה שנה ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלקים.

לימים סיפר זאת החיד"א, בהוסיפו כי הבין מתוך דברי רבנו שהוא עצמו היה המשיח, וכי הוא כבר היה מוכן להתגלות ולגאול את ישראל, אלא שבעוונותינו הרבים לא הסתייע הדבר ונדחתה שעת הקץ.

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

לאחר חטא המרגלים נאמר למשה מפי הקב"ה (יד, יא): "עַד אָנָּה יִנָּאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד אָנָּה לֹא יֵאֱמִינוּ בִּי בְּכָל הָאֲתֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ.".

על כך כותב רבנו האור החיים: "הַמֵּאֲמָר כָּאן בָּא לְמַנֵּעַ מִשֶּׁה מְלֶאכֶלֶת עַל יִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ שְׂאֵמֵר לוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל (שמות לב, י): 'הִנֵּיחָה לִּי, כְּמוֹ כֵּן בְּמַעֲשֵׂה זֶה הַקָּדִים לֹמֵר אֵלָיו עֲנִין הָאֲמֹר בְּסִמּוֹךְ כְּדִי שְׂיִמְנַע מְלֶאכֶלֶת עֲלֵיהֶם'."

נשווה בנפשנו.

חטא המרגלים פגם באופן נורא בכל העולמות. היה זה עוון אשר בגינו נקבעה בכיה לדורות ונכחד דור דעה במדבר, אך למרות הכל - אם רק היה משה רבנו מתפלל, היה הדבר מועיל! שאם לא כן, לא היתה כל סיבה להניע אותו מכך.

הרי לנו עד כמה גדול כוחה של תפילה, ומי ייתן וניקח מוסר לעצמנו.

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

אין כמעט נושא רוחני, הלכתי, תורני והשקפתי בו אין מחלוקת, ואם כי קבעו חז"ל (עירובין יג, ב) כי 'אלו ואלו דברי אלקים חיים', אולם לכל אחד - רבו ומנהגיו, מסורתו הנהוגה מדורות ועדתו בצילה הוא מסתופף.

יש שיתרחקו עד הקצה מאכילת מצות מכונה, ואחרים לעומתם אדרבה יראו בכך הידור; ישנם ארבעה שיטות בסדר פרשיות התפילין וכך גם שיטות שונות בנוגע לזמן קריאת שמע ותפילה; זמן הגאונים לעומת שיטת רבנו תם; ועוד היד נטויה.

אולם מה אם נדע על פרט אחד בו אין כלל מחלוקת, ויתירה מכך - הוא נאמר על ידי הגורם היחיד המקובל על כל העדות והחוגים, הקהילות והתפוצות?

התורה הקדושה מלאה כללים, הוראות והנחיות, אשר כולם ללא יוצא מן הכלל נאמרו מפי הגבורה ומתייחסים לכל יהודי באשר הוא, תהיה עדתו אשר תהיה ויהיו מנהגיו ומסורתו אשר יהיו.

עד כמה עלינו לייחס משקל יתר לכך, ניתן ללמוד מתוך דברי האור החיים הקדוש על הפסוק הפותח את פרשת השבוע (ג, א): "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, וְזוֹ לִשׁוֹן קְדֹשׁ: "כְּדִי שְׂיִשְׁמְעוּ לוֹ לְשַׁלַּח פְּסָדֵר הַנִּדְבָר אֵלָיו מֵה, וְלֹא יַעֲכְבוּ עַל יְדוֹ כְּשִׁינְעוּ כִּי דָבָר מֶלֶךְ הוּא."

מעתה, כשנבוא להתבונן במצוות התורה הקדושה ונבין כי כולם נאמרו מפי הקב"ה, הלא נשמע ולא ניחרד? הלא דבר מלך הוא!

אור הישועות מכתבי הלומדים

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

כוחו של אור החיים - שידוך בזכות לימוד התורה

ברוך ה', זכיתי לבנים ובנות שיחיו. אחד מבני הגיע לגיל 27 והתקשה למצוא את זיווגו, למרות שבמגזר שלנו נהוג להתארס בגיל 18-20. הצעות רבות הגיעו, אך אף אחת מהן לא התאימה לו, שכן היה נדרש לוותר על דברים שהיו עבורו מהותיים.

והנה, בסיעתא דשמיא, בפרשת כי תצא תשע"ח, קיבלתי על עצמי לימוד מתמשך: לסיים במשך שנה שלמה את ספר אור החיים הקדוש על כל פרשת השבוע. האתגר לא היה קל עבורי, שכן לא הייתי רגיל ללמוד בספר זה, אך בכל זאת התמדתי שבוע אחר שבוע.

למרבה הפלא, בדיוק שנה לאחר מכן - בפרשת כי תצא תשע"ט - בני התארס בשעה טובה ומוצלחת, עם שידוך מושלם, ללא כל ויתור או חסר. ואף יותר מכך - הוא זכה לכל המעלות הטובות שלא שיערתי כלל שיוכל לקבל בגיל 20!

אין לי ספק כי זכותו הגדולה של רבינו, בעל האור החיים הקדוש, היא שפעלה את הישועה. הרי ידוע כי לימוד ספרו הוא סגולה להולדת בנים, וכל שכן למציאת זיווגים!

(מתוך מקבץ ניסים)

מתיבתא אור החיים

(שם), כי אין לו שום זכות ליאמר עליו 'צדיק ממנו', כי משמעות 'צדיק ממנו' יורה שיש לו קצת זכות שיוצק ליאמר 'צדיק ממנו', אבל מוחלט ברשע אין לו חלק הצדקות ליאמר 'צדיק ממנו', והבן, ומעתה יתפרשו דברי ה' על נכון, 'ודור רביעי' וגו', פירוש, מבטיחו הבטחה שאין לה ביטול בשום אופן בעולם, ונתן טעם לדבר יתברך שמו, ובנתינת הטעם כי לא שלם' וגו', ואתה תשכיל לדעת כי לא יספיק טעם זה אלא לזמן שיהיו ישראל בהעדר שם צדיק גמור, ואז לצד שעדיין לא שלם עונו של אמורי לא יוכלו בא לארצו, אבל אם יהיו ישראל במדרגת צדיק גמור, אין מניעות שלימות העון תמנעם מבוא לרשת ארצו. ולזה כשיצאו ממצרים וקבלו התורה נתרצה האל שיכנסו לארץ תיכף ומיד, ויקחו את ארצו, כי יתגור בהם ויתקנאו בעושי רשעה. מה שאין כן אחר עון מרגלים נכנסו בגדר 'צדיק ממנו', לזה אחר ה' עד תום כל הדור, ובני בני ישרים עון האמורי. ואם לא היה טעם שלימות עון האמורי, היו בניו נכנסים תיכף ומיד, ועונם יפרעו בעונשים אחרים כאשר ישפוט השופט בצדק. עכ"ל.

ומדברי רבינו שם עולה כי המרגלים וכל אנשי דור המדבר שהיו דור שלישי לא היו יכולים להכנס לארץ כי אם בבחינת צדיקים גמורים, מאחר שעדיין לא שלם עון האמורי ולא הוגדשה סאתם, ואילו כאן מפרש רבינו כי גם עתה למרגלים שהיו דור שלישי במאמר ה' שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל, נתכוון לומר שלא זכו אלא לצד שהיא ארץ כנען אשר נתמלא סאתו.

וצריך לומר כי גם בזה כוונת רבינו לפרש מאמר ה' 'את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל', דהיינו אף לבסוף כאשר אתן את הארץ לבניהם, לא יהיה זה אלא לצד רשעות כנען, ובהו באו דברי רבינו בדקדוק גדול, הנהגה לדעת רבינו הלא כעת עדיין היו המרגלים צדיקים גמורים והיו יכולים להכנס לארץ אף בלא רשעת הגוים כמו שכתב בפרשת לך לך, לכן דקדק הכתוב לומר 'ארץ כנען אשר אני נותן', כלומר, גם לבסוף כאשר אתן את הארץ לא יהיה זה אלא לצד ארץ כנען, דהיינו מחמת רשעת הגוים ולא לצד צדקות ישראל, ואמנם לולא חטא המרגלים היו בני ישראל יכולים לזכות בארץ לצד צדקותם.

וגו' כי ברשעת הגוים האלה, אמר הקדוש ברוך הוא 'עונותיו ילכדנו את הרשע' (משלי ה כב), ואין רשע אלא שבעה עממים, שנאמר 'כי ברשעת הגוים האלה', ראה הקדוש ברוך הוא שאין לישראל זכות שיכנסו לארץ, נזכר ליצחק שנולד לאברהם בן מאה שנה ושרה בת תשעים שנה, וכנען כ' עשרים נ' חמשים ע' שבעים נ' חמשים, הרי מאה ותשעים שנה.

ומה שכתב רבינו לצד שהיא ארץ כנען אשר נתמלא סאתו. לכאורה צ"ע ממה שכתב רבינו בפרשת לך לך (בראשית טו טז) על הפסוק 'ודור רביעי ישובו הנה', שם ביאר וז"ל: והנה בצאת ישראל ממצרים, וכששלחו המרגלים, היו במדרגת צדיקים גמורים, והגם שעשו העגל, כבר נענשו עליו, וְהַשְׁמָצָה (שמות לב כה), אין בו שיעור שימנע מהם שם צדיק גמור לענין זה שלא יקראו צדיקים גמורים בערך האמורי, והן הנה דור חסיד (סנהדרין קי), דכתיב (תהלים נ ה) 'אספו לי חסידים כורתים וגו', אשר לא כן היו אחר שליחות המרגלים שהקניטו את ה' והמרו וכו', ואז נכנסו בגדר 'צדיק ממנו' בערך האמורי. ולכן כשהיו צדיקים גמורים קודם המרגלים היה בהם כח לדחות האמורי, כי יאמרו אליו פֶּהּ מקום מארצנו אשר נתן לנו ה', וכשלא ירצה, הרי זה מורד ובן מות הוא. מה שאין כן אחר שחטאו וְהָמְרוּ אֶמְרֵי אֱל (תהלים קז יא), לא נשאר בחזקת צדיק גמור, ולהיות שעדיין 'לא שלם עון האמורי', אין בידם להשמידו. ולזה תמצא כשהפעילו לעלות ההרה (להלן יד מד), יצא האמורי ורדפום ויכום כאשר תעשינה הדבורים (דברים א מד), וזה יגיד 'בלע רשע צדיק ממנו' (חבקוק א ג), ותמצא עוד שבכניסתם אמר משה (דברים ט ה) 'לא בצדקתך וגו' כי ברשעת הגוים האלה', כי נשלם עונם, וכפי זה הגם שאינכם צדיקים גמורים, 'אתה בא לרשת' וגו'.

כתב רבינו (במדבר יג ב) ויתורו את וגו'. קשה אומרו ויתורו שהיה לו לומר לתור וגו', עוד קשה אומרו אשר אני נותן וגו' אחר אשר הזכיר שם המקום לא היה צריך לומר אשר אני וגו' כי מי לא ידע שהוא נותנה להם. אכן לפי מה שפירשנו שהתנה בשליחות תנאי הראשון לך פירוש למה שהוא חושב שיהיו שלוחי משה ושאר הפירושים שפירשנו בה, והוסיף עוד תנאי אחר אנשים שצריך שיהיו צדיקים, עוד בא והוסיף תנאי אחר בדבר שהריגול הוא אשר אני נותן לבני ישראל פירוש לא לשער אם הארץ ההיא יש כח בהם ללוכדה ולרשת אנשים כי זה ודאי כי אין יכולת בהם לעמוד אפילו כנגד עיר קטנה שבהם, אלא אשר אני נותן, וכיון שהדבר ההוא בא להם במתנה על הנותן להוציא עושקיה כדין הנותן מתנה, והוא ילחם להם ויעמידנה בידם באין שטן ואין פגע רע, גם ישכילו בריגולם אשר יפליא ה' להשפיל רמים עם גדול ורם רבים ועצומים כדי שבעל הנס יכיר בניסו, ובהו נתחכם ה' בחסדו והרים מלפניהם מכשול כשיראו עמלק וגו' וילידי ענק וגו' ועוצם חזק הערים הבצורות לכל יפחדו ויראו כי אין ירושתם בכח ישראל אלא בכח הבורא אשר הכל יוכל כי הוא הנותן:

וזה הוא מאמר אשר אני נותן, ובמתק לשונו גילה כי כפי הטבע אינם יכולין להם כמו שאמרו המרגלים אחר כך, ובהו נתישבו הדקדוקים. אלא שנשאר לחקור זאת למה לא הספיק לומר ויתורו את הארץ אשר אני נותן ולא היה צריך להזכיר ארץ כנען, וראיתי לרז"ל (ילקוט רמז תשמב) שהרגישו בהערה זו ואמרו שבא לרמוז אל זכות הגורם המתנה והוא זכות יצחק שנולד לאברהם ושרה אברהם בן מאה שנה ושרה בת צ' שנה שהוא במספר השנים של שניהם

ק"צ, וזה דרך דרש, ונראה לומר כי נתכוון לומר המאמר עצמו שאמר משה לישראל במשנת תורה (דברים ט) לא בצדקתך וגו', כי ברשעת הגוים וגו', והוא מה שהזכיר כאן כשאמר אני נותן ארץ כנען לומר לצד שהיא ארץ כנען אשר נתמלא סאתו לזה אני נותן.

וזה לשונם בילקוט: 'ויתורו את ארץ כנען', אמר רבי ברכיה בשם רבי סימאי מה ראה כנען להזכיר כאן, אלא אמר לישראל (דברים ט ה) 'לא בצדקתך וביישר לבבך

נאמר בפרשה (יג, כד): "למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר פרתו משם בני ישראל". על פי תורת רבנו, במה נתייחד אשכול זה?

- התייחד לרעה, בכך שלקחו חלק בנטילתו שמונה מרגלים, בשונה מפירות אחרים.
 - האשכול מורה יותר מכל על טוב הארץ, משום שנקבע ליינו ברכה לעצמו.
 - האשכול מופלא בחשיבותו, שהרי כל בני ישראל הו שותפים לכרייתו.
- תשובה מגיליון קודם: תשובה ג' שאף שהוא כאביהם, לא היה זה בדרך לידה כטבע העולם.

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או 'גדרים פלוס' - באר ישראל

- על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים' ושם הפרשה.
- בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.
- בין שלוחי התשובות תערוך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה
בגיליון פר' צו:
ה' נחמן דוד
אליאס, חיפה

מצא חיים
חידה שבועית בעיון
דברי האור החיים

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה
באור החיים המבואר ובמדויקו מבית מתיבתא

מחוברים להיום
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחל

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מדוני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

משחקי הרכבה - לגו וקליקס בשבת

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

פרקים (ביצה כב.) נאמר שאין בניין בכלים, אבל בניין גמור של כלי חייב חטאת. וכתבו 'שאר' חילוק בין כלים לקרקע, אלא במקום שאין חיזוק ואומנות, דבכלי לא חשיב בנין ובקרקע חשיב בנין, וכן כתבו בסמ"ג (לאוין סה) בארחות חיים (שבת סימן קכא) ובכלי בו (סימן לא).

גם שאר הראשונים (רמב"ם, רשב"א, ריטב"א, ר"ן, שם) כתבו שאין בניה בכלים אבל עשיית הכלי מתחילה בכלל מלאכת בונה, וכתבו שגם אם הכלי נשבר באופן שצריכים קצת אומן לתקנו, הבניה חשובה כבניה מתחילה וחייב. ובאחרונים כתבו שדברי הראשונים כולם עולים למקום אחד, שבניה חוזרת חייבים עליה רק כאשר היא נעשית באופן חשוב של 'גבורה אומנות', ואין כאן מחלוקת כלל.

עוד מצאנו איסור בונה בכלים, כאשר הבניה נעשית בדרך של תקיעה חזקה שאינה קלה לפירוק, וכמבואר בגמרא (שבת מז.) לגבי מיטה של טרסיים שאם בונה בדרך של תקיעה חייב חטאת, ובגמרא (שבת ככב.) לגבי דלת של שידה תיבה ומגדל שאסור להחזירה ברפוי שמא יתקע. עיקר החשיבות של בניה בדרך של תקיעה, הוא מצד שזו בניה קבועה שיש לה קיום ויש קושי לפרקה, ולא מצד שצריכים כוח וגבורה לצורך מעשה הבניה, אבל בדברי הראשונים שכתבו שיש בהרכבה חזרת של הכלים המתפרקים בגבורה ואומנות איסור בונה, עיקר החשיבות משום שלצורך הבניה צריכים כוח וחכמה, ולא מצד שצריכים הפעלה של כוח וגבורה לצורך מעשה הבניה.

שלוש דרגות חזק בניה בכלים

בגמרא שבת (מז.) דנו האם מותר להרכיב מיטה של 'טרסיים' בשבת, והם בעלי מלאכה העושים את דרכם מעיר לעיר, ולוקחים איתם מיטה מתפרקת, וכאשר הם מבקשים לישון הם מרכיבים את המיטה, וכאשר הם מבקשים ללכת לדרכם הם מפרקים את המיטה, והגמרא מביאה כי רב הונא התיר להרכיב מיטה טרסיים

המשך בעמ' ג'

האם מותר לתת לילדנו לשחק בשבת במשחקי הרכבה כמו לגו (Lego) או קליקס (Clics), והאם יש הבדל בין להציע לילד את המשחק לבין מצב בו הילד בחר לעצמו את המשחק מבין המשחקים שבארון הצעצועים, או שאף צריך למנוע אותו בכל מצב מלשחק במשחקים אלו?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

עיקר מלאכת בונה וסותר בשבת נאמרה במחובר לקרקע, ואולם בראשונים מבואר שיש אופנים בהם גם בכלים יש מלאכת בונה וסותר, ומשכך דנו פוסקי הדור הקודם בשאלת ההיתר לשחק במשחקי לגו (Lego) וקליקס (Clics) בשבת, שאלו עומדים למשחק גם בחיבור חזק בתקיעת החלקים זה לזה, ומאחר ויש בהם אפשרות של בניה חשובה בדרגה של 'קיעה', יתכן שאסור לשחק בהם גם בצורה רפואה, שגזרו חז"ל בכלים שיש בהם בנייה ב'תקיעה' שלא לבנות בהם גם בדרך 'רפואה'. אמנם לאידך גיסא, בדרך כלל לא נהוג להשאיר את החלקים מחוברים בצורתם אלא או סותרים את הצורה הקיימת ובונים צורה אחרת, או מיד בתום המשחק מפרקים את החלקים זה מזה ומאחסנים אותם במקומם. ובעניין זה נחלקו בעניין פוסקי הדור הקודם להתיר ולאסור, ולהלן יתבאר טעמיהם ונימוקיהם.

בונה בכלים מן התורה

עיקר מלאכת בונה וסותר נאמרה במחובר לקרקע, אבל על הכלים נאמר בגמרא שאין בהם מלאכת בונה וסותר (שבת קכב: עירובין לה. ביצה יא: כב.), אמנם בראשונים הוכיחו שיש אופנים בהם יש גם בכלים מלאכת בונה וסותר.

בראשונים (שבת קב:) הקשו ממה שנפסק בגמרא (שם) כי המכניס את ידיה העץ לחור הפטיש חייב משום בונה, ויישבו (תוס', תוס' הרא"ש, נמוק"י, שם) שדווקא בכלי המתפרק ומתחבר חזרה בכל פעם, וכמו תריסי החנויות (ביצה יא:) או מנורה של

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

קשירת נעל שמאל לפני נעל ימין בנשים

האם נשים גם צריכות לקשור נעל ימין קודם, הרי אין אצלן את הטעם ששמאל קודמת מפני שקושר תפילין בשמאל? תשובת מורינו הרב שליט"א:

יש אומרים שאין לחלל בין איש לאשה וגם

נשים יקשרו נעל של שמאל תחילה¹, אך להלכה נראה שאשה תקדים לקשור תחילה נעל ימין².

ברכת שהחיינו על משקפיים

אחרי המתנה ארוכה למשקפיים חדשים, ולאחר שעברתי בדיקה מקיפה אצל מומחי עיניים רכשתי משקפיים, האם נכון לברך ברכת שהחיינו על משקפיים חדשים? תשובת מורינו הרב שליט"א: אין מברכים שהחיינו על משקפיים, מאחר שהם נחשבים לכלי רפואי המיועד לטיפול מים⁵.

על כלים חדשים], עוד הוסיף שמשקפיים הוא מיד דפורענות שראייתו לקויה שכלי זה לא היה לובש משקפיים, ואפילו קונה אותם לשם תכשיט אין נוהגים לברך על תכשיט, כל שכן שזה משמש בעיקר ככלי לראות, וכבר כתב הרמ"א (סי' רכה ס"א) שברכת שהחיינו רשות, וא"כ היכא שיש ספק אין לברך עכ"ל. ובספר אשרי האיש (אורח חיים פליט אות כג) הביא בשם הגר"ש שאם נהנה יברך דהוי כתכשיט, וכ"פ הגר"ן קרליץ שהנהנה יברך (חוט שני ברכת ההוראה עמ' קפ אות ו).

4 ש"ע (אורח חיים שכר סעיף יא) אין נותנים מים ולא מזונות לפני דבורים ולא לפני יוני שובך ויוני עליה ולא לפני חזיר אבל נותנים לפני אווזין ותרנגולים ויוני ביותות וכן לפני כלב שמזונותיו עליך, ואיסור האכלתם כתבו הפוסקים משום טרחה יתירה בשבת. וכן מותר להאכילם כשהם בתוך הכלוב ובתנאי שאינו פותח את הכלוב, ואם פתח את הכלוב אסור לסגור, כיון שאם יפתח את הכלוב הרי הם יכולים לצאת וכשסוגר הרי שוב צד אותם

והיחוד. וכתב בשו"ת דברי יחושע (ח"ב סימן קיא וסימן ק), שאף אשה תקשור של שמאל תחילה, משום שאין הטעם משום שאותו אדם קושר התפילין בידו השמאלית, אלא משום שמצינו שהתורה החשיבה יותר את השמאל לענין קשירה, ולכן אין חילוק בין איש לאשה.

2 כן דעת הגר"ש אויערבאך (הליכות שלמה, תפילה פ"ב סי'), שכיון שאשה אינה מחויבת להניח תפילין ואף מוחים בידה שלא תניח, תנעל ותקשור של ימין תחילה, וכן דעת הגר"ש אלישיב (אבני ישיבה ח"א סימן א).

3 כן הורו הגר"ש אויערבאך (הליכות שלמה, תפילה עמ' רפג) והגר"פ שיינברג שזהו דבר של רפואה (ואת הברכה פ"ח הערה 8), וכן העלה גם בספר משנת יוסף (ח"ד סי' קמג), והוסיף על פי דברי שו"ע הרב (ח"א סדר ברכת הנהנין פ"ב סי') שאין נוהגים לברך על שאר כלי תשמישי אדם אפילו כלי כסף וזהב, אם כן משקפיים אינם מלבוש אלא כשאר כלי תשמישי אדם ואפילו היו של זהב אין לברך, [אמנם זה אינו לנוהגים כמשנ"ב (ר"י רס סק"ג) שכתב לברך גם

בליקוי ראייה ולא לפריט של הנאה או חידוש המחייב ברכה זו³.

נתינת מים לתוכים בשבת

במהלך השבת הבחנתי שנגמרו המים בכלי המותקן בכלוב התוכים, האם מותר להוסיף להם מים בשבת? תשובת מורינו הרב שליט"א: מותר להאכיל ולהשקות בשבת בעלי חיים השייכים לו ותלויים בו⁴, ומצוה להוסיף להם

המשך בעמ' ב'

ועובר על צידה לכן ישאיר את הכלוב סגור. 5 משום צער בעלי חיים. וראה בשו"ת כתב סופר (חא"מ סי' לב) שמסתפק בהלכה שאמרו (ברכות מ.) שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר (עקב יא טו) 'ונתתי עשב בשדה לבהמתך והדר ואכלת ושבעת', אם בשבת גם כן נוהג ענין זה משום שבשבת מצוה לאכול, ואולי דין זה שהבהמה קודמת נאמר רק בסעודת הרשות, אמנם בשבת דהוי סעודת מצוה אולי אדם קודם, וספק זה נוגע גם למה שאמרו בגמרא (שם) ונפסק להלכה בשו"ע (אורח חיים קסו סי') דמותר להפסיק בין נטילה לבציעה לומר ליתן מאכל לבהמה משום דאסור לו לאכול קודם שיתן לבהמתו עיי"ש, וגם בזה יש להסתפק אם בשבת כשיאמר 'גביל לתור' בין נטילה לבציעה אם הוי הפסק דאי נימא דבהמה קודמת גם בסעודת מצוה, א"כ לא הוי הפסק, אמנם אי נימא דבסעודת מצוה אדם קודם א"כ הוי הפסק וצריך לחזור ולברך עכ"ל. [וע"ע באו"ח הק' בפרשת חיי שרה (בראשית כד יט) שהחזיר דוקא כשאין על צער].

קדושת ספרים ומכירתן

משה התבשר שבהגלה שנערכה בכלל בו לומד זכה בסט שולחן ערוך חדש ומפואר, והחל מוגיע את מוחו מה יעשה בסט הקודם שנקנה אך לפני שלוש שנים בדמים מרובים לאחר חסכון ארוך, ממחשבה למעשה תלה מודעה בלוח הכולל 'למכירה שולחן ערוך במצב מצוין בחצי מחיר', כמה דקות לאחר תליית המודעה ניגש אליו משולם ידידו ואמר לו 'בשמחה רבה הייתי קונה ממך, אך זאת אני מציע לך, לברר האם אכן מותר לך למכור את הסט הישן ולהשתמש בכסף לצורכי חול, או שמא יש בכך חשש הלכתי:

תשובה: בגמרא מגילה (כז.) אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה. לגבי ספר תורה של יחיד נחלקו הראשונים, יש מי שאומר שהאיסור הוא רק בספר תורה של צבור אבל ביחיד יכול לעשות מה שרוצה ויש מי שאוסר גם בספר תורה של יחיד למכור אלא אם כן ללמוד תורה ולישא אשה, והובאו שתי הדעות בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קנ"ג סעיף ו'), וכתב בשולחן ערוך בשם הרא"ש שבזמן הזה מצוה על כל אחד לכתוב חומשי תורה משנה וגמרא ופרושיהם ומקיים בזה מצות כתיבת ספר תורה, ולכן אסור למכור רק ללמוד תורה ולישא אשה, וכתב המשנה ברורה שדין ספרים תלוי בתני הדעות לגבי ספר תורה, ולפי האוסרים אסור למכור ספרים סתם [וכמובן שאין מדובר על מי שמדפיס ספרים כדי למכור או קונה כדי למכורן שאף בספר תורה עצמו שרי כמו שכתב במשנה ברורה בס"ק ס"ב].

אמנם בטור (חושן משפט סימן רמח סעיף יא) כתב לגבי מי שאומר נכסי לפלוני שקנה כל הנכסים ואף שמסתפק לגבי ספר תורה, שאר ספרים ודאי בכלל מטלטלין הם, וביאר הבית יוסף דמה שאמרו שאין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה זה לא בשאר ספרים, ואפילו למה שכתב הרא"ש דהאידינא ספרי מקרא משנה וגמרא אין למכרם, מכל מקום לא חייבי כספר תורה, ומעשים שבכל יום שאדם מוכר ספרים. ולפי זה כתב המגן אברהם וכן במשנה ברורה שצריך לומר שמה שכתוב בירור דעה שאסור מדובר כשהקדישין לרבים.

ובערוך השולחן (סעיף כ"ח) כתב לגבי ספר תורה שיש לחלק האם יש לו עוד ספר תורה או לא, ומוכיח זאת מזה ששיטת המתירים למכור ס"ת של יחיד הוא לא הרא"ש וברא"ש עצמו הרי בירור דעה כותב שאסור למכור ספר תורה ולא חילק שם בין יחיד לרבים, לכן כותב שנראה לומר שביורה דעה שם מדובר על ספר תורה שיש חיוב על כל אחד לכתוב וזה אסור למכור, אבל באורח חיים מדובר על ספר תורה נוסף שיש לו וזה אסור רק מטעם קדושתה, ובוזה יש לחלק בין יחיד לציבור ולפי זה כתבו האחרונים שמי שיש לו ספרים כפולים יכול למכור את הכפול, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' קס"א) שמה שכתב הרא"ש אף ספרים לא ימכרם, זה דוקא שמקיים בהם את המצוה אבל כשיש לו הרבה רשאי למכור.

אמנם בספר פלא יועץ (ערך ספר) כתב אמת קנה ואל תמכור, ואפילו אם יש לו ספרים שאינו יודע לקרות בהם או שיש לו כפולים לא ימכור אם לא על מנת לקנות אחרים תחתיהם שהרי כתוב בספר חסידים מעשה באחד שהיה לו ספר הווה יתר ומכרו וקראוהו בחלומו בהמה ואמרו לו שראשי תיבות בהמה זה בערת הקודש מן הבית.

העולה לדינא:

לכתחילה לא ימכור אפילו יש לו כפולים וכדברי הפלא יועץ, אבל על פי הלכה יש היתר אם יש לו ספרים כפולים למכור ולהשתמש בדמיהן וכן אם משתמש בדמיהן לקנות ספרים אחרים הנצרכים לו בלימודו שזה בכלל ללמוד תורה שמותר.

רשם שיק לצדקה ולא הופקד

התבקשתי לתרום לעמותת צדקה, ורשמתי עבורם שיק לתרומה ומסרתיו לעמותה, אבל כבר עבר יותר מחצי שנה והשיק לא הופקד עד היום, האם צריך לתרום להם שוב מדין נדר?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

עליו לשלם את התרומה משום נדר צדקה⁶, ואם יש צורך יעדין את העמותה ואת תאריך השיק.

רוצה לחזור מההסכם למכור דירה

אדם העמיד דירה למכירה ודרש עליה סכום של 2 מיליון שקל. לאחר תקופה שלא הצליח למצוא קונה שכנעו המתווך לרדת מהסכום ומצא עבורו קונה רק במיליון 920 אלף שקל, לאחר שהתקדם עם הקונה ואף כבר כמעט סיימו לערוך חוזה מפורט ביניהם, פנה אליו מתווך אחר שמצא קונה בסכום שרצה בהתחלה - 2 מיליון שקל. האם מותר לחזור מהקונה הראשון?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

כל שלא נעשה קנין, יכול לחזור

מהסיכום לקנין, אלא שהחזר בו הרי הוא 'מחוסר אמנה' ואין רוח חכמים נוחה הימנו⁷, ונחלקו הראשונים אם הוא 'מחוסר אמנה' גם כאשר סיבת החזרה היא בגלל שינוי השער - 'תרי תרעי', שהקונה רוצה לחזור כשהדבר הוזל או המוכר רוצה לחזור כשבדבר התייקר, ולכן להלכה אפשר לחזור⁸, ובנידון זה יכול המוכר לחזור בו כיון שמצא קונה במחיר טוב יותר עבורו⁹.

השבת אבידה בדרייבר

נהג דרייבר שנשכח ברכבו מכשיר פלאפון, האם יכול לבקש תשלום עבור הנסיעה אל הנוסע שאיבד אצלו את הפלאפון, או שכיון שיש בזה מצוות השבת אבידה עליו להשיב בחינם?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

כאשר אין למשיב אבידה הפסד ממון אסור לדרוש שכר על ההשבה, אבל כאשר יש לו הפסד ממון יכול לדרוש תשלום על הפסדו¹⁰, בנהג שמקבל שכר על הנסיעות, אם הוא נוסע אליו במיוחד במקום לעשות נסיעה אחרת, הוא יכול לדרוש מחיר נסיעה¹¹.

ומותר לחזור בו, וביאר החתם סופר (שו"ת יד ידו) שטעמו משום שזהו מחוסר אמנה בתרי תרעי. ומבואר שבתר המקילים בתרי תרעי משום 'אנן סהדי' שלא היה מבטיח אילו היה יודע מהשינוי, אם כן כאן שהצחיר על כך בוודאי שיש כאן אומדנא דמוכח שלא היה מתרצה להסכים למכור במחיר הוזל וכמבואר בשו"ע (סי' ר"ט ס"ד) לענין גילוי דעת במכירה, וראה פת"ש (שם ס"ק ט) מתשובת חות יאיר (סי' ס"ט) שדן אם יכול לחזור לאחר קנין מה שהעלה מחיר, ועכ"פ כאן שהנידון לענין מחוסר אמנה וודאי שישבש לתרי תרעי ואנן סהדי שלא היה מתרצה לרדת ואינו מחוסר אמנה.

10 שו"ע (ח"מ סי' רס"א): הוראה אבדה חייב להחזיר בתנאי אם הוא בטל. אבל אם היה עוסק במלאכה ובטל ממלאכתו ששורה דיר והחזיר אבדה ששורה מאה דיר - לא יאמר לו תן לי דירי שהפסדתי, אלא נותן לו שכר כפועל בטל שביטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה.

11 כאן הרי נסיעה זו עצמה היא המלאכה שלו, ובפועל בעצם עשה את המלאכה כפי שהיא שווה לו ולא היה בטל ממלאכתו, לכן נראה שיכול לדרוש את שכר הנסיעה. ונראה שעליו לומר לכתחילה לבעל האבדה שיכול לבוא אליו לקחת את הפלאפון, או לחילופין יתן עד תשלומן לו נסיעה לעיר, ואם המאבד מבקש שיביאו אליו מיד, ממילא צריך לשלם את מחיר הנסיעה כשוויה. בענין זה יש להבהיר: מצוות התורה מחייבת את האדם להשיקע מוגופ, דממנו ומכספו - למען קיומן כמאמר חיים סימן תרנ"ו ס"א). אמנם, במצוות הנוגעות לשמירת רכוש הוזלה, כמו השבת אבידה או סיוע בפריקה וטענתו דרשו ח"ל מהכתוב (דברים ט"ו) 'אפס כי לא יהיה בך אביון', שאין לחייב אדם להפסיד מכספו למען שמירת רכוש הולת, לפיכך, כאשר קיום המצווה כרוך בהפסד כספי או בויתור על רווח צפוי, אינו צריך לעשות זאת בחינם.

6 בתשובה הארכנו (מכתלי בית ההוראה גיליון נ"ז) בדן אם כתיבה כדיבור לעניין צדקה, והעלנו כי התחלת הוראת קבע לצדקה ומבקש לחזור בו, לא מבעי לשיטות שכתבה כדיבור הרי שנעשה נדר מין המתחייב צדקה בפיו, אלא גם לשיטות שכתבה לאו כדיבור, מאחר שגמר בדעתו לתרום לצדקה חייב כבנדר, ולכן אם מבקש לחזור בו צריך התרה אצל חכם. ואם כבר נמסר השיק יש לחוש עוד יותר שכבר נקנה להם ואינו יכול לחזור אפילו ע"י שאלה, כי כפי בספר צדקה ומשפט (להגרי' בלויא פ"ד הערה מ"ה), ובשערי צדק (פ"ב סי' ע"ב) שמאחר ולפי מנהג הדינים נחשב קנין שוב אינו יכול לחזור בו אפילו ע"י שאלה כיון שנתחייב מדין ממונות ולא רק משום נדר, וע"ש דלפ"ז אם נאבד או נתקלקל השיק חייב ליתן שבך אחר תמורתו וכמנהג המדינה. וכעין זה כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' רע"ו) לענין חיוב היושבים בנדר אביהם שאם נתן מספר שיקים לצדקה ומת, אם כבר היו השיקים בתוקף לפירעון בחיי האב דינם כשאר חוב המוטל על נכסיו שחייבים היושבים לפירעו, אבל אם חלו התאריכים רק אחרי מותו, כיון שבחייו אין לו שעבוד הגוף או שעבוד נכסיהם לשלם קנין קבלת נדר לשלם בזמן שיגיע, אין חיוב על היושבים כמבואר ברמ"א (ח"מ סי' רנ"ב סי' ט"ז), ומ"מ י"ל דיש בזה מדת חסידות להועיל לנשמת האב עכ"ל.

7 שו"ע (ח"מ סימן ר"ט ס"ז): הנושא ונותן בדברים בלבד, הרי זה ראוי לו לעמוד בדבורו אף על פי שלא לקח מהדמים כלום, ולא רשם ולא הניח משכון. וכל החזר בו, בין לוקח בין מוכר, אף על פי שאינו חייב לקבל מן רוח חכמים זה ממחוסר אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו.

8 בשו"ע (ח"מ סי' ר"ט ס"ז) העתיק לשון הרמב"ם וכתב בסתם הנושא ונותן בדברים בלבד הרי זה ראוי לעמוד בדבורו, וכתב הסמ"ע (סי' י"ב) שהם פסקו כדעת רוב הפוסקים להחמיר בתרי תרעי, וכן הכריע הרמ"א (שם סעיף י"א) שכתב וכן נראה עיקר שיש מחוסר אמנה גם בתרי תרעי. אמנם

שלמה עמוד קו) הביאו את משחק הלגו, והם חיוו דעתם שיש בזה מציאות של בניה חזקה שנחשבת ל'תקיעה', ומעתה אפי' בניה רפויה בלגו ראויה להיות אסורה, שהרי כל שיש חשש לבניה בדרך של תקיעה אסורה גם בניה רפויה. ונראה שהגדרת בניה חשובה של תקיעה תלויה גם בדבר הנבנה, שלא הרי הגדרת חוזק התקיעה במיטה וכסא שצריכים לעמוד בלחצים גדולים, כהגדרת חוזק תקיעה במשחק ילדים, ובלגו ניתן לבנות צורות שיש להם חוזקה רבה, ולכן שייך בהם מציאות של תקיעה, ומעתה אין לבנות גם ברפוי.

במשחקים אחרים מצוי שיש בניה רפויה ממש, אך מאחר ואין בהם בניה של תקיעה, אין שייך לגזור, מצויים גם משחקים שהבניה שלהם ממש מהודקת, אלא שמאחר שאין קושי בפירוק אין הבניה נחשבת לתקיעה, ולכן אם יש אופנים שהבניה תהיה ממש תקיעה יש מקום לגזירה, אבל כאשר אין אפשרות לתקיעה, לא גזרו חז"ל על ההידוק.

משחק ילדים זה כלי חדש

עוד יש מקום להחמיר במשחקי ילדים, שהרי כתבו כל הראשונים כי כל מה שצריכים בניה חשובה של גבורה ואמנות או של תקיעה, נאמר דווקא בבניה חוזרת של כלים מתפרקים, אבל בניה חדשה של כלי תמיד חשובה ויש בה מלאכת בונה, ומעתה דן הגרש"ז אוערבאך (שמירת שבת כהלכתה פרק טו הערה נז; והרחיב בבאור דבריו בקובץ צהר חלק ז עמוד 50) כי במשחקי ילדים רבים אין חוזרים לבנות את אותו הכלי שוב ושוב, אלא בכל פעם בונים צורה אחרת לכלי, וזה נחשב כעושה הכלי מתחילה שחייב כבונה אפי' בבניה שניתן לבנות מהם מיטה או כיסא, או בחלקים כשם שאילו היה לאדם חלקים שניתן לבנות מהם מיטה או כיסא, או בחלקים של פיגומי בניה, שכל פעם בונים אותם בדרך אחרת שבוודאי נחשב כעושה הכלי מתחילה. [אמנם לדינא הכרעת הגרש"ז הייתה להתיר לגמרי וכפי שיתבאר לקמן, וגם הגר"ש אלישיב שאסר הוא דווקא משום שבלגו שייך מציאות של תקיעה שאסור גם בבניה חוזרת, ונראה טעמו לפי שחיסרון החשיבות שבבניה חוזרת של כלי של פרקים, קיים גם בבניה של לגו שעומד להתחלף שוב בצורה אחרת].

בניין ארעי ובניין לשעה

משחקי ילדים נבנים על דעת לפירוק ולא על דעת לקיים, במלאכת בונה נאסרה דווקא בניה של קביעות, אבל בנייה של ארעי אסורה רק מגזירה אטו בניה של קבע, וכמבואר בגמרא (שבת קב: ביצה לב:). אמנם בירושלמי (שבת, ריש פרק הבונה) נאמר כי יש ללמוד לאסור בניין לשעה מבניין המשכן שהיה לשעה, אלא שיש לחלק בין בניין שמצד עצמו מתאים לעמוד כל לעולם, ורק שהבורא יתברך ציווה לבני ישראל לסותרו כדי ללכת לארץ ישראל, ובין בניין שמצד עצמו אינו עומד להתקיים כך לעולם, וכגון כיסוי בורות פקק החלון שעומדים לפתיחה וסגירה, וכן כל כיוצא בזה כמבואר בגמרא (שבת קכו:).

אבל בניה ארעית שאין לה קיום כלל מותר לעשותה לכתחילה, ולכן פסק תרומת הדשן (סימן סה) וכן נפסק בשו"ע (סימן רנט סעיף ז, סימן שיד סעיף י) שסתימת פתח התנור אף שנעשה בטיט כיון דלא נעשה כלל לקיום כלל, אלא רק כדי לשמור החום לפי שעה ולמסתר למחר קיומה, שרי אפילו לכתחילה. ומזה למד המגן אברהם (סימן שיג ס"ק יב) שמותר להבריג מכסה בדרך של תקיעה על הסיר, ואין לחוש לאיסור בונה כלל, שהרי הבניה היא רק לצורך שעה ולמסתר קיימא, וכן פסק בשו"ע הרב (שם סעיף כא).

דעת הגרש"ז אוערבאך במשחקי ילדים

בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק טו אות ט) פסק על פי הגרש"ז אוערבאך לאסור בניה של משחקים שמחברים את החלקים בברגים או שתוקעים אותם זה בזה היטב, ולהתיר לילדים במשחקים שאין חיבורם בחוזק. אך בהערה (שם הערה 12) כתב דשוב אמר לו הגרש"ז שיש לדון ולחלק, שהרי ההיתר לבנות כלים רפויים הוא דווקא בהרכבה מחודשת של כלים מתפרקים, אבל בניה חדשה אסור אפי' בדרך רפויה, ואם כן הרי הבניה במשחקי ילדים נעשית פעמים רבות באופן שכל פעם בונים בצורה אחרת וכל פעם זו בניה מחדש, והרי הדבר דומה, לחלקים שניתן לבנות מהם מיטה או כיסא, שכל פעם בונים אותם בדרך אחרת, שבוודאי נחשב כעושה הכלי מתחילה. וכתב שמחמת ספק זה אין לאסור לקטן שלא הגיע למצות, ועוד כתב שהרי יש לומר גם לאידך גיסא, שבנין המשחק אינו עומד לקיום כלל, וגם אינו בניה אלא משחק ילדים, ואין זה נחשב אפי' כבניית ארעי שאסור רבנן אטו בניין של קבע, ואין בו איסור כלל, וכתב שכעין זה מצאנו בספר תהילה לדוד (סימן שטו ס"ק ט) שאוהל שנפרס נגד השמש או הגשם ואינו מתקיים אלא על ידי מה שבני אדם מחזיקים אותו מצידיו אינו אפי' בגדר של אוהל ארעי לאסור אטו אוהל קבע, והוא היתר גמור.

עוד העיר הגרש"ז (שם הערה נח) לדון להתיר, משום שמשחקי ילדים שאין לבניין שלהם כל קיום שהרי הם בונים ושוב שוברים ועושים צורה אחרת, והם דומים למכסה של סיר שכתבו ה"ט"ז (סימן שיג ס"ק ז) והמג"א (שם ס"ק יב) שאין בהם בונה כלל ואפי' אם תוקעים אותה על יד הברגה בחוזקה.

ושוב חזר הגרש"ז להתיר לגמרי, כמו שמעיד תלמידו הגר"ד פריד (מחבר ספר יום טוב שני כהלכתו, בספרו מעדני שלמה עמוד קו) שהוא הציג בפניו אבני 'לגו' ולא היה יכול לפתוח שתי חתיכות המחוברות זו לזו, ואמר שזה מהודק היטב, ושאלתי אם חשיב בנין וסתירה למ"ד יש בנין וסתירה בכלים, ואמר מרן דאם היה בזה חשש בונה הרי שאף בונה לשעה אסור עכ"פ מדרבנן באופן שמהודק היטב, אלא

רפויה, וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

מתוך דברי הגמרא (שם) מוכח שיש שלוש דרגות בבניה של כלים: תקיעה שאסורה מדאורייתא, הידוק שאסור מדרבנן שמא יתקע, ורפויה שמותר לדעת רבן שמעון בן גמליאל שהלכה כדבריו. חילוקים אלו מפורשים בטור (סימן שיג) ובקיצור פסקי הרא"ש (שבת פג א סימן כג סימן כג) וזה לשונו: 'מטה של פרקים אסור להחזירה בשבת ולהדקה, ואם תקע חייב חטאת, ואם היא רפויה מותר לכתחילה', והרחיב להוכיח זאת בחזון איש (שבת סימן נ ריש ס"ק י) מתוך דברי הגמרא עצמה.

הגדרת - רפוי, הידוק, תקיעה

יש קצת קושי לעמוד על שלוש הדרגות באופן מדויק, ובארחות שבת (חלק א פרק שמיני) כתבו (סעיף מ): "וענין התקיעה הוא שמחבר את החלקים זה לזה בחיבור גמור עד שהם נחשבים כמאוחדים כגון שחיברם במסמרים או בברגים או הדביקם בדבק, או הידקם באופן חזק מאוד." (סעיף מה): "ונראה שכל שצריך להשקיע מאמץ בפירוק הכלי הרי זה בגדר הרכבה מהודקת, וכל שאפשר להפריד את החלקים זה מזה כקלות הרי זו הרכבה רפויה".

גזירת על בניה רפויה אטו בניה של תקיעה

כאמור, בגמרא (שבת קכב:) נפסק על דלת של שידה תיבה ומגדל שהתפרקו שאין להחזירם בשבת, וביאר רבא כי הגם שאין בניין וסתירה בכלים יש גזירה 'שמא יתקע'. בבית יוסף (סימן שיג) כתב כי במיטה שדרכה בתקיעה אסור גם לתקנה רפויה שמא יתקע, וכן פסקו הרמ"א (שם סעיף ו) וכל האחרונים. [אמנם בחזו"א (שם) נחלק שבניה רפויה לעולם מותרת, שאין לגזור בה שמא יתקע, אבל ראה בספר בניין שבת (עמוד נה) שמהראשונים מוכח שלא כדבריו].

הידוק בכלי שאין דרכו בתקיעה

בשולחן ערוך (סימן שיג סעיף ו) נפסק כי אם דרכה של המיטה להיות רפויה מותר לכתחילה, וכתב המגן אברהם (ס"ק יא) כי דעת הראב"ד שגדר דרכו להיות רפוי שאין בו גזירה שמא יתקע הוא כלי 'שאינו אדם מקפיד עליהם אם יתענע בתוך החור', והכלי שיש בו גזירה הוא כלי שלתיקונו צריכים להעמידו בדוחק שבזה יש חשש שמא גם יתקענו בגבורה ואומנות, וכתב שהסמ"ג (לאוין סה במלאכת בונה) חולק, שגדר כלי שיש בו גזירה הוא דווקא כלי שלתיקונו צריכים גבורה ואומנות, ומשמע שאם תיקונו הוא בדוחק, אין צריכים לחוש שמא גם יתקענו בגבורה ואומנות.

וכעין מחלוקת זו ביאר המשנה ברורה (סימן שיג ס"ק מה) במחלוקת מהר"ם מרוטנבורג והטור בכוס של פרקים, שאכן יש מקום להדק כוס של פרקים בחוזק רב עד שיחשב כתקיעה, אלא שאין דרך לעשות כן, ודעת מהר"ם לאסור שהרי אפשר לתקוע, ודעת הטור להתיר שהרי אין דרך בני אדם לתקוע ולא שייך לגזור. [אם שיש לחלק, שהטור הקל דווקא בכוס של פרקים שבני אדם נמנעים מלתקוע כדי שלא להקשות מאוחר יותר על פירוקם, וכמבואר בשו"ע הרב (סעיף כא) שמטעם זה בכוס של פרקים מותר גם 'הידוק' אחרי שאין כלל חשש לתקיעה].

הידוק בכלי שאין בו אפשרות של תקיעה

בגמרא (ביצה יא:) מבואר שהגזירה שמא יתקע את תריסי החנויות נאמר בציר שצד אחד שלו נתפס למעלה והאחר נתפס למטה, אבל כאשר הציר נתפס באמצע אין חשש שמא יתקע, ונחלקו בית שמאי ובית הלל האם גזרו ציר של אמצע אטו ציר של הצד. ומבואר שכאשר אין חשש שמא יתקע אין איסור כלל, ומזה למדו הפוסקים לכמה אופנים שאין חשש שמא יתקע שאין גזירה.

במגן אברהם (סימן שיג ס"ק ט) הוציא מזה דין: 'ונראה דצירים שלנו העשויים בברזל לא שייך למיגור שמא יתקע, דהחור רחב ואי אפשר לתקוע יותר. אבל במדרכי משמע קצת דאסור, וזה לשונו, אסור להחזיר דלת תיבה גזירה שמא יתקע, פירוש שמא ישים הצירים [פירוש דיחברם במסמורות] דהוי בנין חשוב, והיינו שלדעת המדרכי אין חשש רק שמא יתקע, אלא גם שמא יביא צירים חדשים, וזה שייך גם בצירים של ברזל, ומבואר שכאשר אין חשש כלל אין גזירה שמא יתקע, והובאו דבריו בכל הפוסקים להלכה. [מור וקציעה (שם) ערוך השולחן (סימן שיג סעיף כט) משנה ברורה (שם ס"ק לח)]. ומכאן למד הגרש"ז אוערבאך (שמירת שבת כהלכתה פרק יא סעיף לו הערה קמז) לגבי כל הברגה שלא שייך בה שמא יתקע שהיא מותרת.

וכן מבואר בשבט הלוי (חלק ו סימן לב) שהרב השואל דן על הברגת סטנדר מתכונן, ובתוך הדברים הציג לחדש שהדבר מותר מצד שבהברגה של סטנדר יש רק הידוק ואין חשש תקיעה, שהרי הבורג אינו יכול להיכנס לתוך הברזל, והגר"ש וואזנר הסכים לדבריו בסיום התשובה.

בונה במשחק ילדים

בניה של משחק ילדים מאופיינת בדרך כלל מבניה שאין בה צורך בגבורה, וגם האומנות שיש בבניה הוא אומנות של יצירה ולא אומנות בעצם מעשה הבניה, ולכן במשחקי ילדים לא שייך היסוד שכתבו הראשונים שיש בניה בכלים באופן שהיא נעשית בדרך של 'גבורה ואומנות', אמנם היסוד שיש בניה בכלים כשהיא נעשית בתקיעה מצוי לפעמים במשחקים שאחרי שהם נבנים יש קושי בפירוק שלהם, וראוי לדון אותם כבניה של תקיעה חזקה, שיש חשיבות לבניה מצד מה שאינה מתפרקת רק בקושי.

ואכן לפני הגר"ש אלישיב (שלמי יהודה פרק ה הערה א) והגרש"ז אוערבאך (מעדני

שלדעתו אין בזה אפילו בונה לשעה, דהרי זה ניכר לעין כל רואה שאין כאן בנין אלא משחק, ואין כאן מעשה בנין אלא מעשה נערות, וכל כה"ג אין זה שייך כלל למלאכת בונה, כיון שכל מציאותו היא של ארע' (וכן מעיד תלמידו הגר"ח כהן בספרו בנין שבת עמוד מז שהתיר בפשיטות את המשחק בלוג).

אך הגרש"ז הוסיף לומר לו 'שכל זה מדינא, אבל מצד חינוך אין להרגילם בכך, משום שהיום בונה בנין כזה שאין בו ממש, ולאחר זמן יבנה בנין של ממש, רק צריך להרגילו שבשבת לא בונים. וכל שכן שאין מן הראוי לגדול להתעסק בזה עם הקטנים, אף שאם הקטן בא מאליו לעשות כן אין צריך למנועו'.

דעת גדולי הפוסקים במשחקי ילדים

גם הציץ אליעזר (חלק יג סימן ל) כתב שלא רק שזה בנין ארעי שאסור רק מדרבנן, עוד גם זאת שדרך הילדים לשבור את המשחק כבר באותו היום, ואין כאן מקום לגזור אטו בנין של קבע, והביא ראיה מדין תרומת הדשן (סימן סה) המובא בשו"ע (סימן רנט סעיף ז) שכתב שרבנן אסרו רק באופן שנראה כבונה, אבל סתימת פתח התנור שאפי' שנעשה בטיט כיון דלא נעשה כלל לקיום כלל, אלא רק כדי לשמור החום לפי שעה ולמסתר למחר קיומה, שרי אפילו לכתחילה.

וכתב (שם ס"ק ה) עוד טעם לצרף כאן להיתר ואין בו צורך רק לרווחא דמילתא, כיון שדרך הילדים לבנות ולפרק מיד אין זה בגדר בנין כלל, והביא ראיה ליסוד זה משו"ת חוות יאיר (סימן טז) שהתיר מטעם זה לפתוח ולסגור ספר שנכתבו אותיות על חוד עמודיו, ואין לחשוש לכתוב ומוחק, כיון שאין קיום לכתובה ולמחיקה, שכן דרכו של ספר להפתח ולהיסגר בכל עת, ואין זה דרך כתיבה.

ולדבריהם הסכים הגר"ע יוסף בספרו יחוזה דעת (חלק ב סימן נה), וכן כתב גאב"ד דעברעצין בספרו באר משה (חלק ו סימן כו), ורבי משה לוי בספרו (מנוחת אהבה חלק ג סימן כג ס"ק מא), וכן דעת הגרמ"פ שיינברג בספר ילדים בהלכה (ארטסקורל עמוד קלה, שבת בית ארטסקורל פרק ל הערה ג) 'דבמשחקים של קטנים כגון לגו' לא שייך איסורם של בונה אוהל וכתובה', וכן כתב בעל שו"ת רבבות אפרים (קונטרס אליבא דהלכתא חוברת נט עמוד לו טור ב) דאין בהרכבת אבני לגו בשבת משום איסור מכה בפטיש כותב ועשיית אוהל דזה עשוי לפרק מיד, וראה גם בשו"ת אור לציון (חלק ב פרק מב סעיף ה).

אולם הגר"ש אלישיב (שלמי יהודה פרק ה הערה א) פסק שמשחק הלוגו הוא מוקצה מחמת איסור כי הוא נתקע בחזק, ובאופן שיש חשש לבניה של תקיעה אסרו חז"ל גם בנייה רפויה, ולכן אין לשחק בלוגו כלל, והוא אף מוקצה מחמת איסור, שמותר לטלטלו רק לצורך גופו או מקומו. ובשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ה סימן כב ס"ק כז) השיב למחבר ספר טלטולי שבת כי 'אין ליתן לילדים שישחקו במשחקים של בנין וסתירה, אכן אין דינן כמוקצה כיוון שהקטנים משתמשים בו בעצמם'. ובספר טלטולי שבת (פרק א הערה כג) מספר כי האגרות משה השיב לו כי יש ספק האם משחקים הללו אסורים בשבת, ובכל אופן לא שייך איסורם של מיוחדים לקטנים אינם מוקצים. גם הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת עמוד רמו ס"ק ה) הסתפק לגבי איסור בונה, ובארחות שבת (חלק א פרק שמיני הערה פו) כתבו ששמעו מהגר"נ קרליץ שמעיקר הדין אין איסור בדבר.

חשש בנין אוהל במשחקי ילדים

עוד יש לדעת, שלכאורה המשחק בלוגו וקליקס עשוי להיות כרוך לעתים גם באיסור עשיית אוהל ארעי שנאסר אטו בניית אוהל קבע שהוא תולדה למלאכת בונה, והיינו כשבונים מעין בית שיש בו חלל בגודל טפח על טפח בגובה טפח (לחומרה: 8 ס"מ על 8 ס"מ בגובה 8 ס"מ וקוביה באורך שתי פיסות קליקס סטנדרטיות והם ארבע על ארבע על ארבע חתיכות קליקס מגיעה לשיעור זה) ומכניסים בתוכו בובות משחק או צעצועים אחרים, שאז אפי' כשיש רק שני מחיצות מתחת לאוהל הדבר אסור משום שנחשב אהל עראי שאסרו חכמים לבנותו ואסור גם לפרקו.

גם כאשר הילד אינו משתמש בחלל כלל והוא רק נוצר מאליו לצורך הבניה, אם יש לו ארבע מחיצות דעת ה"ט"ז (סימן שטו ס"ק ד) והמשנה ברורה (שם ס"ק כב) דכיון שיש כאן צורה של אוהל גמור בארבע מחיצות הדבר אסור (אבל האליה רבה והגר"י הקלו בזה, כמבואר בשער הציון ס"ק ל), וכתב בספר מחזה אליהו (חלק א סימן סט ס"ק ה) שלכן יש ללמד את הילדים שהמשחק אסור, כדי שלא יכשלו חס ושלום ביצירת אהל עראי.

אמנם לדעת רוב גדולי הדור שהתירו את איסור בונה במשחקי ילדים, מצד שבניה של משחק שעומדת להתפרק ואינה אלא מעשה נערות, כלל אינה נחשבת כמלאכת בונה, הוא הדין שאינה נחשב כמלאכת אוהל שהוא תולדה דבונה, ומהם שכתבו כן בפירוש שגם איסור אוהל אין במשחקי ילדים וכמו שהובא לעיל. ועוד דן שם המחזה אליהו שפעמים גם יש לחוש גם לאיסור כותב בצורות הנעשות בלוגו ושאינם עומדות למשחק, וגם בזה לא הסכימה דעת פוסקי הדור להחשיב יצירה בנויה כמעשה 'כתיבה', ואין כאן המקום להרחיב בנקודה זו, וראה בספר מגילת ספר (סימן יח אות ט ד"ה והחכם).

להלכה:

לגו (Lego) וקליקס (Clics) עומדים גם לשימוש בחיבור חזק בתקיעת החלקים זה לזה, ומאחר ויש בהם אפשרות של בניה חשובה בדרגה של 'תקיעה', שוב גזרו חז"ל שלא לבנות גם בדרך 'רפויה', אך מאידך בדרך כלל לא נהוג להשאיר את החלקים מחוברים בצורתם, אלא או שסותרים את הצורה הקיימת ובונים צורה אחרת או שמיד בתום המשחק מפרקים את החלקים זה מזה ומאחסנים אותם במקומם.

לאור זאת נחלקו פוסקי הדור הקודם אם מותר או אסור לשחק במשחקים אלו בשבת, הגר"ש אלישיב אסר, והאגרות משה הסתפק, אבל רוב גדולי הדור התירו, והגרש"ז אויערבאך כתב שבכל אופן אין להרגיל את הילדים לבנות ולסתור בשבת קודש. לכן לכתחילה ראוי שלא לשחק בקליקס ולגו בשבת. ומכל מקום נראה שאין למנוע את הילדים שלא הגיעו לחינוך אם שיחקו מעצמם במשחקים אלו.

ולדעת הגר"ש אלישיב המשחק גם מוקצה מחמת איסור, אבל אם הילדים רוצים להשתמש בהם במשחקם כדי לתחוש שטח וכדומה שלא על ידי חיבורם הדבר מותר שבמוקצה מחמת איסור מותר לצורך גופו או מקומו. אבל האגרות משה פסק שאף שאין לתת לילדים משחקים אלו מחמת הספק איסור בונה, אין הם מוקצה, היות שהקטנים משתמשים בהם בעצמם.

טיגן בצל שנחתך בסכין בשרי אינו בן יומו במחבת חדשה שקנה להשתמש לחלבי

קנה מחבת חדשה על מנת לייעדה לחלבי, ולפני שהשתמש בה לחלבי טיגן בה בצל שנחתך בסכין בשרי שאינו בן יומו. כעת נשאלת השאלה, האם נחרץ דינה של המחבת לשמש לבשרי, או שעדיין יכול לעשותה מחבת חלבית. השאלה במחבת שלא מועילה בה הגעלה מה דינה: תשובה: שאלה זו מחולקת לשני נושאים: א. האם המחבת הופכת להיות בשרי גמור על ידי טיגול הבצל. ב. האם יש בו דין של קביעת תשמיש לכתחילה לבשר כמבואר במחלוקת (סימן צד סעיף ה).

ונבאר בענין הראשון: מבואר בשולחן ערוך יורה דעה (סימן צו סעיף א): צנון או סילקא שחתכו בסכין בשרי בן יומו אסור לאכול בחלב, עד שיוירד ממנו נטילת מקום. ומביא השולחן ערוך שיש אומרים שהוא הדין לסכין אינו בן יומו דינו כך. ואם לא נטיל ממנו גמור מקום ובישלו כך, צריך לשער שישם נגד כל מה נגע מהסכין בהם, וברמ"א שם הוסיף: ויש אומרים שהצנון כולו אסור בחלב וכן נוהגים לכתחילה אבל בדיעבד אסור רק כדי נטילה, ובסעיף ג כתב המחבר שגם תבלין ושאר דברים חריפים אסור ומוסיף על זה הרמ"א שהוא הדין באינו בן יומו יש לאסור, וכתב בבית מאיר (שם) יראה לי שלא כתב הרמ"א חומרא בשאר דברים החריפים, וגם חומרא לאסור באינו בן יומו, אלא רק לחוש לכתחילה אבל בדיעבד מותר.

אם כן לפי דעת הבית מאיר יש להתיר כאן את המחבת משום שלא היה בו צנון, וכן משום שהסכין היה אינו בן יומו, ואפילו לפוסקים שלא סוברים כהבית מאיר יש כאן עוד צד לקולא, שהרי המגן אברהם (אורח חיים סימן תנא ס"ק י"א) כתב 'שלא שדי עושים מה שלפעמים חותכין זנגביל בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה ונמצא המדוכה בלוע מבשר וכו', ובספר אבן העזר (יורה דעה סימן צו) חולק על המגן אברהם וסובר שדין דבר חריף דינו בללוע שאם חתכו דבר חריף בסכין, הדבר החריף בולע את כל הטעם שנמצא בסכין ואם כן דינו כהסכין, ואסור במין ההפכי אבל אין הדבר החריף מבליע את כל הבליעות שבתוכו לכלי אחר, אלא דינו כמו כלי שמבליע בכלי אחר, ואם כן בצירוף של המגן אברהם המדוכה לא נהיתה בשרי על ידי דיכת הזנגביל, ואם כן בצירוף של המחבת לפי האבן העזר יש להתיר את המחבת שלא הפכה בשרי ע"י הבצל, וא"כ יש לנו שני צירופים לקולא א. דעת הבית מאיר המובא לעיל משום שהסכין היה אינו בן יומו, ב. דעת האבן העזר שחריף בולע ולא מבליע.

ולכאורה כאן היה מקום להחמיר, וזאת מדין המחבר (סימן צד ס"ה) שכתב שהקונה כלי חדש ותחת בתוכו כף חלב או בשר צריך לייחד את הכלי כעיקר לפי השימוש של הכף שתחת או חלב חלב ואם בשר לבשר, ומבארים שם הפוסקים, שמכיון שעדיין לא יחד כל זה לשום תשמיש, לכתחילה יש לייחדו לשימוש שכבר השתמש בו אפילו אם זה רק על ידי 'נ"ט בר נ"ט'.

ולפי זה בנידון דידן מכיון שהבצל בלע את כל הבליעות של הסכין אם כן דינו כהסכין, ובסכין בשר שנתחב בכלי חדש יש לייחד את הכלי לבשר, ואם כן גם כאן יש לכתחילה לייחד את המחבת לבשר ולא לחלב. אמנם מבואר בפרי תואר (סימן צה) לענין תבשיל שהתבשל בכלי בשרי שאסור להניחו לכתחילה בחלב אמנם אם כבר עירבו בחלב מותר בדיעבד התבשיל, וכתב הפרי תואר שהוא הדין בדבר שבישלו בכלי בשרי בשוגג על מנת לאכול את התבשיל בחלב, ואם נאסור לו לערב את התבשיל בחלב אין לו מה לעשות עם תבשיל זה, שדינו כדיעבד ומותר לאכול בחלב. אם כן, במחבת זו מכיון שאם נאמר לו לעשות מחבת זה בשרי אין לו מה לעשות עמה משום שקנה מחבת זה דווקא לחלב, לפי חידוש הפרי תואר נחשב כבר כדיעבד ומותר לשימוש בחלב, וכמוכח שאם אפשר להעיל את המחבת, ואפי' בדברים שספק אם מועיל בהם הגעלה, יש להגעיל לכתחילה ורק אח"כ להשתמש בו לחלב.

העולה לדינא:

טיגן במחבת חדשה חלבית בצל שנחתך בסכין בשרי שאינו בן יומו, יש מקום להקל להשתמש בחלבי.

הכתב מיושר, אפ"ה אמר' בפ"ק גיטין (א) האי מילתא לאו מילתא דתלמי בבסרא אלא גמרא היא, וכיון דגמרא היא אין לנו בו אלא מה שקבלנו. עכ"ל.

היוצא מזה, שאם לא נכתב בכתב אשורית בוודאי אין חשש, אבל אם נכתב בכתב אשורית אינו פשוט להתיר.

דברי הפוסקים בענין זה

והנה אחר כתבי כל זאת, ראיתי שאין זו המצאה חדשה לכתוב קידוש על מפות החלות, אלא כבר לפני מאתיים שנה כבר עשו כן, ובכמה ספרים במשך הדורות כבר דנו ממש על מקרה דין וליבנו את חלק ההלכה שבה.

ראשית יש להביא מה שכתב בזה בעל ה'קסט הסופר' [אשר אנו הולכין לאורו בהלכות סת"ם], וז"ל (לשכת הסופר סוס"י יא סקכ"ח): והנה בזמננו נחתך שיעושין מפות לכסות בהן את החלות בליל שבת קודש, ומדפיסים עליהם או שעושים בהם במעשה רקמה סדר הקידוש עם שמות הקדושות. נ"ל דיש לבטל ג"כ מטעמים הנ"ל [שבא לידי ביזיון], וגם מפני שהן עשויות להתכבס וקרוב חשש מחיקת השמות ח"ו, עכ"ל. אמנם ראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' מה) שכתב כי דבריו, אך מסיק שלמעשה העולם נהגו היתר בזה.

עוד מצאנו בארחות חיים (ספינא, הל' ציצית סי' כא אות ד) שכתב: 'וכן אותם סדינים שצובעים סדר קידוש שבת וי"ט, איסור גמור'.

וכן במשנה שכיר (מועדים שבת ד"ה ריקום שם הו"ה) על מפה של חלות (שק"ב), נשאל על אשה צדקנית שרקמה על המפה כל סדר קידוש, עם כל השמות ככתוב בתורה, וגם ברכת 'בורא פרי הגפן' עם ברכת 'שהכל' בשם ומלכות, ואחר שכבר נעשה, שואל מה הדין במפה זו, אם רשאי להשתמש בה או אפשר שטעון גניזה. ומאריך שם ודעתו לאסור לעשות זאת, עיי"ש.

וכן דן בשאלה זו גופא בשו"ת חסד יחושע (ח"א סי' נה) ומסיק וז"ל: בסתם מטפחות השולחן והקיר בודאי אין לצייר פסוקים, אמנם במפה של חלות ש"ק ושל מצות, נלעג"ד דיש להקל, דהא מבואר בש"ך שם סי' רפ"ג דמפות של ס"ת מותרים משום דהוי תשמישי קדושה ואין נוהגין בהם ביזיון, ועיין בחת"ס ח"ו סי' ה' דכל מילי דבדילי מיני' אינשי ואין חשש שיכניסו למקומות טנופת מותר, א"כ במפות הללו שהם לכסות החלות, נעשה ממש ומיני' רקמה קירים חשובים ומיוחדים רק לתשמיש של לכבוד שב"כ, ואין לחוש שיבוא לידי ביזיון ותוכחת מגולה המבואר בכרם שלמה הובא בארחות חיים סי' ע"ה, הוא רק על מטפחת השולחן, אבל מפות החלות עדיף טפי. והלום ראיתי בקסט הסופר סוס"י י"א שכתב לאסור לעשות אפי' מפות של חלות, ואך רק משום טעם חשש מחיקת השם, ואיירי בגווי דאית בי' משום מחיקת השם, אבל בנ"ד שיש בו רק שם נוטריקון, לענ"ד יש להתיר. עכ"ל.

העולה לדינא:

על פי המקורות בגמרא ובפוסקים ראשונים ואחרונים, אכן יש מקום גדול לאסור, וכן מביא במשנה ברורה אסור זה בכמה מקומות (סי' א סק"ד, סוס"י כד, סוס"י תרלח), וכן בשו"ע הרב מביאו (שם), אבל מאידך יש גם רבים מהפוסקים שדעתם להקל [אם אין חשש ביזיון], ואכן כך נוהגים העולם.

ולכן לכתחילה יתכן שאין כדאי לרקום הפסוקים על מפת החלות, אבל בדיעבד שרקם או קנה או קיבל במתנה, בוודאי מותר להשתמש בה (וכמ"ש משנ"ב שם לגבי טלית).

ובפרט אם נהוג אצל רבים לעשות כן, יש ללמוד מספרי השו"ת שהובאו לעיל, שעלינו להמליץ וללמד זכות על מנהג של כלל ישראל, ולא ח"ו להיפך, לחפש מקורות לאיסור.

אך עכ"פ למעשה צריך מאוד להיזהר שלא יבוא לידי ביזיון, ובפרט אם כתוב בשמות הקדושים, ובוודאי יש להיזהר שלא יבוא לידי מחיקת השם ח"ו.

שוב נמצא בספרי הפוסקים שדנו גם במקרה זו גופא, ויש שאסרו ויש שהתירו. ולמעשה אם אין כתוב עם שמות הקדושים וגם נזהר לשמרו בכבוד, יש מקום להתיר.

ולכתוב פסוקים בלי שמות הק' כשיש חשש ביזיון, מבואר במגן אברהם הנ"ל (סוס"י תרלח) דגם בזה יש לאסור, מהא דאוסר לכתוב פסוק 'בסכות תשבו' שאין בו שם הק', וכמו שמדייק החת"ס שם ועוד אחרונים. היוצא מזה, שהכל תלוי אם יש חשש ביזיון, ואין חילוק כ"כ למעשה אם נכתב עם השמות או בלי, הגם שבדאי קדושתה יתירה כשהיא עם השמות הק'.

אם רקימה נחשבת כתיבה

הנה בתשובת הרמב"ם ובשו"ע שם, וכן כל הפוסקים המביאים את דברי הרמב"ם, אוסרים לכתוב פסוקים גם ברכימה במחט, אך המהרי"ט (ח"ב א"ח סי' ג) חולק ודעתו, שכתב שרוקמים במחט אינו כתב, לפי שאינו כתוב וקבוע אלא מוטל על הבגד ושני ראשיו קבועים, וכיון דלא מקרי כתב אין בו קדושה כלל. והוכחתו מגמ' (גיטין כ. ורש"י שם) דכתב 'אנדוכתרי' [רכימה במחט] לא נחשב כתב לגבי גיטין, ונפסק בשו"ע (אבה"ע סי' קכה סכ"ג). אך הרבה אחרונים משיגים על המהרי"ט ודוחים דבריו ומסקי לאסור גם ברכימה. ע"י שו"ת עמודי אש (סימן ו' ריש אות ה) דאדרכה יש להוכיח מרש"י שם, ועפ"י דברי הבית יוסף (אבה"ע שם), דאם חוטי הרקימה קבועים, מקרי שפיר כתב. וראה גם מה שכתב הפרי חדש (אבה"ע סוס"י קכה) דלדינא איכא להפסיק טובא בקבוע על הבגד אי הוה כתב או לא, וראוי לספקי רב.

ועי' שו"ת מהרש"ם (ח"א סי' צו) דס"ל דלגבי קדושה שאני וגם רקימה נחשבת כתב. וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סוס"י קמח) משיג על המהרי"ט, ודעתו דהגם דאין זה כתב וקדושת כתב, מ"מ כיון דסו"ס פסוק המורה על ענין קדושה כתוב לפנינו, פשוט דאסור להכניסו למקום הטומאה.

ובאמת גם מדברי המג"א ושו"ע הרב ומשנ"ב שהובא לעיל, מבואר שסבורים שרכימה וחיקקה היא כתיבה לענין זה. נמצא שרוב הפוסקים נוקטים כהרמב"ם לאסור רקימה כמו כתיבה ודלא כמהרי"ט.

הנאה מכתבי קודש

יש לדון בענייננו [בפרט אם כתב גם השמות הק'], איך מותר להשתמש עם המפת הזאת לכסות את החלות, הרי נהנה מכתבי קודש (עי' שו"ע יו"ד סי' רעו סי"ג לגבי כלי שכתוב עליו שם הק'). אמנם יתכן לומר שאין חשש, כי מצוות לא להנות ניתנו, וזה שמכסה החלות הוי כמצוה, אי משום זכר למן או משום לא יראה יראה הפת בשתו (טור ומשנ"ב סי' רעא ס"ט).

וראה בשו"ת חתם סופר (ח"ו ליקוטים סי' ה) שכתב: לא ידעתי איזה איסור הנאה יש בכתבי קודש כלל, ורק משום ביזיון ולא אורח ארעא לאשתמושי הדיוט בהו, וממילא נאסר בכל הנאת אדם, אם לא לצורך כבוד שמים.

ומוכיח זה ממה שהצריך הרמב"ם להאריך באסור ריקום פסוקים בטלית, והלבוש התיר על פרוכת וכלי קודש, תיפוק ליה דאסור בהנאה לאלתר. (ויש להעיר כי בלשון השאלה בתשובת הרמב"ם אי' שכתב השמות ע"י ג' וידין, ויש ליישב).

ומשמע דעתו להתיר בהנאה לצורך מצוה ורק לצורך תשמיש הדיוט אסור משום ביזיון. וע"ע בפתחי תשובה (יו"ד שם סקכ"ה וסקכ"ז), ויל"ע בדין זה.

ועכ"פ היוצא מכל זה שבענייננו שמכסה החלות לצורך מצוה, לאסור אין חשש הנאה.

כתיבה ללא שרטוט

אמרו בגמ' (גיטין ו:) ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' רפד ס"א) שאסור לכתוב פסוק ללא שרטוט. אמנם אם אינו כתב אשורית מותר (שם סט"ב).

עוד כתב בשו"ת פסקי עוזיאל (סוס"י כט) עפ"י התשב"ץ (ח"א סי' ב), דכל כתיבה שאינה להגות בה, מותר לכתוב בלא שרטוט. אמנם אלא מש"כ בכורי יעקב (תרלח סק"ח) לגבי חקיקת פסוק על דלעת וז"ל: והנה בדבר זה יש ג' חששי איסור, א' מה שכתוב יותר מ' תיבות בלא שרטוט, ב' מה שכתוב התורה פסוקי פסוקי ותורה חתומה נהנה, ג' שיכול להביא כתבי קודש לידי זלוול וביזיון.

עוד יש האומרים, שהיום דיוק הדפוס נחשב כמו שרטוט, כי טעם השרטוט אינו אלא כדי שתהא כתיבה יפה ומיושרת. אמנם ראה שו"ת תשב"ץ (חלק א סוס"יב) שכתב: אעפ"י שטעם השרטוט נראה שהוא כדי שיהא

במאמר הקודם נידונה שאלת ההיתר לרקום את פסוקי 'ויכלו' וברכת הקידוש על גבי מפת כיסוי החלות של שבת קודש. והובא דברי השו"ע (יו"ד סי' רפג ס"ד) שאסור לרקום פסוקים על טלית, ושני טעמים לדבר: א. שאין כותבים פסוקים מן התורה שאינם ספר שלם, ועל זה יש היתר אם יש צורך ללימוד או לתפלה, ויש פוסקים שהתירו גם שלא לצורך. ב. משום חשש שלא ישמרנו בכבוד ויבוא דברי קדושה לידי ביזיון, וחשש זה אין שייך כך כן בענייננו.

במאמר זה השני יבואר עוד כמה פרטים בדין זה של איסור כתיבת פסוקים, וכן נדון בעוד חששות אפשריים שיתכן שיש במפת כוז מצד קדושת הפסוקים הרוקמים עליה, ואת מסקנת ההלכה למעשה במקרה דידן:

לענין בדיעבד

מה לעשות אם כבר רקמו על טלית או מפה דברי קדושה: הנה הרמב"ם בתשובה שם (פאר הדור סי' ז) מחמיר וכתב: 'לכן בעל המעשה הזה יתן כבוד לה', וכאשר יטול שכו' על כוונתו להתנאות במצות ה', כן יגדל שכרו כאשר יכבד דברי ה', וראוי לחתוך הבגד אשר בו רקום דברי אלקים חיים ולגנום, וכן הדין'. עכ"ל.

אמנם כמה אחרונים כתבו להקל לגבי טלית גדול בזמננו, כי אין שייך כ"כ ביזיון הואיל ומקפידים שלא ליכנס בו לביה"כ וכמבשר"ל לעיל [במאמר א], ראה בשו"ת גינת וורדים (א"ח כלל ב סי' כה-כה) ושו"ת מטה יוסף (א"ח סי' ז), על מעשה שאירע בעיר בליגורנא שאחד ריקם פרשת הציצית סביב טליתו המתעטף בו בשעת תפלה, ודנו והתווכחו בזה גדולי הוראה בזמנו הרבה, והסיקו להלכה שהגם שלכתחילה עשו בזה איסור, מ"מ בדיעבד מותר מדינא להתעטף בו וגם לברך עליו (עיי"ש שכתבו בזה כמה טעמים, ובין השאר צירפו גם דעת הלבוש הג"ל שמתיר לרקום אפי' לכתחילה). וכן נוקט במשנה ברורה (סוס"י כד) להקל בדיעבד להשתמש עם הטלית ולברך עליו.

[אולם יש לציין מה שמסיק שם במטה יוסף וז"ל: 'ומכל מקום לכתחילה הטוב והישר בעיני אלקים ואדם לגנונו, הואיל ונפק פגומיה דרב ה"ה הרמב"ם'. עיי"ש].

היוצא מזה להלכה, שבדיעבד מותר מדינא להשתמש עם מפה או טלית שנוקם עליו פסוקים באיסור, ואפשר גם לברך עליו.

עם או בלי שמות הקדושים

מרחן החתם סופר זצ"ל בתשובותיו (ח"ו ליקוטים סי' ה), ורבים הביאו דבריו) מביא עובדה מעניינת, מעשה שהיה שכתבו שם הקדוש על אבן המצבה של צדיק אחד אשר ציווה לפני מותו שלא ישימו אבן זאת על קברו והמרו את דברו וסיבכו מן השמים ונשתברה האבן, עיי"ש. ומסיק שם לדינא, שמותר לכתוב השם על טבלא או אבן דרך שירי ושבה להקב"ה, וכן מעשים בכל יום ואין כאן מיוחד, ומכ"ש מצבת קבר דבדילי מיניה ולא יכניסו למקום הטינופת ונכתב לשבח צדיק ביאת ה', אין לנו לאסור כלל וכלל, וכענין מצבת קודש שאין האלקים הרי"ף ז"ל שנדפס סוף ס' נזיקין, ושם כתוב ג' שמות קדושים 'אלקים שדי' קל'.

ומש"כ הרמ"א (יו"ד סי' רעו ס"ג) וז"ל: 'ואסור לכתוב שם לכתחילה שלא בספר, דיכול לבא לידי ביזיון, ולכן נזהרין שלא לכתוב שם באיגרת'. מבאר החתם סופר, דמיירי שאין כאן חיבור דברים, אלא כתוב שם או קודש לה. וכ"ה הגרי"ש אלישיב בקובץ תשובות (ח"א סי' קטו). ומוסיף החת"ס: אבל אסור לכתוב השם על כלי תשמיש, והטעם כיון דאסור לאשתמושי ב' הדיוט כלל. ואפי' טלית שאינו כלי תשמיש, חשש הרמב"ם שיבוא לידי ביזיון, או אחר שבלה יורק. עכ"ד. והיוצא מדבריו דדין כתיבת השם הק' תלוי אי איכא חשש שיבוא לידי ביזיון או שימוש הדיוט.

וראה עוד מה שהביא המשנה ברורה (סי' א סק"ד) מה שכתב בשערי תשובה בשם התבואת שור, לגבי מנורות של קלף המצויירים, שהיו רגילים להניח בסידורים וכותבים בהם 'שיתיה ה' וגו' בן ד' אותיות ושאר שמות, בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימת השם, וכתב שראוי לאזור חיל לבטל המנהג, כי עפ"י הרוב אינם משמרים את הקלף כראוי, 'ותשתפכנה בראש כל חוצות', וגם כמה פעמים בא לידי מחיקת השם, עיי"ש. והובא גם בפתחי תשובה (יו"ד רעו סקכ"ו) ומביא מגמ' (ר"ה יח) שעשו יו"ט ביום שבטלו הזכרת השמות בשטרות, מפני שה' בא לידי ביזיון.

הזזת מיטה מהקיר בשבת

בשבת בבוקר כשקם יעקב השכם לפני התפילה, חיפש את המשקפיים שלו ולאחר חיפוש קל, גילה שהם נפלז בין המיטה לקיר בצורה שאם רוצה להוציא את המשקפיים שלו והם לא יסבירו עליו להזיז את המיטה ולהרחיק מהקיר כדי לשחרר את המשקפיים ללא פגע, והנה הוא רוצה לדעת האם מותר לו לעשות כן:

תשובה: בהשקפה ראשונה נראה לכאורה כי אין כאן שאלה ומה בכלל האיסור, אם משום מוקצה, הרי מטה היא כי שמלאכתו להיתר, וגם אם היא איסור, הרי מותר לצורך מקומו, וגם אינו מקפיד עליו משום חסרון כיס, ומה כוונת השואל, אך השואל הסביר את שאלתו כי הנה בשו"ע (אור"ח סימן שטו) מובא שני סוגי אהל, אחד הוא במקרה שעשוי להגן, ובזה הדין שבעשיית הגג לבד יש כבר איסור אהל, אך אם אינו עשוי להגן אלא להשתמש תחתיו, כמו הנחת חפצים, אינו אסור אלא אם כן עושה גם שני מחיצות בשבת.

ומיטה שאינו עשוי להגן תחתיו אלא להניח חפצים תחתיו, אינו אסור אלא אם עושה שני מחיצות וגג בשבת. ואם אינו עושה מחיצות אלא מעמיד המיטה על רגליים, או אפילו אם מעמידו על שתי דפנות שכבר עומדות מלפני שבת, אין איסור כלל.

אך לגבי סותר מובא בשע"צ (בסימן שט"ו סקל"א) שחומר מבונה, ואין להסיר את הגג על אף שמשאיר את המחיצות קיימות, עיין שם שמשכחת לענין איסור אהל שסתירה חמור מבנין, דמטה שהיתה עומדת מבע"י לית ביה משום אהל עראי, ומותר לפרוס סדין עליה, אך לסתור אסור, ואפילו הכל נעשה מבע"י, שייך בו שם סתירה.

והנה מטה שנמצאת בפנימיה מוקפת בשנים או שלשה מחיצות, שהם קירות הבנין, וכשמזיז את המיטה מהמחיצות (קרי הבנין) ומשאיר את המחיצות במקומן הרי יש בזה איסור סותר, וא"כ איך יכול להוציא את המשקפיים התקועים.

אלא שיש לדון להקל בצירוף שלוש סברות:

הדין שמובא בשע"צ ששכסמסיר הגג לבד יש בו משום סותר אינו מוסכם על כל הפוסקים, עי' בקצות השלחן (סימן קכ"ט) שם מאריך מאוד להקשות על יסוד זה שיתכן שסתירה חמור מבנין, וע"ע באב"ז סימן רכ"ג אות י"א ובתהלה לדוד סימן שט"ו אות ה' שג"כ סוברים שאין איסור כ"ז שאינו מפרק המחיצות, וכן דעת החזו"א (אור"ח סימן נב).

בשמירת שבת כהלכתה (פרק כד הערה יז) תמה הגרש"ז אויערבך על המשנה ברורה, איך מסירים הקדירה מעל הכירה בשבת, דהרי ההיתר לשפות קדירה על גבי הכירה מבואר בתוס' שהוא משום דמחיצות הכירה היו עשויות מתחילה ואפ"ה מותר להסיר הקדירה מעל גבי הכירה ומוכח לכאורה מזה דכל שמותר לעשות בשבת מותר גם לסתור עי"ש שם שתיירץ שיש לומר שכאשר מסיר הגג שלא בכוונת סתירה כלל, אין איסור באהל כזה שאינו עשוי להגן, ולפי"ז בסיפור שלנו ג"כ אינו מכוון כלל לסתור בנין או אהל כל שהוא, ומותר לפי סברה זו.

במקרה של המיטה יש עוד יותר סברא להקל בזה מכיון שקירות אלו אינם מתייחסות להמיטה כלל, וממשיכים לעלות גם מעל המיטה, ואינו נראה כאהל הבנוי מקירות הבית ומיטה, אלא כדבר הנפרד ממנו.

העולה לדינא:

מיטה הצמודה לקיר, ויש צורך להזיזה מהקיר על מנת להוציא חפצים שנפלז, נתבאר שיש להקל למעשה להזיז את המטה מקירות הבית, ואין לדון זאת כסתירה אהל.

נכנס למטבח של אולם ללא רשות וגרם לשבירת מגש עם צלחות

משראה זעליג כי הפצרותיו לקבל עוד מנת פרגית אין עונות על ידי המלצרים, ואילו מכרזרים כל העת סביב הסועדים הרבים ועסוקים בפילוח הנתונים מהמארחים עדיין לא קיבלו כ"כ סיים, החליט לנקוט פעולה בעצמו וקם ממקומו בידיעה שהוא אינו מתייחס ואינו מתכוון לחזור רעב מהאירוע והחל צועד לכיוון מטבח האולם בכדי לאלתר לעצמו מנה נוספת, בכך ישקט את רעבונו. זעליג שנכנס לכיוון המטבח שמע מיד את קולו של האחראי כשהוא קורא לעברו "הכניסה למטבח לעובדים בלבד, תחכה במקום בסבלנות ותקבל הכל, יש לנו פה עומס לא רגיל ותן לחברה לעבוד, בבקשה אל תפריע לצוות, אי אפשר שנכנסים לו למטבח ומסתובבים לו בין הרגליים. זעליג הנהן קלות בעוד הוא ממשיך להתקדם ופותח בתנופה רבתי את דלת המטבח הכבדה והחורקת.

אך נכנס פנימה וללא כל הודעה מוקדמת, צעד לקראתו במהירות מלצר כשידיו מגוש עמוס מנות פאר והתנגש בו חזיתית כשהוא מאבד את שיווי משקלו והמגש העמוס התגלגל ארצה והשמיע קול זעקני של ניפוץ זכוכית עדינות ברצפה ושבירתן לחלקיקים. זעליג שנבהל ונבעת כהוגן, נמלט מהזירה וחזר למקומו בארשת תמימה כאילו לא אירע מאומה. למחרת, כאשר שיחזר את האירוע התעורר בו מצפנו והוא ניגש לבית ההוראה הסמוך לביתו על מנת לברר האם חייב לשלם לבעל האולם או הקיסרינג את שווי הצלחות והחורקת.

תשובה: נבוא לבאר עיקרי הדינים של מזיק ונזקים שלא בכוונה וללא פעולה מצדו. מקור הדיון במסכת בבא קמא (מח.) אמר רבא נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית או בעל הבית הוזק בו חייב ומפרש רש"י (שם ד"ה הוזה) שהוזק היינו שעמד ובעל הבית נתקע בו, ואף שמצד חיוב מזיק רק אם עשה פעולה אקטיבית חייב, כאן יש חיוב כי בעצם נכנסו לבית הוא מוגדר כמזיק ומתחייב בכל נזק שנגרם מכניסתו לבית, וכן פסקו הרמב"ם (הלכות חובל ומזיק פ"ה הל' א-ג) והשו"ע (סי' שעה סעיפים n-1) שברשות הניזוק חייב אף בלא שום פעולה מצדו.

עוד מהגמרא שם, שנים ברשות או שנים שלא ברשות, הזיקו זה את זה חייבי, הוזקו זה בזה פטורי, מבארים התוס' (מח.) ד"ה שנים ברשות) שהדין הנ"ל הוא בשנים שנכנסו לחצר וקיבלו רשות מבעל החצר ואז דין שניהם שווה, שאם הזיקו בכוחם ובפעולתם חייבין ואם בלי מעשה פטורין, אבל במקרה שאחד נכנס בלי רשות מבארת הגמרא שברשות פטור אפילו הזיק ושלא ברשות חייב אפילו השני הוזק ממנו, ומבואר שמי שנכנס ברשות הרי דינו כבעל הבית.

אך יש לבאר שיש סיג לדין זה, והיינו שבהמשך הגמרא שם מבואר שאם ינזק הנכנס פטור בעל הבית משום שלא היה לו להיכנס אבל אם הזיק אותו בעל הבית חייב משום שהן אמת שיש לו רשות להוציא אותו אך אין לו רשות להזיקו עד כאן מהגמרא.

ובטור (סימן שעה סעיף ו) כתב בשם הרמ"ה (וכן כתב השו"ע סי' בשם י"מ שאומרו) שאם ראה בעל הבית את מי שנכנס ונתקע בו פטור הנכנס בגלל שכמו שאנו מחייבים את בעל הבית אם הזיק אף שהניזק נכנס שלא ברשות כי אם ראה אותו היה אסור לו להזיק, הוא הדין שבגלל שראה אותו האחריות הייתה עליו לשמור את עצמו, ואם ניזק ממנו אפילו שנכנס בלי רשות והוא שנכנס פטור כי הניזוק פגע בעצמו. מבאר זאת הדרישה שכשראה בעל הבית את מי שנכנס הדין הוא כאילו נכנס ברשות וכדין שנים ברשות שם שהוזקו פטורין.

ובנידון דידן שנכנס למטבח האולם ללא רשות והמלצר נחבט בו, אם ראו אותו במטבח אפילו שהזהירו והתרו בו שיצא, לכאורה יהיה הדין שפטור מלשלם על שבירת הכלים שנגרמו מחוסר אחריותו של המלצר שלא נזהר, אף שידע שמישהו מחוץ לצוות נכנס [המלצר יבוא בנפרד לברר את דינו בתקווה שמעסיקו ימחל לו].

ויש לדון מה הדין כשלא ראוהו נכנס ומיד כשנעמד לתור במבטו אחר מנה מיותרת קרה הנזק, ונביא את הדיון מה ההלכה באופן ההפוך שהזיק זה שברשות

ליבון הלכתא

הרה"ג רבי אברהם מרדכי פומרנץ

[המלצר] את זה שלא ברשות [זעליג] כגון שכשנתקע בו שבר את המשקפיים וכיוצא בזה. בביאור הסוגיית שם בגמרא בבא קמא (מח.) אומרים התוס' (הנ"ל) שאחד ברשות ואחד שלא ברשות שהדין הוא י"מ שברשות פטור גם שהזיק ומי שאינו ברשות חייב אפילו ניזק בו הברשות ורק עמד בלי שום תנועה כמו שביארנו והציוור בזה הוא ששנים נכנסו לחצר של משהו, אחד קיבל רשות השני לא האחד פטור כי לא היה לו לחשוש שיש כאן עוד משהו וזהו אונס גמור והשני כן פושע כיון שאם נכנס בלי רשות לא ידע אם יש חוץ ממנו עוד אנשים ובעצם נכנסו כניסתו כבר יש עליו שם מזיק וכמו שביארנו בפתח הדיון, אבל אם שניהם קיבלו רשות שניהם חייבים אם הזיקו, כי כל אחד שהזיק פושע משום שאולי הוא אינו ה'בן יחיד' שקיבל אישור להיכנס ומחובתו להזהיר, עד כאן דברי התוס'. מתבאר שמחובתו של הראשון להישמר אולי עוד משהו נכנס ברשות אבל לא אולי יש פה עוד משהו בלי רשות.

ומקשה על זה המהר"ם שהרי אם מחובתו לשמור עצמו שמה יכנס משהו ברשות גם כשהזיק למי שנכנס ללא רשות יהיה חייב משום שאם צריך לזוהר לא כבר לא נקרא אונס ומתיר שמדובר כשידע שאין לאף אחד מלבדו רשות להיכנס ולכן לא הוזהר ליה לאסוקי אדעתיה. יוצא מדבריו שאם זה אופן רגיל שיכול להיות שאחרים יקבלו רשות חייב גם על הנזקים שיזיק למי שלא נכנס ברשות. אבל מהמחש"ל בספרו י"מ של שלמה (פ"ה סי' ט) כתב שאף שממילא היה מוטל עליו להזהיר ולזוהר שמה עוד אדם נכנס ברשות מכיון שכעת נמצא שהזיק את זה שלא נכנס ברשות ולגבי האיש הזה לא היה לו להזהיר הרי הניזק פושע שנכנס והוא מזיק את עצמו, ואם כן אף לנידון דידן שהזיק הנכנס את בעל הבית [זעליג-את המלצר] מכיון ואנו רואים שהאחריות היא על מי שנכנס שדריש באופן שניזק מבעל הבית הבעל הבית פטור ואין האחריות על בעל הבית. יהיה חייב הנכנס שהרי בעל הבית לא אשם בנזק שאין לו להעלות בדעתו שמישהו בלי רשות יכנס אפילו שיש לו להזהיר שאולי משהו ברשות יכנס.

אך יש להוסיף עוד נדבך, במקום שבו הרגילות שאנשים נכנסים ובאים בכל רגע ייתכן והדין שונה, והנה הטור (סימן תכא סעיף ט') הביא דין הנכנס לחנותו של נגר בלי רשות ונתנה בקעת וטפחה על פניו שחייב הנגר, וכתב שרש"י (ב"ק דף לב: ד"ה חייב בד' דברים) מפרש שמדובר שראה אותו נכנס ולכן חייב אלא אם לא ראה אותו אונס גמור ופטור אמנם הריב"א כתב שבמקום כזה חייב אף כשלא ראה שנכנס כיון שהיה לו לחשוש שאנשים יכנסו לחנותו והסמ"ע (סי' תכא ס"ק טו) הביא את דברי רש"י והריב"א וסתם כדעת הריב"א וזה לשונו שם: אף שזה לא נכנס כדי לקנות ממנו מ"מ מזהיר ועומד הוא על כל הנכנסים כיון שדרך לנכנס וליקח ממנו וכן כל מקום שאנשים אמורים להיכנס כל הזמן כמו חנות ואולם שמחות וכדומה הרי זה כמו ראהו, ולפי מה שביארנו מהדרישה שכשראה נחשב כשניהם ברשות ולדעה זו מתחייב בעל הבית אם מזיק כי נחשב כאילו ראה אותו נכנס אם כן כשניזק הבעל הבית הנכנס יהיה פטור. כפי שנתבאר על פי הרמ"ה שזה דבר והיפוכו.

ולכן יש לעיין שאם האירוע מאוד מסודר וזה ברור שאף אחד לא נכנס למטבח או אם יש מודעה שאין להיכנס והצוות עובד בסדר מסוים ובמתכונת כזאת שהם אינם צריכים להשגיח בסביבתם אם יש משהו כן הם מתקתקים את העבודה מתחת העומס ולכל אחד יש את הפניה שרק הוא עובד שם, אז זה נידון לגמרי בדין השלא ברשות, אבל אם זה לא כל כך מסודר וממילא יש את האחראים שמסתובבים ויכולים להיכנס שם אנשים כל הזמן באנו למחלוקת רש"י והריב"א, ומהסמ"ע משמע שפוסק להלכה כדעת הריב"א, ואם ראו אותו נכנס אז ודאי יהיה פטור.

העולה לדינא:

א. אדם שמזיק באופן שרק עמד ובא משהו ונתקע בו והפעולה לא נעשתה ממנו בעיקרון אין עליו חיוב. ב. אם זה קרה איפה שאינו אמור ורשאי להימצא שם וניזוק ממנו אדם שכן רשאי להיות במקום והאחרון לא ידע ולא אמור להעלות בדעתו שהוא כאן הוא חייב לשלם לנזק.

ג. הניזוק ראה אותו שם פטור שהניזוק אשם שלא נזהר ואם יזיק אותו הוא גם יהיה חייב

ד. אם לא ראה אבל זה מקום שאמורים להיכנס ממילא כמו חנות וכד' לדעת רש"י נראה לכאורה שהנכנס אשם וחייב ולדעת הריב"א הניזוק אשם ולכאורה פטור מלשלם, ונראה שכן קיימא לן להלכה.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com